МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
Варшавська школа економіки
Балтійська Міжнародна Академія
Клайпедський університет, Литва
Грузинський технічний університет
Херсонський Національний технічний університет
Криворізькій державний педагогічний університет
Інформаційний центр «Майдан моніторинг»

МОЛОДІЖНИЙ СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФОРУМ НТУ «ХПІ»

Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів, присвяченої 140-річчю Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

16 травня 2025 р., м. Харків, Україна

Харків НТУ «ХПІ» 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
Варшавська школа економіки
Балтійська Міжнародна Академія
Грузинський технічний університет
Херсонський Національний технічний університет
Криворізький національний університет
Інформаційний центр «Майдан моніторинг»

МОЛОДІЖНИЙ СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФОРУМ НТУ «ХПІ»

Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів, присвяченої 140-річчю Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

16 травня 2025 р., м. Харків, Україна

Харків НТУ «ХПІ» 2025

УДК [316+351.9]:004.773.7(477)
М 75

Рецензенти:
Перевалова Людмила Вікторівна – кандидат філософських наук, професорка, НТУ «ХПІ»;
Ортіна Ганна Володимирівна – докторка наук з державного управління, професорка, Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Д. Моторного.

Редакційна колегія:
Мороз Володимир Михайлович – доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри соціології і публічного управління НТУ «ХПІ»;
Круглов Віталвій Вікторович – доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри соціології і публічного управління НТУ «ХПІ»;
Бірюкова Марина Василівна – докторка соціологічних наук, професорка, професорка кафедри соціології і публічного управління НТУ «ХПІ»;
Горошко Олена Ігорівна – докторка соціологічних наук, професорка, професорка кафедри соціології і публічного управління НТУ «ХПІ»;
Терещенко Діна Акрамівна – докторка наук з державного управління, професорка, професорка кафедри соціології і публічного управління НТУ «ХПІ»;
Ляшенко Наталя Олександрівна – кандидат соціологічних наук, доцентка, доцентка кафедри соціології і публічного управління НТУ «ХПІ»;
Шанідзе Надія Олександрівна – кандидат соціологічних наук, доцентка, доцентка кафедри соціології і публічного управління НТУ «ХПІ
Григор'єва Світлана Василівна – старший викладач кафедри соціології і публічного управління НТУ «ХПІ»;
Козлова Олена Аркадіївна – старший викладач кафедри соціології і публічного управління НТУ «ХПІ»;
Сутула Оксана Анатоліївна – старший викладач кафедри соціології і публічного управління НТУ «ХПІ».

Затверджено Вченою радою ННІ «СГТ» НТУ «ХПІ», протокол № 4 від 20.05.2025 р.

М 75 Молодіжний соціологічний форум НТУ «ХПІ» : матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів, 16 травня 2025 р., м. Харків, Україна / редкол.: Мороз В. М., Круглов В. В., Бірюкова М. В. [та ін.] ; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т» [та ін.]. – Харків : НТУ «ХПІ», 2025. –166 с. – Укр., англ. мовами.

УДК [316+351.9]:004.773.7(477)

Збірник містить тези доповідей науковців, аспірантів, здобувачів вищої освіти – учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Молодіжний соціологічний форум НТУ «ХПІ», що відбулась 16 травня 2025 р.
Матеріали друкуються в авторській редакції.
Оргкомітет конференції може не поділяти висловлену авторами позицію.
Адреса редколегії: 61002, Харків, вул. Кирпичова, 2, корпус У1 / 807; НТУ «ХПІ», кафедра соціології і публічного управління.
Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу НТУ «ХПІ» заборонено!

© Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1
СУЧАСНІ СУСПІЛЬНІ ПРОБЛЕМИ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Moroz O. V.
Modern psychological risks in Ukrainian society…….. 10
Tkachenko M. V.
The problem of the influence of social networks and mass media on the level of social cohesion of society..... 13
Байдакова А. Є., Дегтяр А. О.
Консьюмеризм як соціальний рух та тенденції його розвитку……..... 17
Богун Д. Ю.
Специфіка розвитку громадських організацій сучасної України…….. 21
Бондарчук Д. В.
Соціальні аспекти засвоєння технологій SMART RETAIL в Україні в період повномасштабного вторгнення…….. 25
Бортнік І. О.
Дезінформація в умовах війни: виклики для українського суспільства…… 29
Гонтар А. О., Байрамкулова Д. В.
Соціально-відповідальний маркетинг: концепція XXI століття. світові тенденції і вітчизняний досвід…… 32
Григор'єва С. В.,
Адаптаційний потенціал сучасних українців…… 35
Демченко Д. М., Кулієва А. Р.
Тизерна реклама як інструмент сучасних рекламних комунікацій……..... 38
Іщенко О. В.
Соціальне сирітство як суспільна проблема……. 41
Молчанова С. Р., Сидоренко Є. А.
Цінові війни……..... 44
Моргун М. А.
Застосування SMM-стратегії в управлінській діяльності…… 47
Осадчук О. С.
Складності соціалізації в умовах війни……. 49

Парафіло Т. О.
Соціальні чинники народжуваності……... 52
Прокопова Ю. О.
Інтелектуальний капітал як соціально-економічна категорія……. 56
Радюк П. К.
Здоров'я як соціально-економічна категорія…… 59
Сметана А. В.
Соціалізація дитини в умовах класичного дитячого будинку та її недоліки…… 62
Федорова Д. В., Калюжний Д. Л.
Базові та додаткові супутні послуги у сфері туризму: сутність, специфіка та тенденції у світі та Україні……... 65
Шморгун А. С.
Стратегічне управління людськими ресурсами в XXI столітті: тенденції та інновації…… 68

СЕКЦІЯ 2
ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ, СТУДЕНТСТВА ТА ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Калініченко К. В.
Ставлення сучасної української молоді до інституту шлюбу……... 73
Кремінь Д. А.
Соціальна активність студентської молоді……... 76
Музика Я. С.
Етнічні стереотипи сучасного студентства……..... 82
Радченко І. О.
Штучний інтелект в освіті: яскраві перспективи й виклики нерівності……..... 84
Сизоненко Т. С.
Сучасна молодь на ринку праці…….. 87
Тимченко О. А.
Цифрові технології як чинник формування кар'єри студента……. 90
Ткаченко М. О.
Соціологічний аналіз уявлень студентської молоді про ідеальну роботу…… 94

СЕКЦІЯ 3
ҐЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Гетта З. О.
Розрив сімейних стосунків через війну як чинник її дисфункціональності……... 98
Мантула С. П.
Гендерні стереотипи під час війни в Україні…… 101
Хекало А. Ю.
Причини боротьби жінок за права, що однакові з чоловіками…… 105
Яненко М. А.
Переваги, які отримають чоловіки від рівноправності з жінками…… 108

СЕКЦІЯ 4
МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Гайдук П. О.
Порівняння залученості молоді до громадського сектору різних країн……... 113
Д'яченко К. С.
Порівняльний аналіз правового регулювання державно-приватного партнерства в республіці Польща та в Україні…… 118
Журавель А. В.
Електронне голосування як інструмент цифрової демократії: можливості для України……. 121
Козлова Є. К.
Інноваційні підходи до фінансування спільних проєктів держави та бізнесу у сфері громадської безпеки……. 126
Косарєв М. В.
Професійне навчання як складова діяльності публічного службовця…… 129
Пакіна О. М.
Особливості публічного управління у сфері охорони здоров'я…… 132
Рейндам Р. К.
Інформаційна безпека в системі публічного управління: проблеми та вирішення…… 136
Сафонов Р. Ю.
Психологічні аспекти публічного управління суспільними процесами… 140

Слісаренко М. С.
Управління змінами в освітніх системах: баланс між традиціями та інноваціями……... 144
Соколов І. А.
Соціальна відповідальність та сталий розвиток: роль людського капіталу в публічному управлінні……..... 148
Терещенко А. А.
Оцінка якості освіти студентами технікумів, коледжів і училищ харківського освітнього регіону……. 152
Тищук О. М.
Потенціали інформаційних технологій у забезпеченні якості вищої освіти……. 157
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ…….. 162

СЕКЦІЯ 1
СУЧАСНІ СУСПІЛЬНІ ПРОБЛЕМИ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Moroz Oleksandr,
student of the 2nd year of the master program "Surgery"
Huazhong University of Science and Technologies, Tongji Hospital, Wuhan

СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ РИЗИКИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

MODERN PSYCHOLOGICAL RISKS IN UKRAINIAN SOCIETY

Abstract. Addiction happens when natural biological needs are prioritized to the point of destructiveness. In the context of Maslow's Hierarchy of Needs [1], gambling addiction may arise from the fundamental need for safety, particularly financial security, when individuals seek to resolve uncertainty through risky behavior. In Ukraine gambling addiction has emerged as a significant psychological and societal issue, particularly following the legalization of gambling in 2020. This article examines the prevalence of gambling addiction, its psychological implications, and the current measures in place to address this growing concern. Drawing upon recent studies and policy developments, we explore the necessity of integrating gambling addiction assessments into employment health screenings to mitigate its impact on the workforce.

Introduction. The legalization of gambling in Ukraine aimed to regulate the industry and generate state revenue. However, the rapid expansion of gambling opportunities, coupled with socio-political challenges, has led to a surge in gambling-related problems. Understanding the psychological dimensions of this issue is crucial for developing effective interventions.

A study investigating the relationship between gambling, depression, and anxiety found that depression predicts gambling behavior by 26.3%, while anxiety accounts for 31.5% of the variance in gambling behavior. This highlights the significant role psychological distress plays in the development and maintenance of gambling addiction [2].

According to the Commission for the Regulation of Gambling and Lotteries (KRAIL), amount of people listed in the Gambling Addicts Register has tripled over the last year (figure 1). Being based on voluntary registration, the register cannot show the exact amount of Ukrainians addicted to gambling, but it can represent the overall tendency in the existing problem [3]. Recognizing the severity of the problem, free consultations and therapy sessions to individuals struggling with gambling addiction and their families were initiated by The Ukrainian Gambling Council [4].

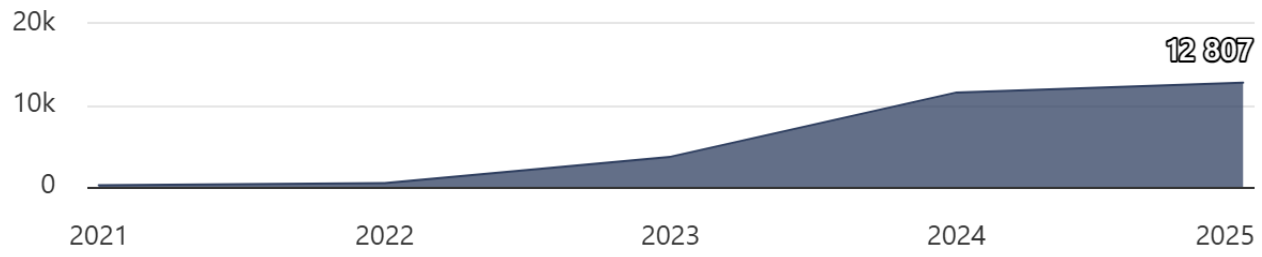

Figure 1 – Number of gambling addicts according to KRAIL as of march 1, 2025

These initiatives align with broader efforts to reform public administration in Ukraine's healthcare system, aiming to create accessible medical care through community medical centers [5-7]. Moreover, conducting mandatory medical check-ups, including assessments for gambling addiction, can be considered as a component of the regulatory and legal mechanism of public administration for labor development [6].

Given the profound impact of gambling addiction on individuals' psychological well-being and work performance, it is imperative to incorporate gambling addiction assessments into employment health screenings. Just as drug tests are standard in many employment processes, evaluating candidates for potential gambling addiction

can help employers identify risks that may affect job performance and workplace safety. Implementing such measures would not only aid in early identification and intervention for affected individuals but also contribute to the development of a healthier, more productive workforce. This approach is consistent with the direction of public health policies aiming to enhance the labor potential of social entities through effective health management [7].

Conclusion. Gambling addiction poses a multifaceted challenge to Ukrainian society, intertwining psychological health, social stability, and economic productivity. Addressing this issue requires a comprehensive approach that includes public awareness campaigns, accessible rehabilitation services, and proactive measures such as integrating gambling addiction assessments into employment health screenings. Through concerted efforts by government agencies, healthcare providers, and employers, Ukraine can mitigate the adverse effects of gambling addiction and foster a more resilient society.

References

1. Maslow, A., & Lewis, K. J. (1987). Maslow's hierarchy of needs. Salenger Incorporated, 14(17), 987-990.

2. Huțul, T. D., & Karner-Huțuleac, A. (2022). The Level of Gambling Prediction Using Depression and Anxiety in the Romanian Population. *Journal of gambling studies,* 38(2), 653–662. URL: https://doi.org/10.1007/s10899-021-10051-0

3. Moroz, V. M., Buka, S., Moroz, S. A., Trush, O. O., & Moroz, O. (2024). Methodology of organization of scientific research.

4. Ugc. (2021, December 20). Ukrainian Gambling Council launches a project for the provision of psychological support for gambler. UAGC. URL: https://www.uagc.org.ua/en/post/ukrainian-gambling-council-launches-a-project-for-the-provision-of-psychological-support-for-gambler-1?utm_source=chatgpt.com

5. Moroz, O. (2023). Reforming Public Administration In Ukraine's Healthcare System In Times Of War: Creating Accessible Medical Care Through Community Medical Centres. *Молодіжний соціологічний форум НТУ «ХПІ»,* 81-84.

6. Moroz, O. V. (2023). Conducting mandatory medical check-up of working pensioners as a component of the regulatory and legal mechanism of public administration of the development of the labour potential of the state.

7. Мороз В. М. Державне управління сферою охорони здоров'я як напрям впливу на розвиток трудового потенціалу соціального об'єкту. 2019.

Tkachenko Marharyta Viktorivna

postgraduate student at the Department of Sociology and Public Communications

Dragomanov Ukrainian State University

Kyiv, Ukraine

ORCID ID: 0000-0003-2708-1042

email: 20a.m.tkachenko@std.npu.edu.ua

ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА МАС-МЕДІА НА РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

THE PROBLEM OF THE INFLUENCE OF SOCIAL NETWORKS AND MASS MEDIA ON THE LEVEL OF SOCIAL COHESION OF SOCIETY

Open access to social networks and mass media changes the distribution of information, as well as interaction with it in society. Publications and posts can both unite people and promote negative narratives and cause discord. On the one hand, research into the impact of social networks and mass media on the social cohesion of societies is extremely important, because the aforementioned phenomenon contributes not only to the consolidation of people, but also helps to create common moral and social principles of the life of societies, on the other hand, how people react to crisis situations in society is part of social cohesion.

Social cohesion is interpreted as a system of values and beliefs that form a certain society. This can also include a sense of belonging to a certain group, as well as trust in the members of this group. There is no consistent definition of social

cohesion. According to Javier Fonseca, Stefan Lukos and Francis Brazier, the phenomenon of social cohesion can be characterized as “a continuous process of developing well-being, a sense of belonging and voluntary social participation of members of society in the development of communities that are tolerant of and encourage diverse values and cultures, and at the same time provide equal rights and opportunities in society” (Fonseca, 2018, p. 246).

Social networks and mass media, as the main distributors of news and information, have the ability to unite or divide societies through unequal access to quality and verified information (paid subscriptions) or the use of materials to promote certain ideas (to reduce trust or tolerance for certain individuals/groups or to create “sensations”).

Mass media, being one of the most important social institutions of society, should maintain unity in society, and at the same time maintain the level of trust of individuals within society. Since mass media produce information messages for mass consumption, and the lack of verified information can be destructive, they should treat the dissemination of information consciously, because “first, depending on their effectiveness, they can actually strengthen or weaken social cohesion, and second, they should contribute (to a certain degree and form) to cohesion or at least not reduce it” (Reimer, 2023).

Modern democratic societies are increasingly faced with the challenges of social networks – disinformation, populism, manipulation campaigns, hate speech and discriminatory rhetoric. The main elements of social cohesion that can be controlled by social networks are social capital and prosocial behavior. By creating social networks of interaction based on a diversity of information, as well as on norms of social behavior that are reproduced and tolerated. Scientists associate social capital and prosocial behavior with improved social development, social mobility, and the emergence of economic and political opportunities. At the same time, social networks bring “destructive dynamics, including the rapid spread of disinformation, manipulation campaigns, ideological segregation and extremism” (González-Bailón, 2023, p. 165).

In particular, we can observe the division of societies, especially those where right-wing political parties have come to power. Right-wing populism, which builds its relations with the electorate on discrimination against certain identities and targeting less educated citizens, leads to "divisiveness". This is clearly evident in the modern United States of America under the new administration. Stereotyping and ethnic prejudice, isolation and exclusion, which can be observed in political statements, can become an obstacle to social cohesion. The source and distribution of such information are the media and social networks. On February 26, the owner of the Washington Post, Jeff Bezos, announced a new course for the newspaper and stated that the editorial staff would focus on covering the topics of "personal freedom and the free market," which led to the resignation of editor-in-chief Marty Baron, stating that "Bezos stands for personal freedom. But now his news organization will ban views other than his own in its opinion section. Now his opinion pages will be open only to some Americans, those who think the same way as he does. At a time when we talk about freedom and democracy, he says that there will be no freedom and independence on our pages" (Luscombe, 2025). Previously, on January 7, 2025, the founder of the technology company Meta (Facebook), Mark Zuckerberg, announced that his company would stop fact-checking in the United States, and also updated its policy on so-called intolerance speech to allow "accusations of mental illness or abnormality based on gender or sexual orientation, including political and religious discourses about transgenderism and homosexuality" (Duffy, 2025). After acquiring the social network X in 2022 (formerly known as Twitter), Elon Musk reinstated propaganda and intolerance content on it, including discriminatory rhetoric.

The growth of disinformation and covert manipulation in social networks and mass media leads to a decline in trust within societies, which reduces the level of cohesion. With a decrease in the level of social cohesion, there is polarization in society, a sense of distrust, intolerance, discrimination and a sense of not belonging. In democratic societies, this can lead to the rise of populist right-wing elites to power and the formation of discriminatory narratives. Despite their negative effects, social networks and media can bring real information or a perception of the situation that

corresponds to reality and unite when it comes to socio-economic and political events. The creation of public media and the expansion of media literacy can contribute to the exchange and dissemination of unbiased information and multicultural interaction.

References

1. Duffy C. (2025) Calling women 'household objects' now permitted on Facebook after Meta updated its guidelines. *CNN Business. January 8th.* URL: https://surl.lu/isqtwr

2. González Bailón, S., & Lelkes, Y. (2023). Do social media undermine social cohesion? A critical review. *Social Issues and Policy Review*, 17(1), 155–180. URL: https://surl.li/tfhvbo

3. Fonseca, X., Lukosch, S., & Brazier, F. (2018) Social cohesion revisited: a new definition and how to characterize it. *Innovation: The European Journal of Social Science Research,* 32(2), pp. 231–253. URL: https://surl.lu/gcxovy

4. Luscombe R. (2025) Washington Post opinion editor departs as Bezos pushes to promote 'personal liberties and free markets'. *The Guardian,* February 26th. URL: https://surl.li/otlzsa

5. Reimer, J., Albert, V., & Loosen, W. (2023). On society's reachability, representability, and ability for dialogue: Exploring the interrelation between journalism and social cohesion. *Journalism,* 26(1), 89-107. URL: https://surl.li/upwdms

Байдакова Анастасія Євгенівна,

Дегтяр Анастасія Олегівна,

здобувачки першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом ст. викладачки Козлової О.А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

КОНСЬЮМЕРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ РУХ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЙОГО РОЗВИТКУ

CONSUMERISM AS A SOCIAL MOVEMENT AND TENDENCIES OF ITS DEVELOPMENT

Консьюмеризм (від англ. *consumer* – споживач) сформувався як соціальне явище у відповідь на необхідність захисту прав громадян у ринкових відносинах [7]. У сучасній теоретичній соціології його розглядають у трьох основних концептуальних вимірах: як соціокультурне явище, як специфічний спосіб життя та як соціальний рух [5]. Консьюмеризм суттєво впливає на ринкову економіку та правові аспекти захисту споживачів. В умовах глобалізації та цифровізації це явище набуває нових форм, що вимагає додаткового дослідження його впливу на суспільство та механізмів його регулювання.

У нашій статті ми розглядатимемо консьюмеризм саме як соціальний рух, що спрямований на захист споживачів від реального та можливого обману в умовах зростаючої конкуренції між виробниками товарів та послуг в умовах стихійного розвитку глобальної капіталістичної економіки [5].

Реалізація цих цілей здійснюється через взаємодію трьох основних груп, які формують основу цього руху:

– групи, які орієнтовані на споживачів та надання їм повної інформації;

– держава, яка діє через засоби законодавчої бази та регулювання;

– бізнес, який діє засобами конкуренції та саморегулювання в інтересах споживачів [1].

Консьюмеризм ґрунтується на законодавчих і нормативних актах, що регулюють захист прав споживачів у країнах з розвиненою ринковою економікою. Його мета полягає в інформуванні споживачів про товари та послуги, а також у забезпеченні захисту їхніх прав у разі порушень [8].

Якщо звернутися до історії виникнення цього соціального руху, то слід згадати, що перший документально закріплений протест споживачів відбувся в 1775 році в США, коли продавці зіпсованої їжі були засуджені до ганебного стовпа. Це був спонтанний протест, який поклав початок руху за захист прав споживачів. Однак організовані рухи з'явилися вже в середині XIX століття через фальсифікації товарів, зростання цін і відсутності контролю за якістю продукції. Одне з перших товариств споживачів було засноване у Великобританії в 1844 році – це було «Товариство чесних піонерів», яке пізніше стало прикладом для інших країн, зокрема Франції, Німеччини та Італії [8].

У 1890 в Нью-Йорку заснували Національну Лігу покупців – першу консьюмеристську організацію, що запровадила систему «Білого списку» для перевірених на якість товарів [7].

Пожвавлення консьюмеризму почалося після Другої світової війни, коли виникли передумови для розробки руху споживачів як соціального явища. Особливо активний розвиток руху спостерігався після 1948 року, коли Генеральна асамблея ООН прийняла «Загальну декларацію прав людини», що сприяло створенню національних асоціацій споживачів в інших країнах. Вже у 1960 році була створена Міжнародна організація споживчих товариств (IOCU), яка у 1995 році стала Всесвітньою організацією споживачів (Consumers International). Її метою є захист прав споживачів через підтримку національних споживчих груп та міжнародні кампанії [8].

Важливу роль у розвитку руху за права споживачів відіграв президент США Джон Ф. Кеннеді. 15 березня 1962 року він звернувся до Конгресу та

громадських організацій, наголосивши на важливості захисту прав споживачів і проголосивши перевагу споживача над виробником. Він сформулював чотири основні права: право на безпеку товарів та їхню якість, право на достовірну інформацію про них, право на вибір товару та право бути вислуханим і отримати підтримку при захисті своїх інтересів. Згодом Всесвітня організація спілок споживачів додала ще чотири права, включаючи право на задоволення основних потреб, право на споживчу просвіту, право на вибір і відшкодування, а також право на чисте довкілля. Ці ідеї стали основою для роботи недержавних споживчих організацій у всьому світі, що часто використовують гасло «Не треба нас дурити» [1].

У 1985 році ООН прийняла «Керівні принципи ООН щодо захисту прав споживачів», які стали основою для зміцнення національних систем захисту. В Україні рух за права споживачів почав розвиватися після прийняття закону «Про захист прав споживачів» у 1991 році та створення Державного комітету у справах захисту прав споживачів [7].

До наймасовіших бойкотів в рамках консьюмеризму в Україні належить кампанія проти російських товарів і послуг, що розпочалася після окупації Криму і війни на Донбасі. Під гаслом «Купуєш російське – фінансуєш тероризм» було введено ембарго на російські продукти, а також заборонено користуватися російськими соціальними мережами [9]. З початком повномасштабної агресії росії в 2022 році бойкот російських товарів став ще більш вираженим. Багато українців почали активно підтримувати вітчизняного виробника, що стало важливим аспектом економічної підтримки країни.

Однією з головних тенденцій руху є цифровізація та поширення онлайн-споживання. Це спрощує процес покупки, надає можливість порівнювати ціни, користуватися політикою повернення товарів і захистом персональних даних. Однак разом із перевагами зростає і кількість проблем: онлайн-шахрайство, порушення конфіденційності та поширення фальсифікованої продукції, що вимагає посилення регулювання цієї сфери [3].

Ще однією важливою тенденцією є зростання попиту на екологічно чисті товари. Це стимулює компанії впроваджувати екостандарти, екомаркування та механізми контролю. Однак водночас деякі бренди зловживають «зеленим маркетингом», вводячи споживачів в оману щодо екологічного впливу своїх продуктів [4].

Суттєво змінилася й роль споживачів у регулюванні ринку. Завдяки соціальним мережам вони отримали ефективний інструмент впливу на бізнес, організовуючи бойкоти, петиції та відкриті обговорення. Однак цифрова активність може бути використана й для поширення дезінформації, що створює нові виклики як для споживачів, так і для регуляторів [2].

Надмірне споживання залишається однією з найгостріших проблем консьюмеризму. Безконтрольне прагнення до матеріальних благ призводить до виснаження природних ресурсів, забруднення довкілля та посилення соціальної нерівності. Водночас споживання є рушієм економіки, тому його раціоналізація є ключовим викликом сучасного суспільства [6].

Поряд із цим, однак, зростає популярність дематеріалізації – переорієнтації на нематеріальні цінності, такі як освіта, культура та інтелектуальний капітал. У розвинених країнах ця тенденція стає домінуючою, тоді як в Україні вона поки що лише набирає обертів [9].

Консьюмеризм залишається важливим інструментом захисту прав споживачів, а також механізмом регулювання ринку. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення впливу цифрових платформ на поведінку споживачів, а також на аналіз ефективності міжнародних ініціатив у сфері захисту прав споживачів. Важливим є розробка механізмів регулювання онлайн-торгівлі та забезпечення прозорості екологічного маркування товарів.

Список використаних джерел

1. Бурліцька О. П. Сутність поняття та історичний розвиток конс'юмеризму. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* Хмельницький, 2020. № 5 (286). С. 49-52.

2. Вальковський Б. Як соціальні мережі впливають на суспільство та бізнес. In Project. URL: https://inproject.org/vplyv-soczialnuh-merezh-na-suspilstvo-i-biznes (дата звернення 22.03.2025)

3. Гуржій Н. М., Назарова С. О., Василина О. Р. Цифрова економіка та її вплив на зміну споживчих звичок і ринкових стратегій: цифрові трансформації та інституційний контекст. *Академічні візії.* 2024. № 30.

4. Клименко К. Зелений маркетинг: як залучити споживачів, які дбають про екологію. MGID. URL: https://www.mgid.com/uk/blog/zelenij-marketing-yak-zaluchiti-spozhivachiv-yaki-dbayut-pro-ekologiyu (дата звернення 22.03.2025)

5. Лапіна В. В. Особливості соціологічних досліджень консьюмеризму як соціокультурного явища. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць.* 2014. № 3/4 (23/24). С. 63-66.

6. Ліхолєтова Ю. М. Консьюмеризм – ознака втрати людської індивідуальності. *Педагогічні інновації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернетконференції, м. Миколаїв, 28-29 квітня 2021 р.* Миколаїв: МНАУ, 2021. С.163-165

7. Окландер М. А. Поведінка споживача: навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2014. 208 с.

8. Хацкевич Ю. М., Летута Т. М. Міжнародний консьюмеризм: навч. посібник у структурно-логічних схемах. Х.: ХДУХТ, 2018. 107 с.

9. Щерба О. І. Суспільство споживання та консюмеризм – нові тенденції та виклики для України. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2021. Вип. 29. С. 85-92.

Богун Дарина Юріївна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом д-рки соціол. наук, професорки Бірюкової М. В..,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СУЧАСНОЇ

УКРАЇНИ

SPECIFICITIES OF THE DEVELOPMENT OF NON-CIVIL ORGANIZATIONS IN MODERN UKRAINE

Розвиток громадянського суспільства нерозривно пов'язаний із функціонуванням самоорганізованих груп інтересів, які інституціоналізуються в процесі своєї діяльності. Такими інститутами стають, зокрема, громадські організації, які реалізовують приватні, корпоративні економічні, політичні, культурні та інші інтереси різноманітних соціальних груп, здійснюють значний вплив не лише на становлення громадянського суспільства, а й на демократизацію держави, сприяють налагодженню ефективного соціального діалогу між ними. В основі ідеї громадянського суспільства лежить проблема взаємовідносин людини з політичною владою, суспільства з державою. Будь-яка політична влада, особливо державна, якими б не були її соціальна природа і мотиви дій, має тенденцію до розширення своїх повноважень і встановлення тотального контролю над суспільством. З метою протидії цій тенденції, обмеження державного свавілля людство напрацювало низку теоретичних і практичних засобів, до яких відносяться, зокрема, ідеї правової держави і громадянського суспільства.

Поле діяльності громадських організацій охоплює різні сфери суспільного життя. Розгалужена система громадських організацій є важливим показником розвитку громадянського суспільства. Враховуючи цей аспект, то тут варто зазначити про позитивні тенденції в Україні. Останнім часом спостерігається позитивна динаміка кількісного зростання громадських організацій. На сьогодні сформована широка мережа таких організацій по всій території України. До того ж кількість зареєстрованих громадських організацій постійно зростає. Станом на 1 січня 2009 р. в Україні зареєстровано громадських організацій та їх осередків – 59321, у 2008 р. – 54862, у 2007 р. – 48816, у 2006 р. – 46682).

Приведені дані експертних опитувань не суперечать даним загальнонаціональних опитувань, які засвідчують стабільно низьку участь громадян протягом останніх років до війни у діяльності громадських об'єднань. Вони засвідчують - частка активно діючих громадських об'єднань в Україні є настільки незначною, що зростання абсолютної кількості їх членів майже ніяк не відбивається на відносному загальнонаціональному показнику громадської участі.

Війна стала каталізатором розвитку громадянського суспільства в Україні, посиливши солідарність між його складовими, зокрема громадськими організаціями. Традиції благодійності, взаємодопомоги та громадської активності, що формувались ще до повномасштабного вторгнення, отримали новий імпульс. З 2014 року волонтерство та участь у соціальних проєктах поступово перетворилися на характерну рису діяльності багатьох громадських ініціатив.

Виходячи з цивілізаційного, системно-культурного підходу регіон виступає як один з основних конструкцій суспільства, що трансформується, в епоху бурхливої урбанізації. Під управлінням соціокультурним розвитком регіону розуміється цілеспрямована діяльність суб'єктів гражданського суспільства, а саме громадських організацій різного рівня, що забезпечує оптимальну зміну соціокультурної ситуації, переклад її на новий, якісно більш високий рівень за допомогою необхідних способів, засобів і дій.

У територіальному аспекті збільшення кількості та різновидів неприбуткових організацій України має свої особливості. В умовах росту конкуренції за свого споживача (клієнта) формування структур, що взаємодіють та взаємодоповнюють, або ж заперечують одна одну, відбувається доволі диференційовано. Виникає потреба в моніторингу цього процесу, в оцінці тенденцій та особливостей регіонального соціального розвитку, в обґрунтуванні нових підходів до розвитку й організації соціального життя територіальних громад. Адже, локалізуючись в певних територіальних межах, неприбуткові організації стають своєрідними „продуцентами" й споживачами

так званого „соціального капіталу”, основою якого є взаємодія, довіра, надійність і прозорість в стосунках між суб’єктами господарювання на даній території.

Регулювання соціокультурного розвитку, відбиваючи ідею культури в якості програми розвитку суспільства і центрального місця людини в процесі розвитку, повинне сьогодні відбивати перспективи ефективного функціонування і організації громадського життя. Підвищення рівня культури, найважливішою складовою якої є забезпечення творчої самореалізації людини, бачаться пріоритетними позиціями в концепції регулювання соціокультурного розвитку регіону і країни в цілому.

Війна істотно прискорила процеси становлення та активізації громадянського суспільства в Україні. Солідарність між його елементами — особливо громадськими організаціями — посилилася, хоча такі тенденції розвивалися й раніше, проте повільнішими темпами. Ще до початку повномасштабного вторгнення в Україні поступово формувалась традиція благодійності, громадської підтримки та активної участі за принципом «Хто, як не ми». Із 2014 року волонтерський рух та залучення до соціальних ініціатив набували дедалі більшої популярності, стаючи впізнаваною рисою багатьох об’єднань громадян.

У нових обставинах війни громадянське суспільство стало потужним суб’єктом, що відіграє вирішальну роль у подоланні викликів. Громадські організації оперативно згуртували своїх учасників та ширші кола населення для вирішення проблем, спричинених війною, а також почали реалізовувати нові функції:

– відновлення житлової інфраструктури (ГО «Добробат» – добровольчий будівельний батальйон);

– підтримка внутрішньо переміщених осіб (ГО «Міжнародна асоціація волонтерів...»);

– допомога підприємництву (ГО «Підприємницька єдність. Запоріжжя»);

– супровід ветеранів та їхніх родин (ГО «Ветерани російсько-української війни», «Родини героїв»), та інші напрями.

Незважаючи на заяви про незрілість третього сектору, пасивність громадян, слабкість партій та загрози демократії, українське громадянське суспільство вкотре довело свою стійкість, здатність до мобілізації та стратегічного мислення. Воно об'єднало зусилля численних організацій, політичних діячів і депутатів, органів самоврядування, підприємницького сектору, ЗМІ й пересічних громадян задля захисту державного суверенітету та посилення обороноздатності. Значна частина громадських ініціатив адаптувала свою діяльність до нових умов, переорієнтувавши програми на допомогу фронту й укріплення тилу.

Отже, громадські організації є невід'ємною складовою політичної системи країни. Вони відображають суспільні запити, впливають на державне управління, зменшують дисбаланс між громадянами та владою, а також стримують надмірну бюрократизацію. Діяльність громадських структур охоплює всі рівні соціальної системи — від місцевого до міжнародного — та спрямована на захист прав громадян, забезпечення їхніх потреб, розвиток самодіяльності та самоорганізації.

Бондарчук Дмитро Володимирович,

здобувач першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом д-рки соціол. наук, професорки Бірюкової М. В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАСВОЄННЯ ТЕХНОЛОГІЙ SMART RETAIL В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

SOCIAL ASPECTS OF ADVANCED SMART RETAIL TECHNOLOGIES IN

UKRAINE DURING LARGE-SCALE INVASION

Упродовж останніх десятиліть термін «смарт» набув широкої популярності та став модним елементом у різних сферах – від художньої літератури до передових технологій. Спочатку він використовувався як позначення технічної досконалості або вдосконаленої функціональності пристроїв. Проте з розвитком смарт-середовища ця концепція значно розширилася, впливаючи на культуру та формуючи нові явища, такі як «смарт-дім», «смарт-місто», «смарт-уряд», «смарт-освіта», «смарт-торгівля» тощо. У результаті виникає новий вимір людського буття — смарт-простір, в якому з'являються поняття «смарт-людина» та «смарт-суспільство».

Четверта промислова революція, в основі якої лежать технології штучного інтелекту, є основним рушієм процесу «смартизації» — тобто трансформації всіх сфер життєдіяльності під впливом інтелектуальних технологій та смарт-пристроїв, які здатні автоматизувати виконання широкого кола повсякденних завдань.

У технотронному суспільстві активне поширення цифрових рішень призводить до появи нового гібридного формату взаємодії — «людина + технологія». Прикладом такої взаємодії є концепт «цифрового кентавра» — синергії людини та штучного інтелекту, яка забезпечує ефективніший аналіз та ухвалення рішень, аніж ці елементи окремо.

Поєднання «смартизації» та «цифрового кентавра» дозволяє людині значно економити час завдяки автоматизації рутинних процесів. Вивільнений час люди спрямовують у нову реальність — смарт-простір, у якому реалізуються особисті сенси життя: естетика, комунікація, кохання, робота, навчання та відпочинок.

На сучасному етапі український рітейл демонструє низку тенденцій, які формують глобальний інноваційний напрям розвитку галузі.

По-перше, зростає актуальність поняття «рітейлізація», що передбачає переосмислення ролі роздрібного продавця та його функцій. Компанії активно

трансформують свої бізнес-моделі, перерозподіляючи ресурси на розвиток інноваційних платформ електронної комерції, створення цифрового контенту та пошук нових партнерств. Споживачі все частіше дотримуються принципу «менше, але якісніше», поступово відходячи від надмірного споживання на користь усвідомленого вибору.

По-друге, змінюються споживчі пріоритети — клієнти орієнтуються на товари, що популяризуються в соціальних мережах і відповідають їхнім особистим вподобанням. Поведінка покупців трансформується під впливом новітніх технологій, які впроваджують рітейлери. Так, все ширше використовуються інструменти штучного інтелекту та робототехніки у процесі самообслуговування: від миттєвого отримання інформації про товари до перевірки їх наявності на складах. Також змінюються підходи до доставки в онлайн-торгівлі — популярності набуває формат доставки «на вимогу». Цей сервіс, раніше поширений у категоріях «одяг та аксесуари» і «побутова техніка», активно розширюється на ринки продуктів харчування, автомобільних товарів і послуг.

По-третє, змінюються очікування клієнтів: рівень їхньої задоволеності залежить від здатності рітейлерів відповідати ментальності сучасного споживача. Рітейл-бренди шукають нові способи подання своїх історій успіху, оскільки зростає частка міленіалів серед клієнтів, для яких найефективнішим способом взаємодії стає відеоконтент.

У сучасних умовах дедалі більшої ваги набуває інтеграція цифрових технологій в офлайн-формати роздрібної торгівлі та надання сервісу принципово нового рівня. Основним завданням для рітейлерів стає утримання уваги споживача. Щоб досягти цього, необхідно навчитися зчитувати сигнали від клієнтів і перетворювати їх у релевантну та корисну інформацію.

Інтернет і сучасні технології відкривають перед споживачами можливості самостійного прийняття рішень — зокрема, через перегляд відгуків у соціальних мережах або використання сервісів, що дозволяють порівнювати товари за ціною чи розташуванням магазину. Така прозорість та доступність

інформації сприяє переходу рітейлу від цінової конкуренції до змагання за якість обслуговування.

У зв'язку з цим зростає значення побудови персоналізованих відносин із кожним клієнтом. Саме інвестиції в розвиток такого індивідуального підходу стають запорукою стабільного та успішного розвитку бізнесу в умовах нової ринкової реальності.

У сучасних умовах військового стану в Україні повноцінне функціонування комерційного підприємництва неможливе без широкого впровадження цифрових технологій на всіх етапах економічної діяльності. Цифрові інструменти відіграють ключову роль у підтримці та відновленні бізнесу в умовах воєнних дій. Зокрема, вони сприяють розширенню форм обміну товарами й послугами, зміцненню інтеграції торговельних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках, спрощенню документообігу, активній присутності у цифровому середовищі, а також ефективному використанню сучасних комунікаційних каналів і digital-маркетингу.

Особливої уваги заслуговує розвиток таких ключових компонентів цифрової трансформації торгівлі, як електронний бізнес (е-бізнес) та електронна комерція (е-комерція). Їхнє поєднання дозволяє значно підвищити ефективність підприємницької діяльності — тобто досягати бажаних результатів із меншими витратами ресурсів і часу. Це, своєю чергою, сприяє прийняттю більш зважених і якісних управлінських рішень.

У нинішніх реаліях е-бізнес активно розвивається в міжнародному контексті, стаючи важливою основою для відновлення й подальшого зростання цифрової економіки України.

Майбутнє цифровізації комерційної діяльності пов'язане передусім із використанням цифрових платформ, основною функцією яких є об'єднання користувачів і забезпечення зручного обміну продуктами або соціальною цінністю між ними. Такий підхід сприяє створенню вигоди для всіх учасників системи.

Ключовою характеристикою цифрових платформ є орієнтація на ресурси

користувачів замість власних, що дозволяє перейти від традиційної лінійної моделі створення цінності до мережевої. У цьому контексті кожен новий користувач збільшує загальну корисність платформи для інших, активуючи ефект саморозвитку системи через так званий мережевий ефект.

З огляду на це, українські торговельні підприємства мають впроваджувати можливості цифрових платформ у своїй діяльності, зокрема:

1) електронну взаємодію бізнесу (електронні контракти, рахунки, документообіг);

2) використання платформ електронних бізнес-послуг (LegalTech, FinTech, InsurTech) із залученням блокчейн-технологій, зокрема смарт-контрактів;

3) впровадження платформ електронного управління ланцюгами постачання та смарт-логістики.

Реалізація цих напрямів сприятиме цифровій трансформації взаємодії між компаніями, галузями та організаціями в межах комерційного сектора.

Бортнік Іліна Олександрівна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
соціологічний факультет,
під науковим керівництвом к.соц.н, доцентки Болотової В.О.,
ХНУ імені В.Н. Каразіна,
Харків, Україна

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

DISINFORMATION IN WAR CONDITIONS: CHALLENGES FOR UKRAINIAN SOCIETY

Повномасштабна війна, розв’язана РФ проти України, супроводжується інтенсивною інформаційною агресією, де дезінформація виступає ключовим

інструментом підриву суспільної довіри, деморалізації та дестабілізації внутрішньополітичної ситуації. Цей феномен набуває особливої актуальності в умовах цифрової епохи, де соціальні мережі та месенджери, такі як Telegram, TikTok, YouTube та Facebook, стали основними каналами поширення як достовірної інформації, так і маніпулятивних повідомлень.

Теоретичні аспекти дезінформації досліджуються як українськими, так і зарубіжними науковцями. Зокрема, у роботах Д. Григораша, І. Лопушинського, Х. Фокса, Дж. Мартіна та Л. Флоріді розглядаються різні підходи до розуміння цього явища. Типологізацію фейків здійснювали О. Курбан та І. Мудра, а питання протидії маніпуляціям висвітлювались у працях А. Муровицького, В. Маляренка та Р. Черниша. У науковому дискурсі дезінформація визначається як явище, що базується на спотворенні фактів, апеляції до емоцій, використанні напівправди й елементів сенсаційності. Особливу небезпеку становлять імітаційні фейки, що стилістично повторюють офіційні джерела, через що їх важко відрізнити від достовірної інформації.

Telegram-канали стали одним із основних майданчиків для розповсюдження дезінформації, що пояснюється їхньою анонімністю, оперативністю та високою довірою серед користувачів. Проте саме ці характеристики створюють ідеальні умови для масованих інформаційних атак. Значна частина таких каналів має відсутність чіткої редакційної політики, що унеможливлює перевірку джерел і створює ілюзію «інсайдерської правди». Анонімні ресурси впливають на громадську думку, формуючи альтернативну реальність, яка апелює до страху, патріотизму або недовіри до влади.

Сприйняття фейків у суспільстві є гетерогенним. Молодь, як свідчать дослідження, продемонструвала вищий рівень медіаграмотності, схильність до фактчекінгу та критичного ставлення до інформації з Telegram. Старше покоління, навпаки, частіше довіряє побаченому, особливо якщо повідомлення подається у звичних форматах.

Опитування, проведене компанією Rakuten Viber у 2023 році, показало, що більшість користувачів або ігнорують фейки, або вживають заходів: від

відписки до блокування каналів. Водночас нові хвилі дезінформації стають дедалі більш витонченими, емоційно зарядженими та персоналізованими, що ускладнює їхнє виявлення навіть досвідченим користувачам.

Згідно з дослідженням Internews та USAID, хоча 65% українців вважають, що можуть відрізнити фейкові новини від правдивих, лише 11% з них змогли правильно ідентифікувати всі приклади фейків під час тестування. Це свідчить про необхідність посилення медіаосвіти та критичного мислення серед населення [1].

У відповідь на зростаючу загрозу дезінформації, український уряд та громадські організації активізували зусилля з протидії фейкам. Наприклад, організація StopFake, заснована у 2014 році, активно займається фактчекінгом та спростуванням російської пропаганди, використовуючи різноманітні медіа-платформи для досягнення широкої аудиторії [2].

Протидія дезінформації має базуватися на міждисциплінарному підході, який поєднує розвиток медіаграмотності, критичного мислення, цифрової безпеки та застосування сучасних технологічних інструментів для ідентифікації фейків. Особливо ефективною виявляється співпраця між урядовими установами, освітніми закладами та громадянським суспільством, яке виступає як активний суб’єкт у викритті фальсифікацій.

Оскільки розповсюдження фейків відбувається насамперед через окремих користувачів, ефективна боротьба з дезінформацією повинна починатися з найменшої одиниці інформаційного простору – окремої людини. Саме людина вирішує, чи довіряти отриманій інформації, чи поширювати її далі, і саме на цьому рівні формуються механізми критичного мислення, що дозволяють розрізняти правдивий контент від маніпулятивного.

Розвиток технологій значно ускладнює боротьбу з фейками, особливо в умовах активного використання штучного інтелекту для їхнього створення та поширення. Генеративні алгоритми дозволяють швидко продукувати реалістичні фото, відео та тексти, які важко відрізнити від справжніх. Це

ускладнює процес верифікації інформації та робить маніпуляції ще витонченішими.

Однак, попри технологічні виклики, існують ефективні методи протидії дезінформації. Забезпечення інформаційної гігієни населення, формування навичок критичного мислення та просування культури фактчекінгу є основою стійкого інформаційного простору, що має вирішальне значення для національної безпеки в умовах гібридної війни. В умовах постійного інформаційного тиску інформаційна свідомість стає не лише інструментом самозахисту, а й формою громадянської відповідальності, що має бути стратегічним пріоритетом національної політики.

Список використаних джерел

1. Kuryata, N. Fighting Fake News in Ukraine. Institute for War and Peace Reporting. URL: https://iwpr.net/global-voices/fighting-fake-news-ukraine (дата звернення: 13.04.2025).

2. Maheshwari, V. Ukraine's fight against fake news goes global. Politico. 2017. 12 березня. URL: https://www.politico.eu/article/ukraine-fake-news-media/ (дата звернення: 13.04.2025).

Гонтар Анастасія Олександрівна,

Байрамкулова Дар'я Володимирівна,

здобувачки першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом ст. викладачки Козлової О.А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ: КОНЦЕПЦІЯ XXI СТОЛІТТЯ. СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

SOCIALLY RESPONSIBLE MARKETING: THE CONCEPT OF THE 21ST CENTURY. GLOBAL TRENDS AND NATIONAL EXPERIENCE

У XXI столітті маркетинг набуває якісно нового змісту. Сучасні компанії дедалі частіше вбачають у ньому не просто інструмент для збуту товарів, а канал взаємодії з суспільством, спосіб формування стійкої довіри та відповідального ставлення до споживача [3]. Це зумовлює зростання уваги до соціально-відповідального маркетингу як частини загальної стратегії сталого розвитку.

Соціально-відповідальний маркетинг базується на принципах чесності, прозорості, турботи про навколишнє середовище та соціальний добробут. Він не обмежується лише рекламними кампаніями, а включає участь бізнесу в розв'язанні екологічних, соціальних і культурних питань[2]. Згідно з даними досліджень, усе більше споживачів надають перевагу компаніям, які підтримують волонтерські ініціативи, впроваджують «зелені» технології або інвестують у розвиток місцевих громад [4].

На світовій арені цей підхід уже давно є невід'ємною частиною діяльності провідних брендів. Компанії інтегрують соціальну відповідальність у корпоративну культуру та бізнес-моделі, що сприяє підвищенню лояльності клієнтів і довготривалих взаємин із цільовою аудиторією [3; 4]. Відомі приклади показують, що така стратегія не тільки покращує репутацію, але й сприяє збільшенню прибутків.

Окрім економічного й соціального впливу, соціально-відповідальний маркетинг відіграє важливу роль у трансформації самої бізнес-культури. Підприємства, що орієнтуються на сталі цінності, змінюють внутрішні комунікації, переглядають підходи до управління персоналом і створюють сприятливе середовище для розвитку креативу та ініціативи. Це формує не лише лояльність клієнтів, а й високу залученість працівників, які починають ототожнювати себе з місією компанії. Згодом це дає змогу формувати сильні команди, які працюють не заради виконання плану, а задля створення змін.

Ще один важливий аспект — роль цифрових каналів. Завдяки соціальним мережам, блогам і платформам для збору коштів бізнес отримує можливість безпосередньо взаємодіяти з аудиторією, залучаючи її до благодійних ініціатив

чи екологічних проектів. Це створює ефект співучасті: споживач відчуває, що може зробити внесок, просто купуючи товар або поширюючи інформацію [4]. У такому контексті маркетинг перестає бути лише інструментом продажу — він перетворюється на міст між компанією та суспільством, де кожна сторона має вплив.

В українських реаліях соціально-відповідальний маркетинг ще тільки починає формуватися як окрема концепція. Чимало прикладів пов'язані з реакцією бізнесу на війну: підтримка ЗСУ, забезпечення гуманітарних потреб населення, волонтерство [2]. При цьому ці дії не завжди є складовою довгострокової стратегії, а часто мають ситуативний характер.

На даний момент спостерігається недостатній розвиток внутрішніх механізмів відповідального маркетингу. Компанії переважно не мають чітких планів дій у цій сфері, а нормативно-правова база в Україні не стимулює впровадження подібних ініціатив [3]. Також важливим викликом залишається низька обізнаність маркетологів із практиками соціальної відповідальності, що ускладнює їхнє ефективне застосування в комерційному середовищі [2].

Ще однією особливістю є культурний контекст. Українські споживачі зазвичай скептично реагують на рекламні повідомлення, зокрема ті, що стосуються моральних або соціальних питань. Успіх кампанії залежить від її щирості, прозорості та реального змісту дій, а не від гучних гасел [1]. Тому просте запозичення західних стратегій не приносить бажаних результатів — необхідно розробляти підхід, що ґрунтується на розумінні національної специфіки сприйняття.

Попри ці труднощі, вітчизняні компанії починають активніше шукати можливості для впровадження соціально відповідальних практик. Хоча основна увага досі зосереджена на репутаційних аспектах, дедалі частіше спостерігаються приклади щирої соціальної участі. Бізнес поступово усвідомлює, що відповідальність — це не обтяження, а додана вартість, що створює цінність для суспільства й самого бренду [3; 4].

Отже, у перспективі особливу увагу варто зосередити на розробці цілісної

моделі соціально-відповідального маркетингу, адаптованої до українського ринку. Такий підхід сприятиме не лише підвищенню довіри споживачів, а й формуванню позитивного іміджу на міжнародному рівні. Це шанс для українського бізнесу стати не просто успішним, а й соціально значущим.

Список використаних джерел

1. Зеленко О.О. Соціально-відповідальний маркетинг як невід'ємна складова соціальної відповідальності бізнесу. *Економічний простір.* 2009. № 19. С. 118–123.

2. Леонова С. В., Шевців Л. Ю. Соціально-відповідальний маркетинг: реалії та перспективи впровадження. *Вісник-Логістик.* 2015. С. 153-159.

3. Стрій Л.О. Маркетинг XXI століття. Тенденції концептуального розвитку: наукова брошура. Одеса: принт-студія «Абрикос» СПД Бровкін А.В., 2009. 64 с.

4. Цікаві маркетингові ходи відомих фірм. Історія виникнення та розвитку маркетингу URL: https://avtovsamare.ru/uk/interesnye-marketingovye-hody-izvestnyh-firm-istoriya-vozniknoveniya-i/ (дата звернення: 16.04.2025).

Григор'єва Світлана Василівна,

аспірантка кафедри соціології і публічного управління,
під науковим керівництвом д-рки соціол. наук, професорки Бірюкової М. В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

АДАПТАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ
ADAPTATION POTENTIAL OF MODERN UKRAINIANS

У соціології поняття адаптаційного потенціалу розглядається як інтегральна характеристика, що визначає здатність індивіда або соціальної групи ефективно пристосовуватися до змін у соціальному середовищі. Це поняття охоплює сукупність соціально-психологічних, соціально-

демографічних та соціально-економічних ресурсів, які забезпечують успішну соціальну адаптацію.

Адаптаційний потенціал формується під впливом різних факторів, зокрема:

– індивідуальні психологічні особливості: рівень емоційного інтелекту, стресостійкість, мотивація до змін;

– соціальні умови: підтримка з боку соціального оточення, доступ до ресурсів, стабільність соціального середовища;

– культурні фактори: цінності, норми та традиції, що сприяють або перешкоджають адаптації;

– розуміння цих факторів є важливим для розробки стратегій підтримки та розвитку адаптаційного потенціалу як окремих індивідів, так і соціальних груп.

Адаптаційний потенціал тісно пов’язаний із процесом соціальної адаптації, який включає:

– узгодження особистих оцінок і домагань з особливостями соціального середовища: індивід порівнює свої можливості з вимогами та нормами соціального оточення;

– прийняття соціальних ролей і норм: успішна адаптація передбачає засвоєння та виконання соціальних ролей відповідно до очікувань суспільства;

– переадаптація в умовах змін: зміни в соціальному середовищі можуть вимагати від індивіда переосмислення та корекції своєї поведінки для досягнення нової стійкої адаптації .

У контексті соціальної адаптації адаптаційний потенціал розглядається як ресурс, що забезпечує здатність особистості або соціальної групи пристосовуватися до нових соціальних умов. Як зазначено у Великій українській енциклопедії: «Процеси соціальної адаптації залежать як від адаптивності суб'єкта, так і від адаптаційного потенціалу середовища» [1].

Це означає, що успішна адаптація залежить не лише від внутрішніх ресурсів особистості, але й від характеристик соціального середовища, в якому вона перебуває. Унаслідок адаптації соціальної індивід чи група набуває здатності осмислено орієнтуватися в ситуаціях, вдаватися до адекватних моделей поведінки, обирати ресурси для реалізації своїх потреб і домагань.

Основні ознаки адаптації соціальної: активне, творче долучення індивіда до суспільних процесів, готовність до взаємодії; пристосування до міжособистісних стосунків, властивих середовищам, до яких він належить, екологічного та культурного оточення тощо.

Адаптація соціальна — двосторонній процес, адже індивід не лише пристосовується до навколишнього середовища, змінюваних умов, а й сам змінює їх, що забезпечує еволюційний перехід від одного рівня функціонування суспільства до іншого, зазвичай вищого. Тож успішна соціальна адаптація передбачає оптимальне співвідношення адаптивної та адаптувальної діяльностей відповідно до конкретних умов і ситуацій. Т. Парсонс вважав, що соціальні адаптації урухомлюють насамперед імітація (процес засвоєння елементів культури шляхом наслідування) та ідентифікація (прийняття цінностей).

Адаптаційний потенціал українців в умовах війни проявляється через активну життєву позицію, емоційну стійкість та здатність до колективної мобілізації. Прийняття та проживання емоцій, соціальні зв'язки та творча діяльність є ключовими факторами, що сприяють психологічній адаптації. Ці риси дозволяють українцям зберігати гідність і силу духу навіть у найскладніших обставинах. Українці демонструють високу здатність до колективної мобілізації. Багато хто відкриває бізнеси, займається волонтерством або вступає до лав Збройних сил. Це свідчить про глибоку внутрішню трансформацію та прагнення до спільного блага .

Список використаних джерел

1. Щудло С. А., Волович В. І. Адаптація соціальна // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Адаптація соціальна

Демченко Дар'я Михайлівна,

Кулієва Анастасія Расімівна,

здобувачки першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом ст. викладачки Козлової О.А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ТИЗЕРНА РЕКЛАМА ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ РЕКЛАМНИХ КОМУНІКАЦІЙ

TEASER ADVERTISEMENT AS A TOOL FOR MODERN ADVERTISING COMMUNICATIONS

У сучасному інформаційному просторі споживачі щодня стикаються з великою кількістю рекламних повідомлень, що призводить до зниження їхньої ефективності. Тизерна реклама, яка базується на створенні інтриги та зацікавленості, виступає як один із способів подолання рекламної сліпоти та привернення уваги цільової аудиторії.

Тизерна реклама — це форма рекламного повідомлення, яка подає лише частину інформації про продукт або послугу, створюючи інтригу та зацікавленість у потенційного споживача. Основна мета тизерної реклами полягає в тому, щоб викликати цікавість і спонукати аудиторію до подальшого вивчення пропозиції.

Цей метод широко використовується для підвищення обізнаності про бренд і залучення уваги до майбутніх запусків продуктів або подій. Тизерна реклама може бути представлена у вигляді коротких відео, зображень або текстових повідомлень, які натякають на щось нове або захоплююче, не розкриваючи всієї інформації. Такий підхід стимулює обговорення серед споживачів і створює очікування перед офіційним запуском продукту чи послуги.

Важливою складовою ефективної тизерної реклами є її здатність викликати емоційний відгук у споживача. Згідно з дослідженнями, креативна

відеореклама, яка використовує елементи інтриги та емоційної інтенсивності, сприяє кращому запам'ятовуванню бренду та підвищенню залученості аудиторії. Це особливо актуально на початкових етапах життєвого циклу продукту, коли важливо сформувати позитивне перше враження.

У контексті українського рекламного ринку, тизерна реклама також знаходить своє застосування. Наприклад, компанія Viasat використала тизерну стратегію в рекламній кампанії перед Чемпіонатом світу з футболу, створивши ролик із інтригуючим сюжетом, що привернув увагу глядачів. Іншим прикладом є реклама безалкогольного напою Mojo, яка завдяки своїй абсурдності та нестандартному підходу стала вірусною в інтернеті.

Таким чином, тизерна реклама є потужним інструментом у сучасному маркетингу, який при правильному використанні може значно підвищити інтерес до продукту та сприяти успішному запуску на ринку. Її ефективність залежить від здатності викликати емоційний відгук, створити інтригу та стимулювати обговорення серед споживачів.

Щодо переваг тизерної реклами, то вона включає в себе здатність швидко привернути увагу, підвищити пізнаваність бренду та створити емоційний зв'язок із аудиторією. Наприклад, компанія Apple часто використовує тизерні кампанії перед випуском нових продуктів, що сприяє зростанню інтересу та обговорення серед потенційних покупців.

Однак тизерна реклама має і певні недоліки. Надмірна загадковість або відсутність чіткої інформації можуть призвести до плутанини або розчарування серед споживачів. Крім того, якщо основний продукт не відповідає очікуванням, створеним тизером, це може негативно вплинути на репутацію бренду.

Для розміщення використовуються спеціальні тизерні мережі. Ці платформи виступають у ролі посередників між рекламодавцями, які хочуть розмістити свої тизери, і вебмайстрами, які надають майданчики для розміщення. Тизерні мережі займаються модерацією рекламних матеріалів, відстежують статистику і забезпечують фінансові розрахунки між учасниками

системи. Вибір тизерної мережі залежить від х цілей і бюджету.

Щоб реклама працювала на бренд належним чином, її варто зрозуміти. Для цього потрібно знати можливі варіанти її втілення, секрети майстерності, адже реклама повинна не тільки кричати: «Купуй!», вона має зацікавити, залучити. Тому все має бути гармонійним: і тексти, і картинки до них. Перші кілька секунд відео мають вирішальне значення для залучення аудиторії. Це можна зробити різними способами, і правильний вибір має відповідати бренду, вмісту та події чи відео, які рекламуються.

Таким чином, слід зазначити, що тизерна реклама будується на людському факторі — цікавість. Вона породжує інтерес. І тизерна реклама завдяки інтересу може продемонструвати товар або послугу. Головне: не втратити зацікавленість споживачів. При правильній маркетинговій стратегії тизерна реклама буде мати успіх (незважаючи на самий продукт, що треба розрекламувати).

Список використаних джерел

1. Королькова К. С. Вплив на споживача тизерної реклами. переваги та недоліки. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/197267486.pdf (дата звернення: 16.04.2025).

2. Слітюк О. О., Овчарек В. Є., Маркович С. Ю. Принципи створення анімаційної тизерної реклами. м. Manchester, 8 жовт. 2022 р. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/25151/1/Слітюк_О.О._Овчарек_В.Є._Маркович_С.Ю.pdf (дата звернення: 16.04.2025).

3. Тизерна реклама: що це таке і як її використовувати. URL: https://miraa.com.ua/tyzerna-reklama-shho-cze-take-i-yak-yiyi-ykorystovuvaty/ (дата звернення: 16.04.2025).

4. Що таке тізерна реклама: поради та приклади на 2024 рік URL: https://leadpanda.media/blog/tizerna-reklama-v-2024/ (дата звернення: 16.04.2025).

5. CORE – Aggregating the world's open access research papers. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/197267486.pdf (дата звернення: 16.04.2025).

Іщенко Олексій Вікторович,

здобувач першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом ст. викладачки Козлової О. А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО ЯК СУСПІЛЬНА ПРОБЛЕМА

SOCIAL ORPHANHOOD AS A SOCIAL PROBLEM

Середовище, яке допомогає здоровим сімейним відносинам та забезпечує добробут дітей, має ключове значення для протидії соціальному сирітству, особливо в умовах, яких перебуває сучасна Україна. Соціальне сирітство це тривожне явище нашого суспільства та країни уцілому. Це випадки, коли діти фізично мають батьків, але їм бракує емоційної підтримки та дуже часто опіки, яка є необхідною для подальшого розвитку та благополуччя. Це явище доволі помітне в Україні, адже в нас історичні проблеми, економічна нестабільність і війна загострили подібні питання, з якими стикаються сім'ї [1, 32]. Після розпаду СРСР Україна пережида значні соціально-економічні зміни, а вони в свою чергу призвели до бідності та напруженої системи соціального захисту [2, 70-71]. Величезна кількість людей, які не могли впоратися з економічною ситуацією самостійно, опинились нездатними забезпечити також і догляд за своїми дітьми. Стрес через фінансові проблеми та інші питання призвели до розпаду багатьох сімей, а це відповідно призвело до зростання кількості дітей, які вважаються соціальними сиротами. Такі діти ростуть в умовах відсутності належного батьківського піклування, часто стикаються з великою кількістю емоційних і психологічних випробувань [3, 307-308]. Велика кількість з цих дітей відчувають підвищений рівень тривоги, депресії та поведінкових розладів, більш того, вони можуть зіткнутися із затримкою розвитку, яка потенційно перешкоджає їхній здатності розвиватися в освітніх умовах і у повсякденном житті. Цей цикл може продовжуватися нескінченно довго, оскільки ці діти

після досягнення повноліття можуть виявитися погано підготовленими для того, щоб взяти на себе обов'язки батьківства. Без втручання цей цикл соціального сирітства може тривати дуже довго, тим самим створюючи покоління дітей, які намагаються подолати труднощі, що пов'язані з такими обставинами соціальної дисфункції.

Для ефективної боротьби із соціальним сирітством необхідно знайти активний та різносторонній підхід. Осовною частиною потенційої стратегії впливу повинно стати сприяння відповідальному батьківству шляхом запровадження освітнії програми, які б підкреслили важливість стабільності сім'ї та прийняття обґрунтованих рішень щодо стосунків і виховання [3, 308-309]. Статеве виховання також може відіграти вирішальну роль у зниженні випадків підліткової вагітності, яка часто створює все нові труднощі, з якими стикаються молоді батьки. Профілактика соціального сирітства полягає у ранньому виявленнісімей ризику, що передбачає створення систем відстеження сімейного благополуччя та надання своєчасної підтримки тим, хто її потребує. Вразливі сім'ї, наприклад молоді чи неповні сім'ї, особливо потребують такої допомоги, яка включає психологічні консультації, фінансову підтримку та юридичну допомогу. Розв'язуючи конкретні проблеми, з якими стикаються ці сім'ї, можна допомогти створити більш сприятливе середовище для їхніх дітей. Крім того, реформування інституційного догляду є вкрай важливим для задоволення потреб дітей, які не можуть залишитися зі своїми біологічними батьками. Очевидно, що діти набагато більш комфортно живуть разом з батьками, ніж у інституції, як-от інтернати, незалежно від того, наскільки добре ці заклади можуть бути керованими, але тим не менш, має бути зосереджена увага на просуванні прийомної сім'ї та усиновлення як альтернатив, які створять схожі на сімейні умови для дітей. Діти, які перебувають у сімейних умовах, ростуть у середовищі, яке відображає більш-менш традиційні сімейні структури. Ці умови забезпечують набагато більше, ніж просто звичайний притулок і засоби до існування, а пропонують сприятливу атмосферу, емоційну підтримку та можливості для соціального розвитку.

Отже, вирішення проблеми соціального сирітства потребує спільного підходу, який залучає різні верстви суспільства. Тут вже держава відіграє центральну роль в організації соціальних служб, освіти, охорони здоров'я та правоохоронних органів для створення комплексної системи підтримки вразливих сімей і дітей. У цьому питанні вирішальне значення мають певні профілактичні заходи, які мають бути зосереджені на зміцненні сімей до того, як криза переросте в ситуації коли діти можуть бути розлучені зі своїми батьками. Цей підхід включає в себе розширення доступу до соціальної допомоги, сприяння послугам з охорони психічного здоров'я та забезпечення навчання батьків, щоб надати їм необхідні навички. Різноманітні організації та діяльність окремих елементів суспільства у вигляді громадян є незамінними учасниками цих спільних зусиль. Вони зможуть забезпечити ефективну підтримку та навчання для майбутніх усиновлювачів, гарантувати, що вони будуть добре підготовленими, що вони зможуть забезпечити люблячі домівки тощо. Інформуючи громадськість про реалії, з якими кожного дня стикаються ці діти та їхні родини, суспільство матиме змогу сприяти створенню більш інклюзивного середовища, яке заохочуватиме підтримку, а не засудження.

В Україні вирішення проблеми соціального сирітства потребує скоординованих дій, які були б зосереджені як на миттєвих, так і на довгострокових потребах. Для цього в першу чергу треба об'єднати зусилля державних установи, неурядових організації та звичайних людей. Наприклад, запровадження новітніх програм опіки у співпраці з західними партнерами, заохочення особистої діяльності лідерів думок у соціальних мережах, які б могли створити певну напрямленність контенту, націленого на вишеназвані дії, який буде ознайомлювати людей з цією проблемою. Всі вищеописані дії значно збільшуватимуть шанс на те, що дітям стане доступною можливість рости в люблячому, стабільному середовищі, яке сприятиме їхньому загальному добробуту та розвитку.

Список використаних джерел

1. Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: *збірник*

матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції (21 травня 2024 р., м. Ніжин). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 187 с.

2. Актуальні проблеми розвитку національної економіки України. *Матеріали міжнародної наукової студентсько-аспірантської конференції 13-14 травня 2011 р. м. Львів.* 2011.

3. Олифіренко Ю.І. Сутнісні характеристики явища соціального сирітства в Україні. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vcndtue_2014_1_47 (дата звернення: 18.04.25).

Молчанова Софія Романівна,

Сидоренко Євгенія Андріївна,

здобувачки першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом ст. викладачки Козлової О.А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ЦІНОВІ ВІЙНИ

PRICE WARS

Цінова війна – боротьба за ринок за допомогою зниження цін конкурентами на аналогічну продукцію або товари-замінники. Конкуренти, що не мають можливості наслідувати цю ініціативу, не можуть утриматися на ринку і йдуть з нього або банкрутують. На успіх може розраховувати лише та фірма, яка має дійсно сильне положення на ринку в порівнянні з конкурентами. Якщо ж конкуренти перебувають в приблизно рівних умовах, то цінова війна не просто марнотратна, але безглузда.

Однією з цілей цієї акції є послаблення конкурентів за рахунок зниження рівня їх продажів. Подібним чином деякі учасники ринку можуть спробувати

отримати більшу частку, використовуючи агресивне ціноутворення. Це робиться з урахуванням потенційних короткострокових втрат.

Цінові війни прийнято поділяти на два основних види: стратегічні та спонтанні. Стратегічні цінові війни ініційовані цілеспрямованою політикою компанії та мають на меті вижити в умовах демпінгу, тоді як спонтанні виникають без попереднього планування.

Цінові війни виникають з кількох ключових причин. По-перше, висока концентрація учасників на ринку: коли кілька великих компаній домінують, а дрібні ще присутні, конкуренція загострюється. По-друге, вихід нових гравців: щоб не допустити їх закріплення, наявні компанії знижують ціни. Третій чинник — чутливість споживачів до ціни: коли покупці легко змінюють магазини заради вигоди, бізнес починає агресивну цінову боротьбу. Четверта причина — очікуване зростання ринку: оптимістичні прогнози мотивують компанії боротися за частку ринку. П’ятий чинник — низький рівень диференціації продуктів: коли товари схожі, компанії змушені конкурувати ціною. І нарешті, відсутність страху реакції конкурентів: якщо компанія не очікує агресивної відповіді, вона охоче знижує ціни, сподіваючись на вигоду.

Цінові війни мають низку негативних наслідків для продавців. По-перше, це розмивання прибутку — через постійне зниження цін компанії втрачають маржу, а менш стійкі фірми можуть навіть залишити ринок. По-друге, проблеми сталого розвитку — тривала цінова конкуренція виснажує ресурси, особливо у малих підприємств. По-третє, ризик юридичного контролю — великі компанії, витісняючи конкурентів демпінгом, можуть привернути увагу антимонопольних органів. Нарешті, зміна поведінки споживачів — покупці звикають до низьких цін, і після завершення війни відмовляються платити більше, що ускладнює відновлення нормального рівня прибутковості.

Насправді ж цінові війни мається як недоліки так і переваги. Наприклад, під час цінової війни споживачі отримують вигоду від зниження цін. Це покращує ваш наявний дохід, який ви можете приділяти іншим виробничим або

споживати більшу кількість того самого товару. Однак це може статися лише в короткостроковій перспективі.

Тим часом компанії можуть сильно постраждати. Зниження цін не обов'язково призводить до збільшення прибутку.

Нарешті, із виходом компаній з ринку, у довгостроковій перспективі на споживачів може вплинути можливе зростання цін. Оскільки ринок менший, компанії мають більшу можливість маніпулювати ціною продажу.Під час цього процесу уряди також можуть зменшити свою скарбницю, збираючи менше податків.

Успішним прикладом цінового виклику є популярність в Україні ТМ "Гала". Її ефективне позиціонування підтверджує поглинання компанії "Ольвія Бета" корпорацією P&G у 2004 році. На той час "Ольвія Бета" контролювала близько 40% українського ринку засобів побутової хімії. Разом з активами були придбані бренди "Гала", Dax, Shandy, Only you. Згодом P&G перетворив "Галу" на фланговий бренд щодо "Tide", плавно переводячи споживачів до більш преміального сегмента. Така інтеграція — приклад припинення цінової війни через злиття з конкурентом.

Ще один приклад — ринок соків у картонній упаковці, де домінують Sandora (≈50% ринку) і Vitmark (≈25%). Vitmark вдавався до преміальної цінової атаки (Jaffa Gold) та цінового виклику у вигляді "білого пакета" — бюджетного продукту без бренду. Популярність останнього спричинила копіювання конкурентами та зниження ефективності витрат на просування брендів. Це змусило Vitmark акцентувати увагу на виробнику, фактично замінюючи бренд елементами впізнаваності.

Цінові війни є двосічним мечем у бізнесі: з одного боку, вони можуть приносити вигоду споживачам через зниження цін і покращення сервісу, а з іншого – завдавати шкоди компаніям, зменшуючи їхню прибутковість, витісняючи дрібних гравців і сприяючи монополізації ринку.

Найкраща стратегія для підприємства у ціновій війні – не втягуватися у процес безконтрольного зниження цін. Замість цього необхідно проводити

маркетингові дослідження, аналізувати причини конкуренції, оцінювати цінову еластичність попиту та вибудовувати комплексну цінову політику, підкріплену іншими складовими маркетингової стратегії.

Щоб уникнути руйнівних наслідків цінових війн, компанії варто зосередитися на диференціації товарів, покращенні якості обслуговування та інноваціях. Успішна конкуренція має ґрунтуватися не лише на ціні, а й на унікальності та цінності пропозиції для споживачів. В іншому випадку надмірна цінова конкуренція може призвести до загального падіння прибутковості галузі у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Банщиков П. Цінові війни в умовах олігопольних ринків: сучасний інструментарій дослідження. *Сучасні технології комерційної діяльності і логістики : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 21–22 трав. 2020 р., м. Київ.* Київ : КНЕУ, 2020. С. 255-257.

2. Хвевик Ю. Сутність конкуренції та фактори впливу на стан ринкового конкурентного середовища. *Інвестиції: практика та досвід.* 2009. №4. С. 53-57.

Моргун Марк Андрійович,

здобувач другого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом ст. викладачки Сутули О.А.,НТУ «ХПІ»,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет «ХНАДУ»,
м. Харків, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ SMM-СТРАТЕГІЇ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

APPLICATION OF SMM STRATEGY IN MANAGEMENT ACTIVITIES

Завдяки соціальним мережам організації, підприємства отримали можливість онлайн-комунікацій та взаємодії з потенційними споживачами в

режимі реального часу, що спричинило появу та розвиток маркетингової діяльності у соціальних медіа (SMM).

За статистичними даними, понад 5 млрд. людей в світі (60 % населення Землі) користуються соціальними мережами та проводять у них в середньому близько 2,5 год. в день або 4 з 10 хвилин в інтернеті, що становить понад 15 % часу їх життя [1]. Більшість користувачів соціальних мереж (наприклад, 90 % користувачів Instagram) є підписниками хоча б одного акаунту бренду. Суттєвими перевагами соціальних мереж у порівнянні з традиційними ЗМІ є: величина аудиторії; різноманітність інструментів просування; цільова реклама; безпосередня та оперативна взаємодія з споживачами в режимі реального часу; залучення до просування самих споживачів; наявність інструментів для аналітики та оцінки результативності рекламних кампаній; можливість формування стійких довгострокових відносин з цільовою аудиторією.

Аналіз експертних публікацій дав змогу виділити такі актуальні тренди застосування SMM-стратегій та SMM інструментів: активне користування ШІ для генерації візуального та текстового контенту, чатботів та систем рекомендацій, що економить ресурси та вивільняє час для стратегічних маркетингових завдань; «кліповий» контент, короткі відео, який претендує на домінування у всіх соціальних медіа; live-формат, ефект присутності, який створюється регулярністю публікацій, контентом, який враховує інтересів, потреб, думок, манери спілкування цільової аудиторії, ситуативами та нативною рекламою; співпраця з мікро- та нано-інфлюенсерами, перевагами якої є менші витрати у порівнянні з партнерством з блогерами-мільйонниками, вищий рівень довіри споживачів, особиста комунікація інфлюенсера з аудиторією, вузьке охоплення цільового споживчого сегменту; гейміфікація: комунікації та взаємодія з аудиторією у ігровому форматі; 3D-дизайн і креативна типографіка: використання об’ємної графіки та оригінальних шрифтів для передачі атмосфери й емоційного посилу; візуальний сторітелінг: формат серій фотографій (карусель) або коротких відео (наприклад, Reels) допомагає донести історію до аудиторії, полегшує сприйняття інформації та

підвищує шанси взаємодії підписників з іншим контентом; інтеграція E-commerce з соціальними мережами, що дає змогу здійснювати покупки безпосередньо через останні, спрощуючи процес замовлення; пріоритет вирішення проблеми збереження конфіденційності даних користувачів.

Зважаючи на загальносвітову тенденцію зростання користувачів соціальних мереж та їхні суттєві переваги у порівнянні з традиційними медіа, маркетингова діяльність у соціальних мережах є необхідною умовою розвитку бренда та успішного довгострокового існування підприємства на ринку. З метою розробки та реалізації маркетингових рішень у сфері SMM, доцільно аналізувати та переймати кращі практики SMM-стратегій та інструментів. Зокрема, ефективними на даний час є SMM-стратегії, які передбачають: мультиплатформість; унікальність та адаптацію контенту для кожної соціальної мережі з врахуванням її специфіки; творчі колаборації; самостійну модерацію; пріоритет органічного просування; інноваційні SMM-інструменти.

Перспективними напрямками досліджень у цій сфері є аналіз застосовуваних SMM-стратегій та інструментів підприємств різних видів економічної діяльності з метою визначення найбільш ефективних з них у конкретних сферах бізнесу.

Список використаних джерел

1. Internet and social media users in the world 2024. URL: https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/ (дата звернення: 01.05.2025)

Осадчук Олександр Сергійович,

здобувач першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом доц-ки., канд. соц. наук Ляшенко Н.О.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СКЛАДНОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

CHALLENGES OF SOCIALIZATION IN WARTIME CONDITIONS

Соціалізація особистості в умовах війни – це складний та багатогранний процес, який включає адаптацію індивіда до нових соціальних, політичних, культурних та психологічних умов. Війна є катастрофічним фактором, який руйнує звичні соціальні структури, змінює цінності, норми поведінки та соціальні ролі. У таких умовах особистість стикається з необхідністю перебудови своїх соціальних взаємодій, розвитку нових форм комунікації і співпраці. Основні напрямки змін в соціалізації особистості в умовах війни наступні:

- зміна соціальних ролей особистості. Багато людей змушені брати на себе нові ролі, пов'язані з участю у бойових діях, наданням гуманітарної допомоги, забезпеченням обороноздатності або підтримкою стабільності на території. Крім того, ті ролі, які раніше виконувала людина, також змінюються. Зараз часто відбуваються значні змін в сімейних структурах: переїзд сімей, вимушений розрив шлюбних стосунків, поява в сім'ях людей з важкими проблемами зі здоров'ям, втрата роботи та нові виклики вимушують членів родин змінювати свої функції, брати на себе нові відповідальності;
- перегляд людьми своїх ціннісних орієнтацій щоб пристосовуватися до нових соціальних умов і змінити свої поведінкові моделі в ситуації, що є неочікуваними (відбувається десоціалізація та ресоціалізація). Будинок або квартира розглядаються з позиції безпечного розташування (щоб не було поблизу об'єктів енергетики, підприємств), міцності стін та розміру вікон, наявності в домі укриття; тривожна валіза стоїть в коридорі та містить найбільш цінні речі; далекі плани не будуються; значно більше цінуємо рідне місце та свободу;
- соціальні норми, моральні орієнтири та оцінки того, що є правильним і неправильним, зазнають значних трансформацій. Виникають подвійні стандарти щодо вбивств (схвалення вбивств ворогів та біль та ненависть від вбивств захисників України та її мірних громадян). Віна сприяє перегляду

традиційних моральних норм (толерантності, співчуття) і підвищенні значення нових, таких як відданість своїй справі або групі, мужність, здатність до самопожертви. Змінюється ставлення до насильства, влади, патріотизму, дружби, честі та обов'язку;

– збільшується інтерес до національних і культурних цінностей, посилюється ідентичність з нацією та національністю; що впливає на формування нових соціальних зв'язків і ролей у суспільстві;

– людина повинна психологічно адаптуватися до нових умов, ризиків та викликів. Психологічні зміни, які виникають у тих, хто безпосередньо залучається до бойових дій, або стає їх жертвою чи свідком, можуть суттєво вплинути на подальшу інтеграцію особистості в мирне суспільство;

– змінюються взаємодії між людьми, зокрема в контексті родинних, дружніх і професійних відносин. Пережиті разом труднощі можуть об'єднувати людей, створюючи глибокі зв'язки між ними, або навпаки можуть призвести до соціальної ізоляції, зростання ворожнечі та агресії, а також до психологічного відчуження;

– велика група українців стала біженцями, переїхала в інші країни та стикається з низькою викликів у процесі соціалізації. Це засвоєння нових культурних норм і цінностей, які здебільшого суттєво відрізняються від звичних. Мовний бар’єр заважає повноцінній комунікації, може сприяти відчуженню і навіть призвести до ізоляції. Зміна соціального статусу може призвести до зниження самооцінки;

– українці, які втрачають своїх близьких в наслідок їх загибелі можуть відчувати агресію або депресію, відсторонення від інших, емоційне спустошення, що порушує нормальний процес соціалізації. Такі зміни структури сім’ї ускладнюють формування нових соціальних зв’язків та впливають на перегляд цінностей;

– на територіях наближених до бойових дій існує онлайн-навчання, що обмежує спілкування дітей наживо (однолітки як важливі агенти соціалізації

спілкуються за допомогою інтернета, що призводить до зниження вмінь спілкуватися наживо);

– велика кількість українців, які раніше не планували бути військовими, зараз воюють, що також впливає на процеси їх соціалізації. У них виникає необхідність засвоєння нових норм та цінностей, по іншому ставитися до дисципліни та виконання наказів. Виконання ними ролі захисника країни змінює ставлення їх до себе, до близьких, до тих кого вони захищають;

– в умовах війни збільшується кількість волонтерів та людей, що намагаються як можуть допомагати збройним силам. Для частини людей це стає нормою, чого не було в мірні часи.

Досвід попередніх війн доводить, що люди, що їх пережили, стають іншими. Сам факт переживання реальних ризиків для життя змінює людину, можливість втратити все вимагає по-іншому розставляти пріоритети та цінувати те що маємо.

Парафіло Тарас Олександрович,

здобувач першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом доц-ки., канд. соц. наук Ляшенко Н.О.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ НАРОДЖУВАНОСТІ

SOCIAL FACTORS OF BIRTH RATE

З початком війни в Україні значного знизилися народжуваність. Для стабільного відновлення чисельності нашого населення необхідно, щоб кожна жінка народжувала в середньому 2,2 дитини. В Європейському Союзі цей показник становить 1,5 дитини. В Україні, до початку війни, рівень народжуваності становив 1,2, а в 2023 році він впав до 0,9, що є одним з найнижчих показників у світі. У першому півріччі 2024 року в Україні

народилося лише 87 655 дітей, що на 9% менше, ніж за аналогічний період 2023 року. Цей показник у 1,5 рази нижчий за рівень народжуваності до повномасштабного вторгнення, коли у 2021 році народилося 132 595 дітей. Водночас за цей період було зареєстровано 250 972 випадки смертей, що свідчить про негативну демографічну тенденцію в країні [1].

Виявлення соціальних чинників народжуваності є важливою складовою для здійснення впливу на демографічні процеси, які мають вагому дію на розвиток суспільства. Народжуваність, як один з основних показників демографічної динаміки, безпосередньо залежить від багатьох соціальних факторів, до яких належать як біологічні передумови (стан репродуктивного здоров'я населення: кількість чоловіків та жінок репродуктивного віку), так і соціальні (економічне становище; культурні норми, що регулюють кількість дітей та умови для їх народження; рівень знань що сприяють збереженню репродуктивного здоров'я; політика щодо сім'ї та репродуктивних прав; соціальна підтримка родин з дітьми та гендерні стереотипи і батьківські ролі). В умовах війни зміни в соціальній структурі, ставлення до сім'ї та ролі жінки в суспільстві, а також економічна криза, безпекові ризики, зниження рівня безробіття та доступу до соціальних послуг негативно впливають на динаміку народжуваності, що в свою чергу має довгострокові наслідки для розвитку України та національних економік.

Соціальні чинники народжуваності впливають на демографічні процеси в країні. Вони охоплюють широкий спектр економічних, культурних, психологічних та політичних аспектів, що визначають рішення людей про народження дітей. До чинників, що впливають на народження дитини, можна віднести:

1 Особистісні чинники народжуваності, які включають: індивідуальні ціннісні орієнтації та прагнення особистості; наявні індивідуальна потреба в дітях; уявлення про самореалізацію; прагнення виконувати батьківську роль; підтримка бажання/небажання мати дитину з боку близького оточення; стан здоров'я; орієнтації особистості щодо родини; ситуації образу життя; прагнення

у жінок «зберегти красу фігури та не мати для неї наслідків вагітності що негативно впливають на цю красу». Вони можуть бути як позитивними, так і негативними.

2 Соціальні чинники народжуваності, що визначаються умовами, що формуються в суспільстві, та їх впливом на рішення індивідів мати дітей. Вони включають: економічну стабільність; державну підтримку через соціальні пільги, декретні відпустки, можливість поєднувати кар'єру з батьківством сімей з дітьми; рівень життя; доступність медичних послуг і освіти; наявність дитячих садочків та позашкільних закладів, що дають змогу працюючим батькам не втрачати кваліфікацію; можливості для занять спортом та творчістю для дітей; наявна пропаганда на рівні держави щодо народження дітей як значного внеску людини в життя країни та повага до батьків [2].

Кожен з чинників цих двох груп може позитивно або негативно впливати на народжуваність. Якщо люди бажають жити для себе, не витрачати час та гроші на дітей, мати більше комфорту та робити кар'єру, то наявна матеріальна підтримка не допоможе взяти на себе батьківську роль та якісно її виконати. Контрацептивна поведінка та можливість перервати вагітність є невід'ємним правом сучасної людини в демократичній країні. Українці в переважній більшості бажають мати дітей, хоча норма малодітності (1-2 дитини в родині) є домінуючою. Однак реалізація цих прагнень в умовах війни стикається з дуже вагомими зовнішніми викликами:

1 Економічна нестабільність та відсутність впевненості у власних можливостях матеріально забезпечити дітей негативно впливає на готовність молодих людей до створення родини та народження дітей. Війна, зростання інфляції, невизначеність на ринку праці, зниження доходів викликають страх перед майбутнім, змушують людей відкладати народження дітей або взагалі відмовлятися від цієї ідеї. Крім того, зростання інфляції що викликано війною та руйнуванням економіки зменшує розмір допомоги при народженні дітей.

2 Проблеми з житлом. Війна в Україні призвела до величезної кількості внутрішньо переміщених осіб та біженців, багато з яких залишилися без

домівок через руйнування житла, а серед тих, хто має дах над головою, існують ризики пошкодження житла, нажаль зберігаються ризики захоплення українських територій ворогом та подальших руйнувань будинків. Багато людей змушені орендувати житло, оскільки не можуть дозволити собі купити або відновити власне житло через фінансові труднощі. Це створює додаткову напругу, оскільки оренда житла, з одного боку, не дає відчуття власної домівки, а з іншого — постійна нестабільність та зміни місця проживання та фінансові витрати на оренду викликають стрес.

3 Стрес і страх за життя близьких та своє через обстріли. Побоювання щодо втратити здоров'я членами родини, боязнь стати сиротою або залишити сиротою дитину, втратити годувальника через бойові дії, страх втратити дитину та народити її в умовах великих ризиків щодо її життя, здоров'я та майбутнього створює величезний психологічний бар'єр для планування народження.

4 Збільшення кількості розлучень, що викликано вимушеною розлукою чоловіків та їх дружин, що виїхали в більш безпечні місця з дітьми (за кордон або в інші регіони країни). Багато чоловіків залишаються працювати в Україні або служать у війську. Розлука між подружжям, невизначеність майбутнього, відсутність фізичної та емоційної підтримки з боку партнера суттєво погіршують умови для розвитку здорових сімейних відносин [3]. Це також негативно впливає на реалізацію репродуктивних планів.

5 Війна призводить до загибелі людей репродуктивного віку, до втрати ними здоров'я, що також знижує народжуваність.

6 Погіршення доступу до медичного обслуговування, що викликано переїздом їх частини за кордон (медиків-жінок), або залученням до війська, руйнуванням лікарень та зростанням захворюваності у зв'язку зі стресом. Виношування та народження дитини це ризики для здоров'я жінки, які зараз ще більше зростають, що викликає також відкладання реалізації репродуктивних потреб «до кращих часів», але потім може бути складно або неможливо це зробити.

Економічні труднощі, ризики для життя, психологічний стрес, зниження доступу до соціальних послуг створюють серйозні перепони для формування та збереження сімей, знижують бажання мати дітей, оскільки люди не можуть забезпечити належний рівень матеріального та психологічного благополуччя себе та своїх майбутніх дітей.

Список використаних джерел

1. Прасад А. Смертність в Україні майже втричі перевищила народжуваність у 2024-му. URL: https://forbes.ua/news/smertnist-v-ukraini-mayzhe-utrichi-perevishchila-narodzhuvanist-u-2024-mu-31012025-26762

2. Тарасовський Ю. Народжуваність в Україні від початку великої війни скоротилася на 28%. *Журнал Forbes Ukraine.* 2023. URL: https://forbes.ua/news/narodzhuvanist-v-ukraini-vid-pochatku-velikoi-viyni-skorotilasya-na-28-31072023-15136

3. Хорошев М.І. Зміни демографічної ситуації в Україні під час війни та їх вплив на соціальну політику. *Економіка праці та соціальна політика. БІЗНЕСІНФОРМ.* 2024. № 8. С. 252-269. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-8_0-pages-259_269.pdf

Прокопова Юлія Олександрівна

здобувачка другого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом ст. викладачки Сутули О.А.,НТУ «ХПІ»,
ННІ «Економічний», ХНУ ім. В.Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

INTELLECTUAL CAPITAL AS A SOCIO-ECONOMIC CATEGORY

Аналіз еволюції теоретичних підходів поняття «інтелектуальний капітал»

дозволив узагальнити, що інтелектуальний капітал являє собою вищу форму організації якісних властивостей індивіда, які складають основу інноваційної економіки у вигляді нових творчих знань, ідей, винаходів, продуктів тощо.

За визначенням Т. Стюарта – «інтелектуальний капітал – це накопичені корисні знання, інтелектуальний матеріал, який сформований, закріплений за компанією і використовується для виробництва більш цінного майна. Розум стає майном, коли під впливом вільно діючої сили мозку створюється щось корисне, що має певну форму: перелік відомостей, база даних, опис процесу тощо» [1]. У цьому визначенні простежується походження інтелектуального капіталу як результат роботи думки, результат знання.

Більшість вчених акцентують увагу на тому факті, що інтелектуальний капітал необхідно розглядати через здатність створювати нову вартість – інтелектуальні ресурси підприємства, представлені людськими і машинними інтелектами, а також інтелектуальними продуктами, набутими ним самостійно або залученими зі сторони як засоби створення нової вартості. Як економічна категорія інтелектуальний капітал розглядається з позиції авансованої інтелектуальної власності, що під час свого руху приносить більшу вартість за рахунок додаткової вартості. Слід наголосити, що під інтелектуалізацією людського капіталу зазвичай розуміється процес поступового підвищення інтелектуального рівня людського капіталу на основі синтезу інформації, і професійних знань, умінь і навичок окремого індивіда, що відбувається для забезпечення відповідності сучасним умовам господарювання та отримання соціально-економічного ефекту. Результатом процесу інтелектуалізації діяльності виступають створення, формування і нагромадження людського та інтелектуального капіталу, які визначають ефективність будь-якої діяльності.

Розглядаючи поняття «інтелектуальний капітал» слід докладніше зупинитися на вивченні поняття «інтелектуальні ресурси». Ресурси – фундаментальне поняття соціально-економічної теорії, що означає джерела, засоби забезпечення виробничого процесу. Розрізняють економічні (матеріальні, трудові, інтелектуальні та фінансові), соціальні, природні та

інформаційні ресурси. Сучасна соціально-економічна теорія виділяє наступні якісні складові інтелектуальних ресурсів: освіта, знання, досвід, творчі здібності, мислення, система бачення, культурно-моральне виховання, які потенційно можуть бути використані для виробництва благ.

Інтелектуальний капітал тісно пов'язаний з якісними характеристиками робочої сили. Для формування інтелектуального капіталу недостатньо лише творчого потенціалу. Основою для його формування є такі характеристики робочої сили, як вроджені якості (здоров'я, психофізіологічна стійкість тощо), належне виховання, яке дає людині можливість і мотивацію наполегливо працювати, бути дисциплінованим і постійно вдосконалюватися, професійна підготовка, рівень кваліфікації у поєднанні з постійним її підвищенням, пошук нових рішень, культура, яка розширює горизонти знань і мислення, постійне підвищення інтелектуального рівня, почуття причетності до справи. Все це формує своєрідний творчий і креативний менталітет, який є важливою рушійною силою інтелектуального капіталу.

В сучасній соціологічній, економічній літературі інтелектуальний капітал аналізується з точки зору чотирьох взаємопов'язаних аспектів. 1) Цінність: визначається як актив, здатний приносити дохід. 2) Система: являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів. 3) Процес: відображає наявність відтворювальних характеристик, пов'язаних з кругообігом. 4) Результат: пріоритет у процесі його споживання.

В економічному плані, компанії, які вимірюють свій інтелектуальний капітал, можуть використовувати його для: створення додаткової вартості компанії; удосконалення продуктів і послуг; стимулювання продажів та зростання; підвищення ефективності діяльності компанії; поглиблення відносини з клієнтами та партнерами. Останній пункт є ключовим. Вдале управління інтелектуальним капіталом може фактично створити більше інтелектуального капіталу.

Інтелектуальний капітал – це унікальний набір нематеріальних активів. Ці активи дають організації конкурентну перевагу на певному ринку. Він

відрізняється від фінансового капіталу, який є матеріальним і вимірним. Інтелектуальні активи включають: знання та вміння окремих членів команди; дослідницькі та інноваційні можливості; організаційну структуру; інформаційні системи; програми навчання; будь-яку іншу інтелектуальну власність, створену компанією. До складу інтелектуального капіталу також входять міцні відносини з клієнтами та стратегічне партнерство з іншими підприємствами.

Список використаних джерел

1. Stewar T.A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. New York: Currency Doubleday. 1997. p. 67.

Радюк Павєл Костянтинович,

здобувач першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом ст. викладачки Сутули О.А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ЗДОРОВ'Я ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

HEALTH AS A SOCIO-ECONOMIC CATEGORY

В сучасному світі категорія «здоров'я» в більшості випадках розглядається з позиції глобальної, демографічної, економічної, правової, моральної та інших життєво важливих проблем людства. За дослідженнями фахівців ВООЗ, стан здоров'я та тривалість життя людини на 50 % залежить від способу життя, на 20–25 % – від стану довкілля, до 20 % – від генетики та на 10 % – від рівня розвитку системи охорони здоров'я в країні [1]. У світлі останніх епідемічно-пандемічних явищ планетарного характеру особливої уваги набуває стан здоров'я працівників підприємства як чинника якості людського капіталу. Це через те, що здоров'я людини разом з її освітою створює базу людського капіталу, визначаючи економічну продуктивність людини і підприємства на

якому вона працює.

Необхідність соціально-економічного підходу до охорони здоров'я обумовлюється наступними чинниками. По-перше, здоров'я в світі з кожним роком стає ціннішим, а дотримання необхідного рівня здоров'я стає все дорожчим, бо зростає інтенсивність дії шкідливих для здоров'я чинників. По-друге, витрати на охорону і підтримання здоров'я у світі мають виражену тенденцію до зростання, а це потребує конкретної економічної оцінки. По-третє, економічні втрати суспільства, роботодавців та держави від погіршення стану здоров'я людей набагато більші від витрат на профілактику і попередження наростання зазначених тенденцій. Зазначимо, що в сучасну епоху інтернетизації і гаджетизації ці втрати зростатимуть надалі інтенсивніше.

Разом з цим поняття «здоров'я» є елементом загальної системи людського капіталу. Більшість науковців вважають, що людський капітал – сукупність накопичених працівниками відповідної організації ресурсів, професійних знань, установок, здоров'я, мотивації, здібностей, досвіду та навичок, які мають певну цінність. Під людським капіталом розуміють знання, здоров'я та здібності людини, які сприяють збільшенню її продуктивних можливостей. Це форма капіталу, оскільки вона є джерелом поточного та майбутнього доходу або майбутнього задоволення.

Отже, людський капітал – це продукт у вигляді у тому числі покращеного здоров'я, отриманого в результаті цілеспрямованого інвестування в цьому напрямі. Оскільки матеріальним носієм людського капіталу підприємства є його працівники, то якість цього капіталу логічно значною мірою визначається станом здоров'я цих працівників. Здоров'я – один із найважливіших ресурсів, які необхідні людині для того, щоб реалізовувати свій потенціал, свої можливості в усіх сферах життєдіяльності.

Розглядаючи здоров'я як соціально-економічну категорію зазначимо, що здоров'я необхідно аналізувати з двох позицій. По-перше, це багатство суспільства, що гарантує його економічний і соціальний розвиток, оскільки

лише здорове суспільство здатне створювати матеріальні та культурні блага, розвиватися та досягати належної тривалості життя. По-друге, це цінність, яка дозволяє індивіду або групі реалізувати свої прагнення і потребу в досягненні задоволення, а також змінювати середовище і давати собі з ним раду.

Економічна діяльність здорового індивіда має зробити свій внесок у створення валового внутрішнього продукту, національного доходу суспільства, а його нездоровий стан спричиняє втрати цих величин. Але здоров'я не є статичним фактором. Воно потребує постійного контролю, профілактики, вживання лікувальних заходів, що пов'язано з витратами суспільства, сім'ї та індивіда як об'єктивно необхідними витратами. Сучасні дослідження доводять, що інвестиції в здоров'я приносять не лише соціальний, а й суттєвий економічний ефект. Так, підвищення тривалості життя в Західній Європі за 33-річний період забезпечили приріст валового внутрішнього продукту на 29–38 % на душу населення, що істотно перевищило національні витрати на охорону здоров'я в цих країнах. У США встановили, що десять біомедичних відкриттів, які фінансувалися державою і були впроваджені у виробництво, приносять щорічно 57 млрд дол. [2].

Зв'язок здоров'я з соціальними, економічними принципами життя людей проявляється і в тому, що рівень здоров'я як медична категорія – важлива складова соціально-економічного поняття «рівень життя населення» – ступінь задоволення потреб у матеріальних благах, який визначається економічними ресурсами, структурою споживання матеріальних благ, ступенем задоволення основних життєвих потреб порівняно зі світовими стандартами тощо.

Список використаних джерел

1. Биковська Г. В. Здоров'я людини як фактор соціально-економічного розвитку регіону. URL: http://eprints.kname.edu.ua/49482/1/ilove_pdf_com-204-206.pdf (дата звернення 17.04. 2025).

2. Черенько Л. М. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності: монографія. К. : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи НАН України. 2021.

Сметана Аріна Віталіївна

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом ст. викладачки Козлової О.А.
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ В УМОВАХ КЛАСИЧНОГО ДИТЯЧОГО БУДИНКУ ТА ЇЇ НЕДОЛІКИ

SOCIALIZATION OF A CHILD IN A CLASSIC CHILDREN'S HOME AND ITS DISADVANTAGES

Соціалізація дитини – це складний і тривалий процес, у якому вона засвоює норми, цінності та правила поведінки, необхідні для повноцінного життя в суспільстві. У сімейному середовищі цей процес відбувається природним чином завдяки емоційній підтримці, особистому прикладу батьків та безпосередній взаємодії з соціальним оточенням.

Однак діти, які виховуються в класичних дитячих будинках, позбавлені багатьох ключових чинників успішної соціалізації. Відсутність стабільної сімейної моделі, індивідуальної уваги та широких соціальних контактів може суттєво ускладнити їхню адаптацію до дорослого життя. Попри зусилля вихователів, інституційне виховання часто має низку системних недоліків, які впливають на формування особистості дитини та її подальше місце в суспільстві.

На нашу думку, до основних проблем та ризиків соціалізації дітей у класичних дитячих будинках, їхніх наслідків для майбутнього життя вихованців можна віднести наступне.

1. Дефіцит індивідуальної уваги – у дитячих будинках вихователі працюють з великою кількістю дітей одночасно, що ускладнює формування глибоких емоційних зв’язків та індивідуальний підхід до розвитку дитини.

2. Порушення процесу первинної соціалізації – у класичному дитячому

будинку відсутній стабільний соціальний інститут сім'ї, що призводить до труднощів у формуванні базової довіри до світу та навичок емоційної взаємодії.

3. Обмеженість соціальних ролей – діти ростуть в ізольованому середовищі, де їхні соціальні контакти обмежені вихователями та однолітками, що може призвести до труднощів у адаптації до суспільства після виходу з установи.

4. Формування інституційної залежності – вихованці звикають до жорсткої регламентації життя, що ускладнює їхню самостійність та відповідальність за власні рішення у дорослому житті.

5. Емоційна депривація – нестача емоційної підтримки, тілесного контакту, індивідуальної турботи може викликати затримки у розвитку емоційного інтелекту, складнощі у формуванні прив'язаностей та довготривалі психологічні проблеми.

6. Низький рівень довіри та самооцінки – через відсутність стабільних емоційних зв'язків та постійне порівняння себе з іншими вихованці дитячих будинків часто мають проблеми із самооцінкою та труднощі в побудові довірливих відносин.

7. Обмежений життєвий досвід – вихованці дитячих будинків мають менше можливостей брати участь у сімейних традиціях, побутових процесах та соціальних ініціативах, що може ускладнити їхню адаптацію до самостійного життя.

8. Ризик девіантної поведінки – нестача уваги, виховання за жорсткими правилами та відсутність індивідуального підходу можуть сприяти підвищеному рівню тривожності, агресії або асоціальній поведінці у дітей.

9. Проблеми з інтеграцією в суспільство після випуску – вихованці дитячих будинків часто стикаються з труднощами в пошуку роботи, житла, встановленні соціальних зв'язків, що підвищує ризик маргіналізації та соціального виключення.

10. Відсутність персональної відповідальності – у дитячому будинку діти звикають, що за них приймають рішення дорослі, що може призвести до

труднощів у самостійному житті, коли доводиться брати відповідальність за власні дії.

11. Стереотипізація та соціальна стигматизація – суспільство часто сприймає вихованців дитячих будинків як “проблемних” або “неповноцінних”, що ускладнює їхню інтеграцію в соціальне та професійне середовище.

12. Обмежені освітні можливості – хоча діти в дитячих будинках отримують базову освіту, їм часто не вистачає індивідуального наставництва та підтримки у виборі професії, що впливає на їхні подальші кар’єрні перспективи.

13. Високий рівень тривожності та стресу – вихованці дитячих будинків нерідко відчувають постійний страх перед майбутнім, оскільки не мають сімейного тилу та фінансової підтримки після досягнення повноліття.

14. Проблеми з формуванням сімейних моделей – вихованці інституційних закладів часто мають труднощі у створенні власних сімей через відсутність прикладу здорових стосунків між батьками та дітьми.

15. Низький рівень соціального капіталу – вихованці дитячих будинків зазвичай мають обмежені соціальні зв’язки, що ускладнює пошук роботи, підтримку в кризових ситуаціях та загальну інтеграцію в суспільство.

16. Ризик потрапляння в кримінальне середовище – нестача підтримки після випуску та відсутність соціальних зв’язків можуть штовхати колишніх вихованців на пошук альтернативних (часто незаконних) способів виживання.

17. Недостатній розвиток побутових навичок – через централізовану організацію життя діти не завжди вчаться готувати, розпоряджатися грошима, планувати витрати, що ускладнює їхню адаптацію до самостійного життя.

18. Проблеми з емоційною регуляцією – через дефіцит уваги та тепла багато вихованців дитячих будинків мають труднощі з вираженням і розумінням власних емоцій, що може ускладнити їхню соціальну взаємодію.

На нашу думку, соціалізація дитини в умовах класичного дитячого будинку має значні недоліки, які впливають на її психологічний, емоційний та соціальний розвиток. Відсутність індивідуальної уваги, емоційна депривація,

обмежені соціальні контакти та нестача життєвого досвіду можуть призводити до труднощів у самостійному житті, проблем з адаптацією в суспільстві та ризику соціального виключення.

Дослідження підтверджують, що альтернативні моделі виховання, такі як прийомні сім'ї, будинки сімейного типу та наставництво, є більш ефективними для соціалізації дітей, оскільки забезпечують їм емоційну підтримку, особистісний розвиток і кращу підготовку до дорослого життя. Таким чином, реформування системи опіки та поступовий відхід від традиційних дитячих будинків є важливим кроком для створення сприятливих умов для розвитку та інтеграції дітей-сиріт у суспільство.

Список використаних джерел

1. Білоусова Н.Л. Соціалізація дітей-сиріт в умовах інституційного виховання. *Соціальна педагогіка.* 2019. №2. С. 45-56.

2. Гавриленко Т.М. Психологічні особливості соціальної адаптації вихованців дитячих будинків. *Вісник психології та педагогіки.* 2021. №4. С. 23-37.

3. ЮНІСЕФ. Альтернативні форми опіки та соціалізації дітей-сиріт: міжнародний досвід. Київ: ЮНІСЕФ Україна. 2020. 112 с.

4. Закон України «Про охорону дитинства» (остання редакція). – Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua (https://zakon.rada.gov.ua/)

5. Шульга Т.В. Емоційна депривація у вихованців інтернатних закладів: наслідки та шляхи подолання. *Психологія розвитку.* 2018. №3. С. 12-26.

Федорова Дар'я Валеріївна,

Калюжний Денис Леонідович,

здобувачі першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом ст. викладачки кафедри Козлової О. А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

БАЗОВІ ТА ДОДАТКОВІ СУПУТНІ ПОСЛУГИ У СФЕРІ ТУРИЗМУ:

СУТНІСТЬ, СПЕЦИФІКА ТА ТЕНДЕНЦІЇ У СВІТІ ТА УКРАЇНІ

BASIC AND ADDITIONAL TOURISM SERVICES: ESSENCE, FEATURES AND TRENDS IN THE WORLD AND UKRAINE

Туризм — це інфраструктурно складна система, в якій інтегруються базові та додаткові послуги з різних секторів економіки. Базові сервіси — транспорт, проживання та харчування — формують ядро туристичного продукту. Їхня якість визначає логістику, комфорт і безпеку подорожей [1].

Сьогодні спостерігається стрімкий розвиток гібридних транспортних моделей. Лоукостери, зокрема «Ryanair», «Wizz Air», «EasyJet», відкривають туристам бюджетні маршрути до країн Європи, роблячи короткі подорожі доступними для студентів і «цифрових кочівників» [1; 2]. В Україні розширюється мережа швидкісних поїздів «Інтерсіті+», що дозволяє комфортно подорожувати між містами без авіаперельотів. Автобусні оператори «FlixBus» і «Ecolines» конкурують з залізницею завдяки зручному онлайн-сервісу, наявності Wi-Fi, електричних розеток і гнучким цінам. Для мікромобільності активно використовуються сервіси «Uber», «Bolt», «Uklon», а також прокат електросамокатів і велосипедів — особливо в містах із туристичним трафіком [2].

У сфері проживання акцент зміщується на гнучкі формати, які поєднують зручність, приватність та екологічність. Апарт-готелі з повноцінною кухнею й зонуванням стають пріоритетом для сімей і цифрових мандрівників [3]. Глемпінги поєднують близькість до природи з комфортом готелів. Наприклад, «Whitepod» у Швейцарії — енергоефективний купольний комплекс, який функціонує на відновлюваних джерелах. В Україні цей сегмент активно розвивається в Карпатах — «ТАОР Карпати» й «Еко-курорт Ізки» орієнтовані на сталий туризм, пропонуючи локальні продукти, природне оточення та цифровий мінімалізм [4]. Крім того, сервіси онлайн-бронювання на кшталт «Airbnb» і «Booking.com Apartments» стимулюють попит на короткострокову

оренду житла з індивідуальним підходом, особливо серед молодих мандрівників [1; 3].

Харчування перетворилося з допоміжного елемента на окремий драйвер туристичного попиту. Гастрономічні подорожі до Італії, Грузії, В'єтнаму чи Франції формуються навколо страв, шеф-кухарів і ринків. Учасники таких турів відвідують кулінарні школи, дегустують вина, беруть участь у приготуванні національних страв [5]. Водночас попит на вегетаріанські, веганські, локально вирощені або органічні страви зростає у відповідь на глобальні тренди здорового способу життя [3].

Додаткові послуги забезпечують глибше культурне й емоційне занурення. Традиційні екскурсії поступаються гнучким моделям: аудіогідам, індивідуальним маршрутам, VR-турам (віртуальним турам). Наприклад, цифрові екскурсії по Лувру чи Колізею доступні навіть без виїзду з дому [2]. Туристичне страхування також змінюється — тепер це не лише паперові поліси, а цифрові сервіси з телемедициною, як у «Allianz» чи «AXA». Медичний туризм набирає обертів: Туреччина, Угорщина та Ізраїль стали провідними дестинаціями для стоматологічного, естетичного та кардіологічного лікування [1].

Цифровізація туристичних сервісів — ключ до масштабування бізнесу. Платформи типу «Trip.com», «Expedia» та «Booking» інтегрують у себе квитки, проживання, страховки, екскурсії та оренду транспорту. Штучний інтелект дозволяє надавати персоналізовані рекомендації, враховуючи попередні поїздки користувача. Віртуальна та доповнена реальність, мобільні гіди, інтерактивні мапи, безконтактна оплата — усе це є базовим стандартом сервісу вже зараз [5].

Глобальні туристичні тренди демонструють зміщення від масового туризму до глибшого, відповідального споживання. Термін «workation» — поєднання роботи з відпочинком — дає змогу по-новому організовувати час і простір мандрівника. Концепція «slow tourism» — неквапливі подорожі з акцентом на якість взаємодії з культурою і людьми — набуває популярності серед європейських туристів. Водночас «eco-friendly tourism» зосереджений на

мінімізації впливу на довкілля: вибір екологічного транспорту, еко-готелів, повторне використання ресурсів [4].

Україна демонструє зростання внутрішнього туризму: популярність Карпат, Поділля, Одещини, екстрим-турів та агротуризму відображає запит на безпечний, доступний і змістовний відпочинок. Водночас активна участь малого бізнесу, гідів, фермерів і приватних садиб дозволяє стимулювати локальну економіку [2; 3].

Таким чином, туризм майбутнього — це комплексна екосистема, у якій базові послуги взаємодіють із диджиталізацією, культурними трендами й екологічною відповідальністю. Зростаючий попит на персоналізовані, технологічні та змістовні подорожі визначає необхідність інтеграції сервісів у єдиний цифровий продукт з гнучкою архітектурою [1; 5].

Список використаних джерел

1. Алієна-Барановська В. М. Міжнародний туризм: навч. посіб. довідн. Київ : Центр навч. л-ри. 2013. 344 с.

2. Безуглий В. В. Регіональна економічна і соціальна географія світу: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. Київ : ВЦ «Академія». 2007. 688 с.

3. Мальська М. П., Гамкало М. З., Бордун О. Ю. Туристичне країнознавство. Європа : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри. 2019. 224 с.

4. Мальська М. П. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія : навч. посібник. Київ : Центр навч. л-ри. 2019. 284 с.

5. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Занько Ю. С., Ганич Н. М. Країнознавство. Теорія та практика : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри. 2017. 528 с.

Шморгун Артем Сергійович,

здобувач другого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом д-рки соціол. наук, професорки Бірюкової М. В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В XXI СТОЛІТТІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

STRATEGIC HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND INNOVATIONS

Модернізація управління людськими ресурсами зазнала значної трансформації завдяки впровадженню цифрових технологій у рутинні HR-процеси. Від появи комп'ютерів та Інтернету до впровадження сучасних інформаційних систем управління персоналом, галузь постійно адаптується до нових технологічних можливостей для підвищення продуктивності, зниження витрат і підсилення конкурентоспроможності.

З розвитком технологій, таких як штучний інтелект (ШІ), відбулася еволюція так званої тактичної HRIS — підсистеми HRIS, що фокусується на оперативному виконанні функцій управління персоналом. Значна кількість відповідальних HR-завдань, орієнтованих на аналіз і прийняття рішень, сприяла інтеграції ШІ, що дало змогу компаніям вдосконалити бізнес-моделі. Однак поряд з розширенням можливостей виникла потреба в чіткому розумінні реального стану використання ШІ в тактичних HR-практиках.

Сучасні організації стикаються з безпрецедентними викликами, зумовленими глобалізацією, технологічним проривом і зміною динаміки робочої сили. У цьому контексті стратегічне узгодження HR-практик із загальною бізнес-стратегією набуває особливої ваги.

Сучасні технології суттєво змінюють всі сфери діяльності організацій, і HRM — не виняток. Використання аналітики даних, штучного інтелекту та автоматизації сприяє переходу SHRM до підходу, заснованого на даних. Це трансформує процеси управління талантами, найму персоналу та залучення працівників.

Перехід до віддаленої роботи спричинив переосмислення традиційних HR-парадигм. У центрі уваги — розробка стратегій управління географічно

розподіленими командами, вирішення питань залучення талантів, оцінки продуктивності та підтримки організаційної культури.

Водночас, у світлі зростаючої соціальної уваги до благополуччя, SHRM еволюціонує, акцентуючи увагу на цілісному підході до здоров'я та добробуту працівників. Розглядаються новітні практики, спрямовані на забезпечення балансу між роботою та особистим життям, підтримку ментального здоров'я й розвиток інклюзивного робочого середовища. Інтеграція благополуччя працівників у SHRM не лише покращує продуктивність, але й зміцнює організаційну стійкість.

Загалом, дослідження стратегічного управління людськими ресурсами в XXI столітті демонструє, що HR-практики не просто реагують на зміни, а активно їх формують. Аналізуючи ключові тренди та інновації, робота пропонує бачення того, як організації можуть ефективно функціонувати в складному середовищі сучасного ринку праці, розкриваючи потенціал свого людського капіталу.

У динамічному та постійно змінюваному середовищі сучасного ринку праці стратегічне управління людськими ресурсами (SHRM) набуває ключового значення як механізм, що поєднує ефективне використання людського капіталу з досягненням організаційного успіху.

На відміну від традиційного HRM, що зосереджується переважно на адміністративних завданнях, SHRM розглядається як стратегічний партнер, який активно інтегрується у формування та реалізацію загальної бізнес-стратегії організації. Він забезпечує узгодженість HR-практик із довгостроковими цілями підприємства, сприяючи створенню конкурентних переваг.

Центральне місце в SHRM посідає принцип стратегічного узгодження, що передбачає тісний зв'язок між HR-стратегіями та бізнес-цілями. Завдяки цій синергії HR-функція перетворюється з допоміжної на ключову, здатну впливати на результативність та стійкість бізнесу.

Інвестиції в розвиток людського капіталу є одним з основоположних

принципів SHRM. Працівники розглядаються не лише як ресурс, а як актив, що потребує постійного вдосконалення та підтримки. Такі підходи сприяють інноваційності, адаптивності та здатності організацій ефективно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі.

SHRM також визнає, що стратегічне узгодження не є одноразовим кроком, а безперервним процесом, який потребує гнучкості та адаптації до нових умов. Це особливо важливо в умовах постійних трансформацій, зумовлених технологічними проривами, глобалізацією та зміною очікувань працівників.

Зважаючи на зростаючу роль талантів у сучасній економіці, SHRM акцентує увагу на стратегічному підході до залучення, утримання та розвитку персоналу. Це включає формування сильного бренду роботодавця, впровадження інклюзивної корпоративної культури та реалізацію інноваційних підходів до рекрутингу.

В умовах цифрової трансформації стратегічне управління людськими ресурсами (SHRM) невпинно еволюціонує, аби відповідати викликам майбутнього. Одним із ключових векторів цієї трансформації є впровадження штучного інтелекту в HR-процеси. Інструменти ШІ забезпечують автоматизований скринінг резюме, прогнозну аналітику для планування робочої сили, а також підтримку співробітників через чат-боти, що значно підвищує ефективність HR-операцій.

Зростаюча увага до досвіду працівників спричиняє впровадження інтегрованих платформ Employee Experience. Такі платформи поєднують функції адаптації, навчання, управління продуктивністю та ініціатив із добробуту, забезпечуючи безперервну підтримку працівників. Аналітика персоналу, зокрема прогнозна, стає важливим інструментом ухвалення стратегічних рішень, дозволяючи HR-фахівцям своєчасно ідентифікувати тенденції та оптимізувати стратегії управління персоналом.

Паралельно з технологічними зрушеннями, SHRM запозичує практики з IT-сфери. Зокрема, впровадження Agile-підходів у HR дозволяє підвищити

гнучкість, адаптивність і здатність швидко реагувати на зміни в організаційному середовищі.

Розширення гігекономіки диктує потребу адаптації HR-стратегій до нових форматів зайнятості. Сучасна робоча сила дедалі частіше включає не лише штатних працівників, але й фрилансерів і незалежних підрядників. Ефективне управління такою різнорідною структурою вимагає інтегрованого підходу, що поєднує гнучкість організації праці та підтримку балансу між професійним і особистим життям працівників.

Водночас змінюються і підходи до лідерства. Майбутні керівники мають володіти високим рівнем емоційного інтелекту, емпатії та навичками ефективної комунікації. Орієнтація на людину, розвиток цілеспрямованої корпоративної культури та акцент на соціальній відповідальності — ось нові маркери успішного лідерства в епоху змін.

Отже, майбутнє SHRM визначається здатністю до передбачення, інновацій та адаптації. У контексті постійних трансформацій саме ті організації, які інтегрують технології, підтримують інклюзивність і формують стійку культуру, зможуть не лише залишитися конкурентоспроможними, а й стати лідерами у формуванні робочої сили майбутнього.

СЕКЦІЯ 2
ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ, СТУДЕНТСТВА ТА ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Калініченко Катерина Вадимівна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом ст. викладачки Козлової О.А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СТАВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ІНСТИТУТУ ШЛЮБУ

ATTITUDE OF MODERN UKRAINIAN YOUTH TOWARDS THE INSTITUTE OF MARRIAGE

Ставлення молоді до інституту шлюбу вже довгий час постає актуальним питанням, адже створення сім’ї є одним із найголовніших аспектів людського життя. Це питання досліджували філософи, соціологи, психологи, історики та економісти, і, як наслідок, є багато визначень поняття сім’ї. Шлюб впродовж історії він відігравав ключову роль у створенні родини та забезпеченні стабільності суспільства. Сьогодні ж ставлення молоді до шлюбу змінюється, і це помітно не лише в Україні, але й у багатьох інших країнах. За останні десятиліття спостерігається зменшення числа офіційно укладених шлюбів та підвищення віку вступу до шлюбу, що є наслідком змін у пріоритетах молоді, а також соціально-економічних та культурних змін у суспільстві в цілому.

Проаналізувавши соціологічні дослідження за цією тематикою, можна стверджувати, що в сучасному суспільстві шлюб перестає бути обов'язковим етапом стосунків. Все більше людей, особливо серед молоді, відмовляються від традиційної форми офіційного шлюбу на користь неофіційного. Якщо на

початку 1990-х майже половина наречених у першому шлюбі були віком до 20 років, то у 2010-му таких було 16,4%, а у 2019-му – 10,4%. Водночас частка жінок, які виходять заміж у віці 25-29 років, за цей період зросла з 8% до 23% у 2010-му і до 28% у 2019-му. Для сучасної України вже нетиповими є ранні шлюби, коли наречена молодша за 18 років, хоча у 1980-х такі союзи були досить поширеними. Якщо у перші роки незалежності (1991-1993) кожен десятий шлюб був раннім, то надалі їхня кількість почала послідовно зменшуватися через загальну модернізацію українського суспільства. До 2019 року їхня частка становила лише 0,4% від усіх шлюбів, зареєстрованих протягом року [2].

Ці тенденції свідчать про зміну сприйняття інституту шлюбу серед молоді та зменшення значення офіційної реєстрації як обов’язкового етапу стосунків. Серед причин такої тенденції є зміна соціальних норм, яка відображається у переосмисленні традиційних цінностей. Молоді люди все більше прагнуть до особистої свободи та незалежності, що також стосується їхніх поглядів на інститут шлюбу. У багатьох випадках відсутність юридичних зобов'язань дає можливість обом партнерам зберігати свою самостійність і визначати умови взаємин, без постійного тиску суспільства. Крім того, для деяких пар такі стосунки є тимчасовим етапом, в якому вони можуть краще пізнати одне одного та визначити, чи готові до офіційного шлюбу.

Однак незареєстровані стосунки мають і свої недоліки. Одним із основних недоліків є відсутність правової захищеності, особливо у випадку розлучення чи розподілу майна. У разі настання проблем, таких як юридичні питання щодо спадщини чи прав на майно, партнери, які не мають офіційного шлюбу, можуть зіткнутися з серйозними труднощами, оскільки у них не існує юридичних гарантій. Неможливість звернення до суду для вирішення питань, пов'язаних із правами на майно чи вихованням, може стати серйозною проблемою ля пар, що обирають неофіційний шлюб.

Офіційний шлюб, у свою чергу, має свої переваги, зокрема забезпечує юридичну безпеку і стабільність для обох партнерів. Юридичний статус

подружжя дає певні гарантії, зокрема у випадку розлучення, у питаннях спадкування, розподілу майна та навіть у медичних ситуаціях, коли партнери мають право приймати рішення один за одного. Крім того, шлюб має важливе соціальне значення, оскільки для багатьох людей офіційно оформлені стосунки є доказом стабільності і надійності. Офіційно оформлені стосунки можуть забезпечити більшу психологічну стабільність, оскільки шлюб зазвичай асоціюється з обов'язком бути поряд у складні моменти життя. Офіційно укладений шлюб також створює сприятливі умови для виховання дітей, які мають юридичні права та соціальний захист від обох батьків. Така форма стосунків є більш прийнятною в контексті традиційних уявлень про сім'ю, де обоє батьків мають рівні права і обов'язки.

Проте слід зазначити, що у світі спостерігається підвищення середнього віку жінок і чоловіків, які вступають у шлюб: у 2010 році жінки створювали сім’ю у середньому в 25 років, у 2020 році – у 28 років, а чоловіки – відповідно у 28 років та 31 рік. Суттєво зменшилася кількість жінок, які одружувалися до 20 років: якщо у 1990 році частка жінок становила 32%, то у 2020 році – лише 8%. У 1990 році більшість чоловіків реєстрували шлюб у віці 20–24 роки (54% від кількості всіх одружень), а в 2020 році – у віці 25–29 років (36% усіх одружень) [1]. Це також свідчить про загальні зміни у ставленні до шлюбу, а також про зміну підходу до його укладення серед молоді, яка більше зосереджена на особистому розвитку, кар'єрі та фінансовій стабільності перед тим, як прийняти важливе рішення щодо створення сім'ї.

Отже, ставлення молоді до шлюбу змінюється, частіше вона обирає саме неофіційний шлюб, і це відображає загальні суспільні тенденції. Також це може бути пов’язано із нестабільною ситуацією в країні, через коронавірус та війну люди рідше обирають офіційний шлюб, маючи страх майбутнього. Традиційний підхід до шлюбу поступається місцем більш гнучким формам відносин, таким як спільне проживання без реєстрації, що дає молодим людям більшу свободу та незалежність. Однак офіційний шлюб продовжує залишатися важливим етапом для тих, хто цінує правову стабільність, соціальний статус і

психологічну підтримку в подружніх відносинах, але середній вік вступу до нього збільшується з роками.

Список використаних джерел

1. Відкладення шлюбу та народження дітей: як змінились українці за 30 років. URL: https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20210820-vidkladennya-shlyubu-ta-narodzhennya-ditej-yak-zminylys-ukrayintsi-za-30-rokiv/

2. Головне управління статистики у Львівській області. URL: https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/sr/announce.php?13190=

3. Балабух І. М., Осецька Л. В. Трансформація сімейно-шлюбних орієнтацій сучасної української молоді. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* Випуск 4’2009.

3. Фесенко А. М. Трансформація шлюбу в сучасній Україні. *Virtus*. 2020. № 47. С.132-134.

Кремінь Дмитро Андрійович,
здобувач першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом старшої викладачки Григор’євої С.В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

SOCIAL ACTIVITY OF STUDENTS

Істотним моментом соціалізації людини є розвиток її соціальної активності, що виявляється у поведінці особистості та її діяльності.

Соціальна активність особистості — це системна соціальна якість, в якій виявляється та реалізується рівень її соціальності, тобто глибина та повнота зв’язків особистості із соціумом, рівень перетворення особистості на суб’єкта суспільних відносин. Соціальна активність є вихідною соціальною якістю, що відображає цілісне, стале активне ставлення до суспільства, проблем його

розвитку та визначає якісні особливості свідомості, діяльності і становища особистості.

Соціальна активність характеризується не тільки усвідомленням та прийняттям інтересів суспільства і певних спільнот, а й готовністю та вмінням реалізовувати ці інтереси, активною діяльністю самостійного суб'єкта.

Важливими ознаками соціальної активності особистості є сильне, стале прагнення впливати на соціальні процеси та дієва участь у суспільних справах, прагнення змінити, перетворити або, навпаки, зберегти, зміцнити існуючий соціальний лад, його форми та елементи [1].

Поняття «активність», «активний» пов'язаний з проявом життєдіяльності організму. Активність, як зазначає укладач Українського педагогічного словника С. Гончаренко, - це здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної і духовної культури. Активність особистості проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні. Інтегральна характеристика активності особистості – це активна життєва позиція людини, яка проявляється в її принциповості, послідовному відстоюванні своїх поглядів, ініціативності, діловитості, психологічній настроєності на діяльність. Як свідчить дане визначення, активність проявляється в енергійній, інтенсивній діяльності у різних видах діяльності: праці, навчанні, спорті, іграх тощо. Обов'язковою умовою розвитку активності може бути різнобічна діяльність особистості, взаємодія з оточенням [2].

Діяльність студента професійно спрямована, вона є формою його соціальної та пізнавальної активності, вираженням прагнень до життєвого самовизначення та самоствердження. Більшість студентів виявляють самостійність в навчальному процесі, займають активну позицію, надаючи перевагу також формам навчання, які є не лише засобами пізнання, але й засобом самовираження, дають можливість висловити власну точку зору.

В складних ситуаціях навчальної або суспільної роботи можуть виникнути деякі небажані зміни в діяльності: втрата внутрішньої організованості психічних процесів; пониження пам'яті, погіршення мислення (зустрічається під час здачі екзаменів, під час перших публічних виступів); коливання ефективності, пониження точності практичних дій; зміщення або втрата мети; послаблення активності і пониження рівня працездатності (внаслідок перенавантажень, відсутності наукової організації навчального процесу); призупинення навчання, відмова, зрив (подача заяви на відрахування).

У вищому навчальному закладі молода людина стикається з незвичною системою методів виховання, з труднощами засвоєння нового матеріалу, з необхідністю самостійного розподілення часу, з новим середовищем друзів та товаришів, а іногородні – з особливостями стилю життя в гуртожитку, з необхідністю ознайомлення з новим містом тощо. Це вносить істотні зміни в особистість студента, створює ряд труднощів. Всі ці фактори сильно впливають на процес адаптації студента до нових умов, змісту та характеру навчального процесу. Успішна адаптація – це передумова активної діяльності і необхідна умова її ефективності [3].

Саме в соціально-активній діяльності формуються основні якості, які портрібні студенту — майбутньому фахівцю. Соціальна активність особистості у різних сферах суспільного життя сприяє посиленню творчого потенціалу особистості, прагненню до самоосвіти і самовиховання, які є необхідними чинниками для формування сучасного фахівця [4].

Соціальна активність досить різноманітна за своїм змістом, спрямованістю, рівнем усвідомлення. Виділяють три основних критерії соціальної активності:

1. На які інтереси, потреби та цінності спрямована активність. Цей критерій дозволяє виявити широту цінностей особистості, рівень її інтересів. Саме за цим критерієм, перш за все, активність можна поділити на позитивну і негативну. Найвищою цінністю є життя людини, причому життя заради блага

для інших людей. Позитивно активна особистість живе заради суспільних інтересів, а не тільки для себе. Піклуючись про все суспільство взагалі, така особистість тим самим робить добро всім, а тому й собі. Це вища ступінь усвідомлення свого призначення як людини. Нажаль у нашому суспільстві є багато соціально активних людей, які піклуються перш за все про себе, та є й такі, які під виглядом позитивної соціальної активності в дійсності переслідують особисті або конкретної групи певні злочинні інтереси. Видатний російський історик С. Соловйов вважав, що суспільство може добре існувати лише за умови жертви, коли його члени усвідомлюють необхідність жертви приватного інтересу заради загального, суспільного. Вже найдрібніша частина суспільства, сім'я, заснована на жертві батьків заради своїх дітей. Чим більше у нашому суспільстві буде людей готових свідомо жертвувати своїм власним заради суспільного, тим краще буде для суспільства і для кожної окремої особистості. Але цього в нас поки що нема, тому що приватні інтереси переважають над суспільними [5].

2. На якому рівні сприймаються особистістю інтереси, цінності та потреби. Сприйняття це відбувається на трьох рівнях: емоційному, рівні знань та рівні вольових спрямувань. На емоційному рівні цінності засвоюються поверхнево, часто без проникнення в їх суть, але в яскравій, емоційній формі. Прикладом прояву такої активності можуть бути люди, які, не розібравшись у сутності певних процесів, можуть збудити натовп, повести його за собою і, як часто буває, наробити достатньо лиха. З такою активністю можна зустрітися на деяких мітингах, під час або частіше після футбольних матчів, коли емоційно збуджені болільники ламають і перевертають все на своєму шляху, спровоковані на ці дії якоюсь емоційно активною особистістю. Але емоційний рівень не означає тільки негативність, ця активність може бути досить корисною для суспільства в цілому або для окремих його груп. Прояв героїзму, замішаний часто на емоціях особистості, приводить до позитивних наслідків.

На рівні знань відбувається більш глибоке і конкретне засвоєння цінностей та потреб, цей рівень передбачає розуміння особистістю самої

сутності процесу чи знання основних його причин. Тому активність на цьому рівні зовнішньо може бути менш помітною, але ефективнішою і впливовішою. Якщо емоційно активна особистість може повести за собою натовп на будь-які справи, то особистість, яка є активною на рівні знань, може вказати, куди саме і як треба цей натовп вести, або взагалі нікуди його вести не треба. Така людина без зайвих емоцій може написати маленьку листівку, в якій чітко розяснить всім причини тих чи інших явищ у суспільстві, дасть їм істотний аналіз і вкаже, що і як треба робити, щоб поліпшити своє становище. Від такої активності, як правило, виграють всі [5].

На рівні вольових спрямувань формуються певні соціальні установлення, готовність до дій. На цьому рівні від особистості, як правило, потрібні рішучість, вміння взяти на себе відповідальність і керування певними діями людей тощо. Часто активні особистості на цьому рівні бувають досить стриманими у своїх емоціях, вони можуть не бути сильно обізнаними щодо аналізу причин і послідовності певного процесу, але, маючи поруч досить обізнаних радників, беруть на себе керівництво, контроль і відповідальність за конкретні дії як свої, так і керованих ними людей. Такими часто бувають політичні ватажки або розсудливі адміністратори на підприємствах тощо. Всі перераховані критерії соціальної активності можуть бути притаманними одній і тій самій особистості, але це, як правило, буває досить рідко. Частіше кожній окремій особистості притаманний один з вказаних рівней. Але у будь-якому випадку ефективність соціальної активності буває лише за наявності єдності всіх трьох рівнів: поєднання знань, почуттів та волі.

3. Характер реалізації цінностей, інтересів, потреб. Тут розкриваються особливості їх реалізації. Показниками рівня реалізації виступають характер, масштаби, результати та форми діяльності. Тут важливо, як реалізуються певні інтереси, потреби: формально чи творчо, якщо творчо, то який рівень цієї творчості, суперечливо чи логічно послідовно, однопланово чи багатопланово тощо. Від виконання цих умов залежить результат певної діяльності, на який і спрямована соціальна активність особистості або їх груп [6].

Для успішної діяльності і досягнення бажаного результату потрібне злагоджене поєднання всіх трьох критеріїв активності. Якщо це правило не виконується, то активність стає неповною, неефективною, неврівноваженою, що не тільки не поліпшує стан суспільства, а часто приводить до згубних наслідків. Там, де в соціальній активності переважають емоції, часто й виникають конфліктні ситуації, які у такому випадку розвязуються зовсім неналежним чином. Багато національних конфліктів носять саме такий характер.

Види та форми молодіжної діяльності:

1) участь в різних молодіжних організаціях (до яких можна також віднести Європейський молодіжний парламент, Євразійський молодіжний парламент, в кінці січня 2013 року представниками молодіжних організацій Криму внесено пропозицію створення Молодіжного парламенту при ВР АРК), органах студентського самоврядування (студпарламенти) і координаційних радах (наприклад, Координаційна рада молодих юристів при Мін'юсті України), - тобто, поступово з’являться механізми впливу молоді на державну політику;

2) соціальні проекти молоді на громадських засадах (просвітницькі програми, програми роботи з дітьми, молоддю, людьми із спеціальними потребами, людьми похилого віку, ветеранами);

3) волонтерські проекти (організація різних фестивалів, добродійні вечори, поїздки в дитбудинки, адресна добродійна допомога).

Окрім вище зазначений видів діяльності молоді в Україні існують й інші соціальні проекти, громадські рухи.

Критеріями соціальної активності студентів є: високий рівень знань у галузі політики, етики, права й уміння ними правильно користуватися у повсякденному житті і діяльності; активна участь у суспільній роботі, наявність твердих переконань, суджень; готовність брати на себе нові соціальні ролі; здатність до творчого мислення й здійснення пошуку; здатність планувати й організовувати соціально значущу діяльність; сформованість ділових якостей,

таких як ініціативність, надійність, наполегливість, самовіддача, відповідальність, практичність, організованість тощо.

Список використаних джерел

1. Соціальна активність особистості [Електронний ресурс] / Український юридичний портал — URL: http://radnuk.info/pidrychnuku/sotsiologiya/507-osupova/10968-s-4---.html

2. Головенько В.А., Корнієвський О.А. Український молодіжний рух: історія та сьогодення. – К.: Укр НДУ проблем молоді, 2021. – 111 с.

3. Соціальна ініціатива студентської молоді [Електронний ресурс] / А. Сапріянчук. — URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz_p/88/statti/51.pdf

4. Соціальна активність [Електронний ресурс] / Активність молоді як чинник становлення молодого громадянина-патріота — URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp15/Bakdemirova_t.pdf

5. Малков Д. Ю. Соціалізація підлітків у клубних об'єднаннях за місцем проживання: дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13.00.05 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К., 2015.

Музика Ярослава Сергіївна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом старшої викладачки Григор'євої С.В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ СУЧАСНОГО СТУДЕНСТВА

ETHNIC STEREOTYPES OF MODERN STUDENTS

Стереотипи існують в будь-якому суспільстві, незалежно від того до якого етносу, нації чи національності, соціального стану, або ж віку належить людина, але особливо важливо підкреслити, що набір стереотипів для кожного з них суто специфічний. На регулювання поведінки людини в межах рідного

культурного та мовного простору великий вплив мають культурні стереотипи, які розпочинають засвоюватися саме з того моменту, коли людина починає усвідомлювати себе частиною певного етносу, частиною певної культури.

Людина, сприймаючи світ у відповідності з уявленнями, відносинами і цінностями, які панують у його рідній культурі, поводиться відповідно до них. Тому уявлення людей про світ завжди відносні і різноманітні і залежать від того, в якій культурі людина народилася і виховувалася. Щоб зрозуміти, чому представник іншої культури поводиться саме так в певному соціокультурному контексті, слід перш за все розібратися, як він сприймає цей світ, побачити ситуацію його очима, уявити собі, як працює його сприйняття.

У процесі інтерпретації поведінки представників однієї культури представниками іншої зміст казуальної атрибуції багато в чому визначається стереотипними уявлення кожної зі сторін про іншу — це уявлення про спосіб життя, звичаї, звички, тобто про систему етнокультурних властивостей того чи іншого народу. Основу таких уявлень складають спрощені ментальні репрезентації різних категорій людей, які здатні перебільшувати подібні якості між ними та ігнорують відмінності.

Порівняння з іншими народами допомагає кожному з них відчути свою власну індивідуальність. Так, наприклад, в очах французів бельгійці виглядають позбавленими гумору простаками-тугодумами, швейцарці — обмеженими, скупуватих і розважливими педантам, італійці — любителями прибрехати.

У переліку французьких етнічних стереотипів грек представляється спритною людиною, турок — фізично сильним, поляк — не дурень випити. Англійці нерідко дорікають у користолюбстві і егоїзмі, німці викликають побоювання своєю дисципліною, організованістю, працьовитістю та агресивністю. У українців французи цінують розмах, широту, сердечність, витримку і стійкість в біді, ті якості, яких їм самим бракує.

Стереотипні уявлення людина зазвичай застосовує тоді, коли вона не має можливості інтерпретувати кожен новий факт або ситуацію більш глибоко або

свідомо відхиляється від такого підходу. У процесі комунікації між представниками різних культур стереотипні уявлення займають значне місце.

Зустрічаючись з представниками інших народів і культур, людина зазвичай проявляє природну схильність сприймати їх поведінку з позицій своєї культури, «міряти їх на свій аршин». При цьому без уміння швидко і правильно оцінити співрозмовника складно орієнтуватися в іншому соціальному і культурному оточенні. Найчастіше нерозуміння чужої мови, символіки жестів, міміки та інших елементів поведінки веде до спотвореного тлумачення сенсу їх дій, що породжує такі негативні почуття, як настороженість, презирство, ворожість. Реальним виходом з негативних ситуацій є стереотипи, які стають свого роду підказками, що допомагають сформувати судження, припущення і оцінки інших людей.

Своєю появою стереотипи зобов'язані міжкультурним або міжетнічним контактам, коли виявляються найбільш типові риси, характерні для того чи іншого народу або культури, і в залежності від цих характерних ознак і якостей вони поділяються на групи (категорії). Так поступово складаються етнокультурні стереотипи, що представляють собою узагальнені уявлення про типові риси, характерні для будь-якого народу чи його культури.

Причини виникнення стереотипів різноманітні. Проте найголовнішою з них, ймовірно, є захисна реакція свідомості на перевантаження мозку від постійно зростаючого обсягу інформації. Стереотипізація виступає природною формою захисту мозку від перевантажень, спрямованої на збереження цілісності і здоров'я всього організму. Без цього захисту свідомість людини просто заплуталась би від постійного винесення оціночних суджень. Наявність стереотипів значно спрощує і послаблює цей процес.

Радченко Ігор Олександрович,

аспірант кафедри соціології і публічного управління,
під науковим керівництвом д-рки соціол. наук, професорки Бірюкової М. В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТІ: ЯСКРАВІ ПЕРСПЕКТИВИ Й ВИКЛИКИ НЕРІВНОСТІ

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION: BRIGHT PROSPECTS AND CHALLENGES OF INEQUALITY

Як відомо, право на освіту закріплене у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права та низці інших міжнародних документів. Вона не лише служить інструментом особистого розвитку, а й виступає фундаментом для соціальної інтеграції, економічного зростання, подолання бідності та досягнення рівності.

Розвинена система освіти створює нові можливості для громадян, покращує добробут населення, сприяє зміцненню спільнот і державних інституцій, а також є рушієм інновацій і довготривалого розвитку. Освіта здатна змінювати способи мислення, взаємодії між людьми, а також наші підходи до вирішення глобальних викликів — від соціальних до екологічних.

У цьому контексті всі ми є учасниками освітнього процесу, адже кожен навчається, отримує вигоди від ефективної освітньої системи або впливає на неї. Колом зацікавлених сторін у сфері освіти не обмежується лише викладачами й студентами — сюди входять також адміністрація, державні службовці, батьки, громадські організації та нові гравці освітньої екосистеми, зокрема спеціалісти зі штучного інтелекту й машинного навчання, які формують сучасні цифрові інструменти навчання.

Історично доступ до освіти був привілеєм для обмеженої частини суспільства. Ще не так давно базову освіту могли отримати лише одиниці, але сьогодні цей ландшафт змінюється — і трансформація триває.

Штучний інтелект (ШІ) у сфері освіти позиціонується як потужний інструмент для створення індивідуалізованих навчальних траєкторій, що здатен не лише трансформувати підходи до викладання, а й забезпечити ширший

доступ до знань. Уже сьогодні мільйони студентів по всьому світу отримують користь від впровадження таких технологій. Водночас цифрова нерівність та структурна соціальна і освітня нерівноправність залишають поза цією трансформацією ще більшу кількість учнів, особливо у вразливих регіонах.

У разі збереження поточного тренду ризикуємо зіткнутися з тим, що масове застосування ШІ в освіті лише поглибить глобальну диспропорцію в доступі до якісного навчання. Переважання наративу про «технологічне рішення» — ідеї, що складні соціальні проблеми мають прості технологічні відповіді — може призвести до неефективного розподілу ресурсів та ігнорування глибинних потреб освітньої системи.

Цей аналіз спрямований на ініціювання обговорення майбутнього ШІ в освіті з урахуванням принципів інклюзивності, рівності та сталого розвитку. Основна мета полягає у формулюванні бачення інклюзивного та стійкого ШІ, який би створював рівні можливості для безперервного навчання всіх.

Штучний інтелект може трансформувати способи викладання й навчання, зокрема через приклади індивідуальних цифрових асистентів і допоміжних технологій для людей з інвалідністю. Крім того, акцентується увага на важливих соціотехнічних аспектах, які необхідно враховувати для мінімізації ризиків і досягнення глобальної ефективності ШІ у сфері освіти.

Поєднання штучного інтелекту з відкритими, демократичними освітніми ресурсами — такими як Wikipedia, відкриті освітні матеріали та ПЗ з відкритим кодом несе певні виклики. На сьогодні залишається дуже актуальним створення ШІ-систем, орієнтованих на людину, прозорих, етичних і таких, що сприяють взаємодії, співпраці та підтримці сучасних педагогічних практик.

Перш ніж перейти до майбутнього, у якому штучний інтелект інтегровано в освітній процес, освітяни та фахівці з технологій мають спрямовувати суспільство та уряди на усвідомлення педагогічних, соціальних та етичних наслідків впровадження цієї технології. Участь у процесі передбачення можливих наслідків під час проєктування технологій відіграє вирішальну роль.

Галузь AIEd має розглядати низку важливих аспектів. У технічному

вимірі необхідно визначити природу знань, а також способи їхнього представлення та фіксації за допомогою штучного інтелекту. Системи ШІ повинні мати здатність автоматично збирати, аналізувати та відбирати освітні ресурси, адаптовані до індивідуальних потреб учнів. Інструменти ШІ мають сприяти зменшенню освітнього розриву для осіб з інвалідністю. Також необхідно забезпечити прозорість роботи ШІ, залишаючи за людиною право контролю та вибору власного освітнього шляху. Алгоритми повинні опиратися на релевантні навчальні метрики та підтримувати індивідуальне та колективне різноманіття.

У соціальному вимірі важливо здійснювати критичний аналіз усіх видів упереджень, що можуть бути закладені в освітніх системах. Необхідно спільно визначати й документувати обмеження освітніх даних, інструментів та ресурсів. Суспільство повинно брати активну участь у розробці освітніх інструментів, що зачіпають усіх. Громади мають отримати навички виявлення недоліків у проєктуванні, які можуть шкодити вразливим групам, та працювати над їх усуненням. Усі нові рішення повинні створюватися та тестуватися поступово, з урахуванням безпеки та ефективності у реальному середовищі.

У педагогічному аспекті необхідно впроваджувати принципи дизайн-мислення в освітні практики. Освітні системи мають сприяти трансформації особистостей, спільнот і середовища, активізуючи участь громад у навчальному процесі. Такі системи повинні підтримувати критичне мислення та інноваційні педагогічні методики.

Сизоненко Тетяна Сергіївна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом старшої викладачки Григор'євої С.В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СУЧАСНА МОЛОДЬ НА РИНКУ ПРАЦІ

MODERN YOUTH ON THE LABOR MARKET

Студентська молодь розглядається як специфічна частка населення, яка має певні вікові межі, виконує важливі соціально-економічні функції (освітньо-професійну, соціодемографічну, функцію соціалізації) і виступає суб'єктом економічної і соціальної діяльності. Комплексне дослідження молоді дало змогу уточнити її вікові межі, виявити притаманні їй характеристики та дати визначення соціально-економічної категорії молоді як суб'єкта економічної зайнятості, яке розкриває її характерні риси та роль у суспільному розвитку.

Ринок праці не забезпечує повного та ефективного використання робочої сили молоді. В ньому існує розбалансованість за кількісними та якісними параметрами попиту та пропозиції робочої сили молоді. Внаслідок конкурентоспроможності молоді на ринку праці, недостатнього попиту на дану робочу силу, не привабливих для неї умов зайнятості значна частка молоді стає безробітною, або працевлаштовується у тіньовому секторі економіки [1, с. 8].

В сучасних умовах механізм працевлаштування молоді виштовхує значну її частку із офіційного ринку праці у тіньовий. Конкурентоспроможність молоді на ринку праці визначається освітньо-професійним рівнем, професійною мобільністю молоді, характеристиками її здоров'я, економічним становищем та ментальними рисами. Освітній чинник позитивно впливає на конкурентоспроможність молоді, оскільки більша її частка задоволена обраною професією і якістю навчання, здобуває додаткові знання, має особистий план професійного розвитку.

Негативними чинниками конкурентоспроможності молоді є: недостатність практичної підготовки, відсутність практичного досвіду роботи, погіршення здоров'я, низький рівень доходів, більша вразливість до соціально обумовлених хвороб та антисоціальної поведінки. У системі вищих навчальних закладів зародився та формується новий вид робочої сили – робоча сила молоді вищих кваліфікаційних рівнів, яка спроможна виконувати творчу та інноваційну роботу і в недалекому майбутньому буде визначати прогресивний соціально-економічний розвиток країни. Вона характеризується тим, що

здобула поглиблену підготовку у вищому навчальному закладі не нижче ІІІ рівня акредитації, має розвинені творчі здібності, її метою на ринку праці є розвиток кар'єри, отримання високої заробітної плати, підвищення власної конкурентоспроможності [1, с. 9].

Найбільші труднощі в працевлаштуванні відчуває студентська молодь, яка найменше конкурентноздатна на ринку праці в зв'язку з недостатньою профорієнтацією, низьким рівнем професійної підготовки і відсутністю досвіду практичної роботи. При цьому, аналіз сучасного стану молодіжного сектора праці, який провів науково-дослідний центр з проблем зайнятості населення на ринку праці Національної Академії наук України і Міністерства праці України, свідчить про те, що цю проблему передусім відчуває молодь, яка вперше вибирає професію і вступає в трудову діяльність після закінчення навчання. Процес вибору професії і включення молоді в трудову діяльність займає в її житті важливий і відповідальний період пошуку самовираження особистості і формування умов реалізації своїх потреб і інтересів. Тому розробка програм входження цих категорій в економічно-активну частину населення має актуальне значення для розширення із зайнятості і підвищення конкурентноздатності на ринку робочої сили.

Разом з тим на сьогодні в Україні ще не напрацьована цілісна концептуальна модель працевлаштування випускників державних вузів за умов ринкових відносин. Не розв'язані питання щодо прогнозу формування ринку праці, а отже й обґрунтування номенклатури спеціальностей. Вимагає змін і сама система підготовки молодих спеціалістів у вищих навчальних закладах з урахуванням ринкових вимог. Базуючись на аналізі системи планування і підготовки молодих спеціалістів на різних етапах економічного розвитку країни, можна зробити висновок, що ефективність системи вищої освіти за часи планової економіки визначалась, в першу чергу, підвищенням загального рівня освіти, достатнім забезпеченням галузей народного господарства спеціалістами відповідної якості і профілю та повною зайнятістю молодих спеціалістів після закінчення навчання [1, с. 10–11].

Список використаних джерел

1. Руженський М. М. Працевлаштування як форма соціального захисту населення / М. М. Руженський // Ринок праці та зайнятість населення. – 2023. – № 2. – С. 8–11.

Тимченко Олександр Артемович,

здобувач другого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом канд-ки. соціол. наук, доцента Шанідзе Н. О.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КАР'ЄРИ СТУДЕНТА

DIGITAL TECHNOLOGIES AS A FACTOR IN FORMING A STUDENT'S CAREER

У сучасному світі цифрові технології проникають у всі сфери життя, включно з освітою, працевлаштуванням та розвитком кар’єри. Для студентів цифрові інструменти стають не лише засобом навчання, а й потужним ресурсом для самореалізації, професійного зростання та побудови кар’єрної траєкторії. В умовах цифровізації суспільства важливо усвідомити роль технологій у формуванні навичок, що відповідають вимогам ринку праці. Доступ до онлайн-курсів, платформ для самопрезентації, професійних соціальних мереж, а також можливість працювати дистанційно відкривають нові горизонти для студентів, які прагнуть досягти успіху у своїй сфері.

В умовах стрімкої цифровізації, трансформації ринку праці та появи нових форм зайнятості (фріланс, віддалена робота, гіг-економіка), знання цифрових інструментів та вміння ефективно ними користуватись стає не просто перевагою, а необхідністю. Цифрові технології змінюють традиційні підходи до професійного самовизначення. Завдяки онлайн-платформам, соціальним

мережам та електронному портфоліо студенти мають змогу презентувати свої навички, досягнення та проєкти широкій аудиторії, в тому числі потенційним роботодавцям. Таким чином, можна сказати, що дослідження ролі цифрових технологій у формуванні кар'єри студента є вкрай актуальним, адже дозволяє виявити нові підходи до професійного розвитку, адаптації до змін та ефективної самореалізації в умовах сучасного суспільства, де цифрові технології відіграють важливу роль в багатьох провідних сферах суспільства.

Існує доволі багато різноманітних цифрових технологій, які допомагають реалізувати різні цілі для забезпечення побудови більш менш стабільного фундаменту для створення кар'єри студента. Їх першим напрямком є те, що вони спрощують процеси освіти та навчання. Це є дуже важливим аспектом, оскільки вони є однією з найважливіших складових розвитку професійної кар'єри. Робиться це все завдяки спеціалізованим онлайн-курсам, вебінарам та різним інтерактивним платформам. Зазвичай онлайн-курси проводять провідні університети та компанії світу. Наприклад, онлайн-платформа Coursera співпрацює з понад 350 провідними університетами та компаніями, щоб запропонувати гнучке, доступне, професійно орієнтоване онлайн-навчання для людей та організацій по всьому світу. Ця платформа пропонує широкий спектр навчальних можливостей – від практичних проектів і курсів до сертифікатів і дипломів, що дозволяють працевлаштуватися, та програм на здобуття наукового ступеня. Вони охоплюють широкий спектр напрямів: програмування, менеджмент, маркетинг, фінанси, дизайн, аналітика даних тощо. Це дає студентам змогу не тільки поглибити знання в межах своєї спеціальності, але й опанувати суміжні професії або здобути нові навички, які є затребуваними на ринку праці. Вебінари — це ще один важливий інструмент, який дозволяє отримувати актуальну інформацію безпосередньо від практиків, фахівців і представників компаній. Вони сприяють професійній орієнтації, допомагають краще зрозуміти потреби ринку, налагодити перші професійні контакти. У випадку інтерактивних платформ для побудови кар'єри прикладом може виступати LinkedIn Learning. Ця платформа надає пакет послуг, які можна

використовувати безкоштовно цілий місяць. В їх перелік входить отримання рекомендації щодо розвитку критично важливих навичок, необхідних для просування по кар'єрних сходах, на єдиній навчальній платформі, що містить інформацію від найбільшого у світі ринку фахівців; практичні заняття, які включають в себе понад 300 тисяч тестових запитань для закріплення знань, 10 тисяч файлів з вправами для роботи під час проходження курсу, а також віртуальні середовища кодування з використанням GitHub Codespaces.

У цифрову епоху також важливим для пошуку роботи та побудови кар'єри студента є платформи для пошуку роботи. Найбільш популярним прикладом є платформа LinkedIn — це міжнародна соціальна мережа для професіоналів, яка дозволяє створити детальний профіль, що виступає аналогом цифрового резюме. Студенти можуть демонструвати свої навички, сертифікати, досвід волонтерства чи стажування, а також підтримувати контакт з представниками компаній та фахівцями зі своєї галузі. Вона має найбільшу у світі мережу професійних контактів із понад 850 мільйонами учасників у більш ніж 200 країнах і територіях по всьому світу.

Також до технологій можна віднести нові форми зайнятості. Першим з них є фріланс. У сучасній економічній науці інститут фрілансу є мало досліджене явище, а тому і визначень фрілансу існує незначна кількість. Необхідно дати роз'яснення сутності інституту фрілансу: «Фріланс (freelance) – це робота, зміст якої полягає в тому, що деяка особа або фірма для виконання певної задачі наймає собі людину, котра може знаходитися в іншому місті або навіть в іншій країні». В країнах Західної Європи та США фріланс – вільна зайнятість, переважно віддалена поза штатом організації. Самі фрілансери у професійних товариствах сутність поняття фріланса вбачають у наступному: це віддалена робота, при якій не потрібна присутність працівника на робочому місці Виходячи із поданих вище визначень фрілансу, можна запропонувати визначення, яке буде відповідати характеристикам кожного із них. Фріланс – це вид людської діяльності, представлений у формі самозайнятості, яка виражається у наданні послуг, переважно віддалено, на засадах

короткотермінового договору на певний перелік робіт між замовником та виконавцем, поза штатом організації. А, фріласери, відповідно, - це люди, котрі надають ці послуги. Сьогодні фрілансери – це незалежні висококваліфіковані працівники [1]. Другою з них є віддалена робота. Віддалена робота – це форма організації праці, коли робітник вико-нує всю свою роботу у будь-якому зручному для себе місці, за умови, що місце роботи фіксоване та затверджене роботодавцем. Важливою умовою при віддаленій роботі є те, що працівник повинен додержуватися всіх своїх обов'язків, що були передбачені у трудовому договорі при влаштуванні на роботу та у трудовому договорі про віддалену роботу. Також виконувати роботу працівник повинен з адреси, що була зазначена у трудовому договорі про віддалену роботу [2]. Останньою з них є гіг-економіка. це економічна система, в якій люди (відомі як гіг-працівники, або гіг-контрактори) займаються фрілансом та/або додатковою зайнятістю. Гіг-економіка складається з працівників, споживачів та корпорацій які організовують трудові відносини за допомогою цифрової платформи (мобільний додаток або сайт). Корпорації безпосередньо з'єднують окремих постачальників та споживачів. Замість отримання фіксованих зарплат за місяць, гіг-працівники отримують оплату за виконані окремі виступи.

Також важливим аспектом у будуванні кар'єри студентом є створення цифрового портфоліо. Цифрове портфоліо – це набір інформації, яка демонструє вашу роботу, а також ваші навички, кваліфікацію, досвід і досягнення. Це дає потенційним клієнтам уявлення про ваші здібності та допомагає їм вирішити, чи ви та людина, з якою вони хочуть працювати. Отже, важливо, щоб ваше портфоліо представляло вас у найкращому світлі. Інтерактивне портфоліо, яке дозволяє глядачам взаємодіяти з вашим вмістом, а не просто споживати його, ще краще [3]. Існують зручні платформи для створення цифрових портфоліо, такі як:

- GitHub — для IT-спеціалістів;
- Behance, Dribbble — для дизайнерів;

– Google Sites, Notion, Wix, Tilda — для універсальних або особистих сторінок;

– Canva — для візуального оформлення творчих портфоліо.

У висновку можна сказати, що цифрова грамотність – ключова компетенція сучасного студента для конкурентоспроможності на ринку праці. Здійснюється вона завдяки якісному використанню платформ онлайн-освіт, кар'єрних платформ тощо. Вивчення переваг та основ закономірностей функціонування нових форм зайнятості дозволяє студентам легше робити професійний старт для студентів завдяки цифровим технологіям. Завдяки якісному використанню та створенню цифрових портфоліо можна студенту якісно здійснювати кар'єрне просування.

Список використаних джерел

1. Лєскова Л. Ф. Фріланс та його перспективи на українському ринку праці. *Topical Issues of Science and Education : Proceedings of the International Scientific Conference (Warsaw, Poland, July 17, 2017).* Warsaw : RS Global S. 2017. Vol.3. P. 22 – 25.

2. Ягодзінський С. М., Козинець, А. О. Стратегія удосконалення системи управління персоналом підприємства. *Підприємництво і торгівля.* 2023. №36. С. 44 – 50. URL: https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-36-06 (дата звернення: 19.04.25)

3. Топ 6 безкоштовних розробників онлайн-портфоліо для створення власного інтерактивного дизайнерського портфоліо URL: https://fliphtml5.com/learning-center/uk/free-online-portfolio-makers/ (дата звернення: 19.04.25)

Ткаченко Максим Олександрович,

здобувач першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом старшої викладачки Григор'євої С.В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО ІДЕАЛЬНУ РОБОТУ

SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF YOUNG STUDENTS' PERCEPTIONS OF THE IDEAL JOB

Ідеал - це вища цінність, досконалий стан того або іншого явища. Таким чином, ідеальною роботою є цілеспрямована, затребувана та легітимна діяльність, що задовольняє потреби здобувача та відповідає його вищим цінностям.

Серед факторів, що зазвичай впливають на вибір спеціальності, можна зазначити позиції друзів і однолітків, інтерес до обраної ними спеціальності, позиція батьків. Це пов’язано з тим, що вибір більшості абітурієнтів частіше детермінований позиціями людей, які представляють їх соціальне оточення. При виборі найпрестижніших професій більшість спирається на найбільш високооплачувані спеціальності, такі як економіст, юрист, держслужбовець і адвокат. З цього можна зробити висновок про те, що в даний час представники молодого покоління при виборі престижної професії звертають увагу в основному на прибуток, яку вона принесе в подальшому.

Що стосується суб'єктивних характеристик місця роботи студентів, до числа позитивних зазвичай відносять: можливості розширення кола спілкування, можливість реалізації своїх професійних якостей, отримання нових професійних знань і навичок, можливість реалізації особистих якостей і можливість відчути своє місце в житті.

Модель «ідеальної» роботи для молодого фахівця складається з: високої оплати праці, наявність перспектив кар'єрного зростання, хороші умови праці. Крім того, робота повинна бути престижною і приносити моральне задоволення.

Престиж спеціальності є важливою характеристикою роботи для молодої людини. І чим важливіше цей престиж, тим більше студентів працюють не за

спеціальністю. Важливість перспективи зробити кар'єру впливає на вибір роботи за спеціальністю. Результати досліджень дозволили виявити ієрархію критеріїв, які висуваються молоддю до престижної роботи. На першому місці – «висока зарплата» (вибрали 78% респондентів). Матеріальний критерій виявився досить значущим для молодих фахівців. «Перспективу зробити кар'єру» вибрали 69% респондентів, що свідчить про готовність молоді домагатися в житті бажаних професійних перспектив. Важливу роль відіграють «хороші умови праці» – 52% респондентів. 35% респондентів від загальної кількості відповіли, що бажана робота повинна бути за фахом. Мабуть, профільність майбутнього працевлаштування не є настільки важливим критерієм професійної реалізації для молоді.

За даними соціологічного опитування проведеного Державним інститутом розвитку сім'ї та молоді в червні 2021 р. для молодих людей найпривабливішими є професії юриста (42%), бізнесмена, підприємця (37%), банківського працівника (32%). Одночасно, спеціальності, на які зростає попит на ринку праці мають невисокий рейтинг серед молоді: фермер, фахівець у галузі сільського господарства (5%), інженер (9%), працівник торгівлі (11%), вчитель, викладач (14%). Відповідно, на думку молоді, ці професії не можуть і забезпечити успіх в житті. Великий відсоток молоді — 30% вважають привабливою професію лікаря, та лише 23% вважають, що ця професія приносить успіх. Одночасно, за інформацією Державної служби зайнятості на ринку праці, на ринку праці в Україні не вистачає медичних працівників, вчителів, продавців як продовольчих, так і непродовольчих товарів інших. Аналіз глибинних інтерв'ю з керівниками приватних рекрутингових компаній свідчить, що серед клієнтів з вищою освітою найчастіше до них звертається молодь із юридичними та медичними дипломами.

Таким чином молодь — це соціально-демографічна група, відокремлена на основі сукупності вікових характеристик і особливостей соціального стану. Молодість як певна визначена фаза, етап життєвого циклу біологічно універсальна, але її конкретні вікові рамки, пов'язаний з нею соціальний статус

і соціально-психологічні особливості мають соціально-історичну природу і залежать від суспільного ладу, культури та властивих даному суспільству закономірностей соціалізації.

В період навчання у студентів закладається фундамент майбутнього професіоналізму, здійснюється прилучення до професії. Вибір професії вже відбувся, але це не знижує значення подальшої профорієнтації майбутнього фахівця: глибшого розуміння мотивів вибору, прагнення володіти професійними знаннями і навичками роботи за фахом, усвідомлення своїх здібностей до оволодіння даною професією.

СЕКЦІЯ 3
ҐЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Гетта Злата Олегівна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом канд-ки. соціол. наук, доцента Ляшенко Н. А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

РОЗРИВ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ ЯК ЧИННИК ЇЇ ДИСФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ

DISRUPTION OF FAMILY RELATIONSHIPS DUE TO WAR AS A FACTOR OF ITS DYSFUNCTIONALITY

Розрив сімейних стосунків через війну є одним із серйозних чинників, що призводить до дисфункціональності суспільства. Війна в Україні, як масштабні соціальні і психологічні потрясіння, руйнує не лише матеріальні структури, але й ставить під загрозу соціальні основи, на яких базується стабільність держави. Сім'я, яка є основною клітинкою суспільства, в умовах війни переживає глибокі трансформації, що спричиняють розриви у стосунках між подружжям, батьками та дітьми.

Загроза втрати близьких, тривалі розлуки через евакуацію чи служіння на фронті, а також психологічний стрес, викликаний умовами війни, створюють умови для дестабілізації родин. Це не лише порушує нормальні взаємини в сім'ях, але й має довготривалі наслідки для психологічного стану та подальшої взаємодії членів сім'ї. Нами виділено такі головні дисфункціональні впливи:

1. За даними World of Statistics на 2023 рік, Україна потрапила до п'ятірки країн з найбільшим рівнем розлучень, що становить 70% від усіх укладених шлюбів [1]. У першому півріччі 2024 року на 10 шлюбів припадало 5

розлучень [1]. До початку повномасштабної війни ініціаторами розлучень в основному були жінки, то зараз ситуація змінюється, і збільшується кількість випадків коли на розлучення подають чоловіки. Діти, які переживають розлучення батьків не можуть отримувати необхідну емоційну підтримку, у них виникають проблеми в розвитку довіри, уявлень про шлюбні ролі, ускладнює сімейну соціалізацію взагалі, що в майбутньому позначиться на їхній здатності адаптуватися в соціумі.

2. Втрата стабільності в сімейних відносинах веде до погіршення загальної соціальної ситуації. Це призводить до соціальної ізоляції, підвищеного рівня стресу, збільшенню вживання алкоголю та емоційних порушень у родинах. Тому важливо розглядати розрив сімейних стосунків як один із основних чинників, який посилює загальну дисфункціональність суспільства. Вивчення цих проблем та пошук ефективних способів підтримки родин є важливим кроком у відновленні стабільності та соціальної гармонії після завершення конфлікту.

3. Згідно з міжнародним досвідом, війна найсильніше впливає не на цивільних, а на військових. Ветерани, які брали участь у бойових діях, мають більше шансів на розлучення, ніж ті, хто не був безпосередньо на фронті. Після повернення з фронту, вони потребують психологічної реабілітації, але не всі її мають. Членам родин потрібно пристосуватися до тих змін, що з ними відбулися, а це завжди складно. Цивільні партнери військових залишалися в звичних умовах. Війна в Україні стала причиною наймасштабнішої міграційної кризи з часів Другої світової війни. Багато жінок з дітьми опинилися за кордоном або переїхали в інші регіони, в той час як чоловіки або перебувають на фронті, або далеко від родини в Україні. В результаті довготривалої розлуки люди часто знаходять емоційну підтримку з тими, хто фізично ближче [1].

4. Війна суттєво відбивається на взаємовідносинах в родині, породжуючи як позитивні, так і негативні впливи. З одного боку, війна може стати каталізатором зміцнення родинних зв'язків, коли люди шукають підтримки і безпеки один в одному. Під час війни багато людей укладають

шлюби, намагаючись забезпечити своїм близьким відчуття стабільності та підтримки в умовах невизначеності. Так званий «весільний бум» у 2022 році в Україні став реакцією на складні обставини – бажання людей створити родину в умовах війни, де любов і підтримка стають основою психологічної рівноваги [2]. З іншого боку, війна підсвічує проблеми, які були приховані або не помічені до початку бойових дій, підсилюючи вже існуючі конфлікти та протиріччя. Відсутність стабільності, соціальна ізоляція, фізична та психологічна відстань між подружжям, а також травматичний досвід, пережитий внаслідок війни, можуть призвести до розриву стосунків. Часто партнери, які перебувають у різних умовах – цивільні, які переживають труднощі переселення, і військові, що стикаються з бойовими умовами — не можуть зрозуміти та підтримати один одного через різний досвід. Це часто призводить до того, що одна зі сторін відчуває відчуження або навіть знецінення переживань іншої, що посилює конфлікти.

5. Війна підвищує ризик розлучень унаслідок психологічного стресу та емоційної напруги. Відсутність фізичної близькості, конфлікти через різні життєві обставини, наприклад, через зміщення ролей у родині, також часто стають причинами руйнування шлюбів. Багато жінок, які виїхали за кордон, змінили своє уявлення про сімейне життя, знайшли нові можливості для самореалізації та часто зізнаються, що не хочуть повертатися до минулого [3].

6. Вимушені переселенці, біженці – люди, які були змушені залишити свої домівки через бойові дії, що втратили близьких, адаптуються до нових умов життя, часто мають економічні труднощі. Більшість з них стикається з безробіттям та низьким рівнем доходів, що створює додатковий психологічний тиск і стає причиною напрузі в родинах та навіть розриву стосунків. До того ж, багато жінок, які «відірвалися від чоловіків» (виїхали за кордон або в інший регіон України), перебирають на себе функції забезпечення та вирішення проблем родини, що раніше виконували їх чоловіки. Вони починають відчувати себе незалежними та усвідомлюють, що не хочуть повертатися до старих ролей у родині, що може призвести до розриву стосунків. У свою чергу, чоловіки, які

залишаються самі, часто переживають емоційну ізоляцію, відсутність підтримки від своїх партнерок і розрив фізичної та емоційної близькості, що посилює стрес і також збільшує ймовірність розлучень.

Для зменшення негативного впливу війни на сімейні стосунки необхідно забезпечити психологічну підтримку для військових, біженців та вимушено переміщених осіб. Важливо покращити доступ до соціальних послуг, зокрема для жінок та дітей, що постраждали від конфлікту. Державна підтримка та посилення соціальних програм, орієнтованих на допомогу родинам, можуть допомогти відновити виконання родиною її функцій.

Список використаних джерел

1. Халимоник Г. Розлучені через або завдяки війні. Шлях додому, 2024. URL: https://www.sestry.eu/statti/rozlucheni-cherez-i-zavdyaki-viyni (дата звернення: 16.03.25)

2. Дорош С., Червоненко В. Чому в Україні кількість розлучень наздоганяє одруження. BBC NEWS Україна, 2025. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c15zx1d4v2ko (дата звернення: 16.03.25)

3. Малик О.В. Статистика розлучень та причини розірвання шлюбу в Україні, 2024. URL: https://www.simeinyi-advokat.com.ua/news/statystyka-rozluchen-v-ukraini (дата звернення: 16.03.25)

Мантула Сніжана Петрівна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом канд-ки. соціол. наук, доцента Ляшенко Н. А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

GENDER STEREOTYPES DURING THE WAR IN UKRAINE

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року

вплинуло на всі аспекти суспільного життя. Як екстремальна ситуація, війна стала каталізатором соціальних змін та загострила уявлення суспільства про ролі чоловіків та жінок. У мирний час стереотипи можуть бути менш вираженими; однак під час війни вони посилюються: традиційні гендерні ролі зазнають трансформації та переосмислення. Гендерні стереотипи – це сформовані культурою та розповсюджені в ній узагальнені переконання про те, якими є і як поводяться люди різних статей. Проблема полягає в тому, що такі уявлення можуть призвести до нерівності, упереджень та стигматизації. Вони обмежують можливості для повноцінної участі кожного громадянина у житті країни, сприяють неефективному використанню людських ресурсів, перешкоджають розвитку суспільства та посилюють соціальні та економічні нерівності.

Зазвичай війна сприймається як чоловіча справа, оскільки сила, мужність і агресія асоціюються з маскулінністю. Це впливає на гендерні уявлення в суспільстві. Чоловіки-захисники чи воїни – це один із найпоширеніших стереотипів. Він створює в суспільстві враження, що справжній чоловік повинен мобілізуватися. Насправді не кожен чоловік має здатність або бажання воювати. А цей стереотип стигматизує осіб, які знаходяться не на передовій, та нівелює їх суспільний внесок. Адже багато чоловіків в тилу займаються волонтерством, логістикою, працюють у тих сферах, які підтримують фронт. Водночас засуджують небажання мобілізуватися чи виїзд за кордон. Це порушує право на особистий вибір.

Традиційно відповідно стереотипам чоловіки не можуть боятися, плакати, відкрито заявляти про свої переживання. Емоційність сприймається як слабкість. Таке уявлення стигматизує вразливість чоловіків, пригнічується чоловіча індивідуальність, зростає ймовірність виникнення психічної травми, оскільки чоловіки уникають психологічної допомоги. Це може стати причиною підвищення рівня самогубств, алкоголізму, психічних захворювань.

Під час війни ідеалізується роль військових, саперів, рятувальників, а інші не менш суспільно важливі професії (наприклад, вчителі, лікарі,

психологи, інженери тощо) менше цінуються. Вважається, що під час війни професія чоловіка повинна бути героїчною, що знижує престижність інших видів діяльності, обмежує вільний вибір професії.

Сьогодні у засобах масової інформації в основному висвітлюються новини про жертв війни – жінок, дітей, людей похилого віку. Суспільство часто не визнає жертвами чоловіків, які зазнали насильства, втратили родину, дім, роботу, стали біженцями тощо. Наслідком такого уявлення чоловіки можуть бути позбавлені підтримки та правового захисту, а стигматизація може викликати почуття сорому.

Уявлення про те, що за будь-яких обставин чоловік повинен забезпечувати родину, поширюється і на тих осіб, які втратили роботу чи живуть на окупованій території. Це призводить до психоемоційного виснаження, втрати впевненості у собі, погіршує сімейні відносини.

Ще один стереотип про українських чоловіків за кордоном, який призводить до упередження, стигматизації, суспільного осуду, пов’язаний з тим що вони повинні бути захисниками. У тих випадках, коли виїзд чоловіків юридично чи морально виправданий, суспільство сприймає їх зрадниками, боягузами, недостойними бути громадянами України. Внаслідок цього більшість чоловіків не хочуть повертатися додому.

Найбільше може зашкодити особам з інвалідністю уявлення про те, що чоловік повинен бути фізично сильним. На війні чоловіки часто зазнають поранень, отримують інвалідність, а стереотип може призвести до упередженого ставлення до таких осіб, що сприятиме соціальній маргіналізації чи обмеженню в правах.

Українське суспільство хоче бачити воїна сильним як фізично, так і психологічно, високоморальним, мудрим, без розладів у поведінці. З цим пов’язаний стереотип про достойну поведінку колишніх військових. Проте після участі у воєнних діях чоловіки зазнають глибоких емоційних, психологічних, часто фізичних змін; відбувається перегляд життєвих цінностей та установок. Вони потребують адаптації до нового життя. У цьому суспільство

повинно допомагати чоловікам, а не стигматизувати їх.

Під час війни гендерні стереотипи щодо «жіночих» ролей також значно загострилися. Причому ці уявлення часто впливають на адекватне сприйняття жінок як в тилу, так і на фронті.

До російсько-української війни жінка сприймалась передусім як «берегиня домашнього вогнища», яка залишається вдома, піклується про сім'ю, дітей, а на війні може лише доглядати за пораненими, підтримувати чоловіків, що воюють. Жінка, яка добровільно йде на передову, часто викликала подив чи критику. Війна – не жіноча справа. Цей стереотип руйнує особистий вибір і свободу, знищує право визначати свою роль у суспільстві, знецінює професіоналізм. Раніше жінки могли обіймати в армії лише певні посади, не могли піти на контрактну службу, брати участь у бойових діях. З 2014 року і до сьогодні чисельність військовослужбовиць зростає. Кількісні зміни вплинули і на законодавство, і на забезпечення армії. Зараз все частіше в засобах масової інформації можна почути про жінок-військових, про їхню мужність, виваженість, лідерські якості та професіоналізм. Це змінює уявлення про роль жінки та формує більш реалістичне бачення.

Традиційно вважають, що жінка емоційна та психологічно слабка, гірше витримує стресові ситуації і не може бути гарним військовим, знижує довіру до жінок на фронті, що може призвести до непоправних наслідків під час виконання бойових завдань.

Поширеною є думка про те, що жінка йде воювати заради привернення уваги. Цей стереотип створює упередження про легковажність жінок; ніби вони йдуть до війська, щоб знайти чоловіка, виділитися, продемонструвати себе в соціальних мережах. Це нівелює щирість почуттів у бажанні захищати Батьківщину.

Жінка на службі може сприйматися як об'єкт сексуального інтересу, а не як рівноправна з чоловіком бойова одиниця. Це підвищує ймовірність харасменту, спотворює образ жінки-воїна, знецінює її вміння, знання, досвід. Стереотип демотивує жінок, водночас підриває довіру до них як до

професіоналів. Також це упередження є небезпечним для жінок, які стали жертвами сексуального насильства під час війни. Постраждалим жінкам приписують аморальність, розпусту, чим змушують замовчувати правду і відмовлятись від психологічної та медичної допомоги.

По відношенню до жінок, які є внутрішньо переміщеними особами, застосовується стереотип як до жертв війни, які потребують лише захисту, допомоги та підтримки. У результаті можливості цих жінок недооцінюється. Проте насправді вони найчастіше беруть на себе відповідальність за забезпечення добробуту в родині, знаходять роботу, влаштовують дітей до закладів освіти, вирішують різноманітні проблеми, пов'язані з переїздом.

Суспільство також переконане, що у військовій сфері жінка не може досягти високих щаблів, побудувати успішну кар'єру. Цей стереотип веде до дискримінації. Для протидії цим уявленням потрібні зміни на всіх рівнях військової організації і посилення заходів проти нерівності.

Таким чином, під час війни в Україні гендерні стереотипи як зберігаються та посилюються, так і руйнуються. Описані стереотипи не завжди відповідають реальним ролям чоловіків та жинок, можуть обмежувати можливості людей і держави в цілому та водночас сприяти змінам соціальних норм і утвердженню рівності. У подальшому досліджувану проблему можна вивчати у порівнянні з досвідом інших країн, які пережили військові конфлікти. Також актуальними є гендерні питання щодо повоєнної реабілітації, відновлення та соціальної інтеграції постраждалих у війні.

Хекало Анна Юріївна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом канд-ки. соціол. наук, доцента Ляшенко Н. А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ПРИЧИНИ БОРОТЬБИ ЖІНОК ЗА ПРАВА ЩО ОДНАКОВІ З ЧОЛОВІКАМИ

REASONS FOR WOMEN'S STRUGGLE FOR EQUAL RIGHTS WITH MEN

Протягом тривалого часу жінки у багатьох країнах світу залишалися на узбіччі суспільного життя. Їхня роль зводилася переважно до домашніх обов'язків, материнства та підтримки чоловіка. Вони не мали права голосу, не могли здобути вищу освіту, обирати професію за покликанням, володіти майном чи самостійно приймати важливі рішення. Така нерівність здавалася «природною» лише доти, доки жінки самі не почали усвідомлювати свою цінність, силу і право бути рівноправними членами суспільства. Поштовхом до активної боротьби стали як особисті історії несправедливості, так і глибші соціальні, економічні й політичні зміни. Жінки почали об'єднуватися у рухи, влаштовували мітинги, публічно висловлювали свою позицію і навіть наражалися на переслідування – усе заради того, щоб майбутні покоління могли жити у світі рівних можливостей.

Разом зі збільшенням прав жінок відбулося і збільшення їх відповідальності (за економічний добробут, професійну діяльність, отримання формальної освіти, навіть в деяких країнах за захист держави) Саме тому вивчення причин, що спонукали жінок до боротьби за свої права, є важливим для розуміння сучасного суспільства та його прагнення до справедливості й рівності.

Основні причини боротьби жінок за свої права були пов'язані з обмеженнями в їх житті, а саме:

- раніше жінки не мали права голосувати, що позбавляло їх можливості впливати на політичні процеси. По суті жінки вважалися юридично "мертвими", як діти або недієздатні дорослі чоловіки, оскільки їхні права були обмежені шлюбними законами, і вони не мали голосу у формуванні законів, які стосувалися їх життя;
- тривалий час жінки в переважної більшості займалися вихованням дітей та виконанням непродуктивної нескінченної домашньої праці. Вони не

могли займатися певними професіями, а якщо і працювали, то заробітна плата часто була нижчою за чоловічу. Все це створювало економічну залежність жінок від чоловіків, обмежувало їхні можливості самостійно забезпечити власних дітей;

– «жіноче призначення – бути мамою» – цей стереотип панував в умовах багатодітності. Їм з початку життя вказувало патріархальне суспільство, що їх роль це бути виключно домогосподаркою та матерью, що обмежувало їхні можливості в інших сферах життя. Жінка не мала права та можливості за власним бажанням впливати на власну репродуктивну поведінку. Доступ до абортів та контрацепції був під тиском політичних чи релігійних обмежень;

– жінки часто ставали жертвами насильства (сімейного та поза сімейного) та не мали достатнього правового захисту [1];

– права на освіту у жінок були обмежені. Лише наприкінці XIX – на початку XX століття у більшості країн світу жінки здобули право на вищу освіту, що потім створило їм можливості виконувати професійні ролі фахівців різних напрямків.

Причини, що підштовхнули жінок активно боротися за їх права:

1. Урбанізація та збільшення робочих місць, що викликає потребу в залученні жінок та в їх попередньої освіті. Жінки професійно, за гроші, виконують роботу, хоча в переважній більшості це пов’язано з уявленням про «традиційно жіночі справи», як прання, прибирання, догляд за дітьми, готування їжі тощо;

2. Перша Світова війна викликала необхідність замінити чоловіків, що були мобілізовані, жінками, які почали заробляти гроші та забезпечувати родини. Після війни багато чоловіків загинули, втратили здоров’я тому частина жінок залишилася на «їх робочих місцях» та усвідомили цінність мати роботу поза традиційними «жіночими» професіями;

3. Урбанізація вже не знімає економічну необхідність мати багато дітей-помічників, зменшується народжуваність. В середині XX століття з’являються більш надійні методи контрацепції. Зменшується кількість дітей в родині та

жінка те так «прив'язана» до їх обслуговування. Саме тому жінка, спираючись на отриману освіту, більш активно починає реалізовувати себе в професійної діяльності не для «виживання бідної родини», а для самореалізації та отримання більших можливостей;

4. Учасники феміністичного руху активно висвітлював несправедливість гендерної дискримінації. Всі три хвилі цього руху звертали увагу на різни причини сексізму та пропонували шляхи для його подолання. Це змінювало ставлення до наявної нерівності жінок, підвищувало обізнаність як чоловіків, так і жінок в неможливості функціонування реальної демократії не змінюючи стан речей на користь гендерної рівності.

Ніхто не має права принижувати або обмежувати людину через те, що вона є жінкою або чоловіком. Всі заслуговують мати рівні права.

Список використаних джерел

1. День боротьби за права жінок: 8 прав, які жінкам вдалося вибороти URL: https://osvitanova.com.ua/posts/4747-8-bereznia-den-borotby-za-prava-zhinok-8-prav-iaki-zhinkam-vdalosia-vyboroty?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 19.04.25)

Яненко Марія Андріївна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом канд-ки. соціол. наук, доцента Ляшенко Н. А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ПЕРЕВАГИ, ЯКІ ОТРИМАЮТЬ ЧОЛОВІКИ ВІД РІВНОПРАВНОСТІ З ЖІНКАМИ

BENEFITS THAT MEN WILL RECEIVE FROM EQUALITY WITH WOMEN

Гендерна рівність є основним із принципів забезпечення прав людини та

базовою цінністю демократичної держави. Питання гендерної рівності часто обговорюється з точки зору розширення прав жінок, але не менш важливим висвітлення переваг, які отримують від цього чоловіки. Як зауважує Н. Наливайко, "гендерна рівність має розглядатися не як поступка жінкам, а як стратегія, що задовольняє інтереси суспільства загалом, включаючи чоловіків" [1, с. 237]. Метою цієї тези є аналіз можливих переваг у різних сферах життя, які гендерна рівність надає чоловікам.

Соціально-психологічні переваги гендерної рівності для чоловіків полягають перш за все у послабленні тиску відповідати жорстким традиційним стереотипам стосовно чоловічої поведінки. Дослідження І. Грицай демонструє, що значна частина чоловіків страждає від необхідності відповідати образу «справжнього чоловіка», який передбачає емоційну стриманість, домінантність та фінансовий успіх [2, с. 145]. В умовах гендерної рівності чоловіки отримують можливість вільно виражати ширший спектр емоцій, проявляти власну вразливість без осуду з боку суспільства. Відповідно до даних, наведених у дослідженні Л. Марценюк, близько 63% українських чоловіків визнають, що відчувають психологічний тиск через необхідність "бути сильними" за будь-яких обставин [3, с. 64]. Гендерна рівність дозволяє створити суспільство, в якому психічне здоров'я чоловіків стає однаково важливим із жіночим, а не жертвою стереотипів.

У сфері сімейних відносин гендерна рівність відкриває для чоловіків можливість більшого залучення до виховання дітей, і тим самим побудови гармонійних стосунків в родині. Часто у наслідок традиційних рольових моделей обмежується участь чоловіків у житті родини, створюючи дистанцію між батьками та дітьми. Згідно з дослідженням В. Барко, чоловіки, які беруть активну участь у вихованні дітей, демонструють вищий рівень задоволеності життям та психологічного благополуччя [4, с. 153]. Рівноправні партнерські стосунки, засновані на повазі та розподілі обов'язків, а не на ієрархічних і, тим паче на патріархальних принципах, сприяють зниженню рівня конфліктності та підвищенню стабільності шлюбів.

Суттєві зміни відбуваються і в економічній сфері. Зменшення економічного тиску на чоловіків як "годувальників" родини є однією з найважливіших переваг гендерної рівності. В умовах рівних можливостей для професійної реалізації жінок, відповідальність за фінансове забезпечення за сім'ї розподіляється рівномірніше, що зменшує стрес та тривожність, пов'язані з економічною нестабільністю. Також, як відзначає С. Савєтчук, за умов гендерної рівності чоловіки отримують більшу свободу у виборі кар'єрного шляху, оскільки зменшується тиск обов'язкового фінансового успіху [5, с. 469]. Крім того, гендерна рівність руйнує стереотипний гендерний розподіл праці, що дозволяє чоловікам без упереджень обирати професії, які традиційно вважалися "жіночими", наприклад, у сфері освіти, соціальної роботи чи догляду.

Значними є переваги гендерної рівності і в контексті здоров'я чоловіків. Існує тенденція нехтування власного здоров'ям чоловіками, відкладання медичних оглядів та приховування проблем зі здоров'ям. За даними досліджень, наведених Л. Марценюк, чоловіки в Україні в середньому живуть на 10 років менше, ніж жінки, а рівень суїцидів серед чоловіків у 4-5 разів вищий [3, с. 65]. Гендерна рівність сприяє формуванню культури здоров'я, в якій чоловіки не соромляться звертатися за медичною допомогою та відкрито говорити про свої проблеми зі здоров'ям.

У контексті правових відносин гендерна рівність забезпечує рівні права та можливості для чоловіків у тих аспектах, де вони традиційно дискримінуються. Наприклад, це стосується права на рівний доступ до дітей після розлучення, права на відпустку по догляду за дитиною та інших соціальних гарантій, які традиційно більш орієнтовані на жінок. Як зазначає Н. Наливайко, "гендерно справедливе законодавство має забезпечувати рівний захист прав як жінок, так і чоловіків, особливо у сферах, де існують дисбаланси" [1, с. 246].

Загалом, гендерна рівність створює суспільство, в якому потреби, інтереси та права кожної людини враховуються незалежно від статі. Для

чоловіків це означає можливість звільнитися від тягаря обмежувальних стереотипів, побудувати більш здорові та гармонійні стосунки, реалізувати свій потенціал у різних сферах життя та отримати доступ до ресурсів, які сприяють психологічному та фізичному благополуччю.

Отже, гендерна рівність – це не «гра в одні ворота», де розширення прав жінок автоматично означає обмеження прав чоловіків. Навпаки, це напрям, який створює можливості для всіх членів суспільства реалізувати свій потенціал, долаючи нав'язані обмеження та стереотипи. Чоловіки в умовах гендерної рівності отримують значні переваги у сферах психологічного благополуччя, сімейних відносин, економічної діяльності, здоров'я та правового захисту. Розуміння цих переваг є важливим кроком до формування суспільної підтримки політики гендерної рівності серед усіх соціальних груп.

Список використаних джерел

1. Наливайко Л. Р., Грицай І. О. Gender equality principle in the state gender policy: practice of Ukraine and EU member states. Development and modernization of the legal systems of Eastern Europe: experience of Poland and prospects of Ukraine: Collective monograph. Т. 2. С. 137-155. URL: https://doi.org/10.30525/978-9934-571-83-1-14

2. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. Київ: Хай-Тек Прес. 2018. 470 с. URL: https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/3750

3. Наливайко Л. Р., Марценюк Л. В. Права жінок та гендерна рівність в Україні: проблеми теорії та практики. *Приватне та публічне право.* 2022. № 1. С. 61-66. URL: http://pp-law.in.ua/archive/1_2022/11.pdf

4. Барко В. І. Теоретичні засади визначення поняття гендерної рівності в діяльності органів внутрішніх справ України на сучасному етапі розвитку суспільства. *Вісник Національного університету оборони України.* 2014. Вип. 4. С. 152-155. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21RE

F=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vnaou_2014_4_28

5. Саветчук Н. М., Питльована В. П. Поняття та зміст гендерної рівності: правовий аспект. *Збірник наукових статей.* 2022. № 4. С. 463-474. URL: https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/download/7436/7653/22494

СЕКЦІЯ 4
МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ І СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИМ РОЗВИТКОМ

Гайдук Поліна Олексіївна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом д-ра держ. упр., професора Круглова В. В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ПОРІВНЯННЯ ЗАЛУЧЕНОСТІ МОЛОДІ ДО ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ РІЗНИХ КРАЇН

COMPARISON OF YOUTH INVOLVEMENT IN THE PUBLIC SECTOR IN DIFFERENT COUNTRIES

У сучасних умовах підтримка молоді є надзвичайно важливою, адже саме молоде покоління формує майбутнє суспільства. Молодь є не лише соціальним резервом, а й активним суб'єктом суспільного життя, здатною генерувати та впроваджувати позитивні зміни на місцевому, національному та міжнародному рівнях. У цьому контексті важливу роль у підтримці, розвитку та активізації молоді відіграє діяльність громадських організацій. У XXI столітті громадські організації стали важливим інструментом взаємодії держави, бізнесу та суспільства. В умовах глобальних викликів – соціальної нерівності, екологічної кризи, військових конфліктів, міграційних процесів та демократичної нестабільності – громадські організації пропонують альтернативні канали соціального впливу, захисту прав людини та соціального розвитку [1]. Їх гнучкість, швидкість реагування та інклюзивність дозволяють їм ефективно реагувати на потреби громадян, особливо вразливих груп, зокрема молоді.

Молодіжна політика, що реалізується через громадські організації, сприяє формуванню громадянської свідомості, розвитку лідерських якостей, участі у

волонтерських ініціативах та просуванню інтересів молоді у громадському просторі [2]. Через тренінги, форуми, волонтерські проєкти та участь у міжнародних програмах молодь отримує не лише практичний досвід, а й можливість впливати на прийняття рішень.

В рамках даного дослідження було проведено міжнародне опитування громадських організацій з різних країн, цільова аудиторія яких – молоді люди і їхня діяльність направлена на вирішення проблем які турбують молодь зараз. Опитування пройшли наступні організації: ГО Спільнота Волонтерів Об'єднаних Ідеєю з України [3]. Heureka Generator [4], SPF Centaur [5], Zamojskie Centrum Wolontariatu Zamojskie [6] з Польщі, NGO Lumen з Хорватії [7], AzOk (former Almádifjak/Foundation for Youth of Balatonalmádi) з Угорщини [8].

Згідно з результатами опитування, представники громадських організацій з різних країн вказали на широкий спектр соціальних проблем, на вирішення яких спрямована їхня діяльність. Серед них особливе місце посідає боротьба із соціальною ізоляцією та зменшенням живої комунікації, спричиненою надмірним використанням цифрових технологій. В Україні причиною надмірного використання цифрових технологій серед молоді є дистанційне навчання в умовах повномасштабного вторгнення, тоді як представники організацій з інших країн зазначають, що причинами є загальна тенденція постійного використання цифрових пристроїв. При цьому, значна частина молоді лишається залежною від гаджетів, навіть попри те, що заклади вищої та базової освіти працюють в офлайн форматі.

Серед молоді різних країн спостерігається зниження впевненості у власному майбутньому, що є великою проблемою для майбутнього покоління, тому громадські діячі прагнуть розв'язати дану проблему (рис. 1). Задля подолання даної проблеми, організації активно впроваджують методи неформальної освіти, такі як тренінги, молодіжні обміни, семінари за програмою Erasmus+ або поза нею. Завдяки даним заходам, молодь набуває важливі софт навички, розвиває свою особистість, пробує себе в різних

напрямках, що в результаті дає позитивний результат, та молода людина має можливість зрозуміти більше свій майбутній шлях.

Рисунок 1 – Діаграма відповідей на питання «Які проблеми ви хочете вирішити своїми діями?»

Однією з ключових проблем у діяльності громадських організацій є не тільки залучення молоді, а й утримання її довготривалої участі, що ускладнюється необхідністю постійної підтримки інтересу молодих людей (рис. 2). На думку авторів ефективним рішенням даної проблеми буде запровадження програм менторства. Завдяки менторській підтримці, людина розвиває комунікаційні навички та навички роботи в команді та критичного мислення. Ментор виступає як рольова модель, допомагаючи молодій людини краще зрозуміти власні сильні сторони, подолати сумніви під час виконання певної діяльності. Таким чином, маючи постійну підтримку з боку наставника в організації молода людина буде більш зацікавлена продовжувати активну волонтерську або громадську діяльність, і буде більш вмотивована для досягнення нових цілей в даній організації.

Рисунок 2 – Діаграма відповідей на питання «З якими викликами ви стикаєтесь у залученні молоді до діяльності вашої організації?»

Результати дослідження свідчать, що найбільш ефективними методами залучення молоді до діяльності громадського сектору є безпосередня робота з молоддю через офлайн спілкування на заходах та при співпраці з закладами освіти (Рис. 3). Вища ефективність прямих комунікацій, порівняно з інформаційними кампаніями в соціальних мережах підкреслює важливість особистого контакту та створення емоційного зв'язку з залученою молоддю.

Рисунок 3 – Діаграма відповідей на питання «Які методи ви вважаєте найбільш ефективними для заохочення молоді до участі?»

Вище наведені узагальнення дослідження порівняння залученості молоді в громадський сектор різних країн не є вичерпаними. Поза межами нашої уваги залишились такі питання: які партнерства та ресурси мають опитувані організації для підтримки власної діяльності; чинники які впливають на мотивацію молоді; специфічні виклики та проблеми кожного регіону; механізми оцінювання ефективності реалізованих ініціатив; пошук та залучення волонтерів до діяльності організацій; особливості стратегічного планування з метою підвищення молодіжної участі в громадському житті. Ці, та інші питання залучення молоді до діяльності громадських організацій визначаються нами як подальші напрями для майбутніх досліджень.

Список використаних джерел

1. Ніколаєв К. Роль громадських організацій у формуванні політики екологічної безпеки в Україні. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління.* 2023. № (4(70). С. 42-47. URL: https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-4(70)-6. (дата звернення: 25.04.2024).

2. Єрмоленко І. Молодіжна політика: сутність та основні моделі реалізації. *Науково-теоретичний альманах Грані.* 2023. № 26(4). С. 51-56. URL: https://doi.org/10.15421/172374. (дата звернення: 25.04.2024).

3. ГО Спільнота Волонтерів Об'єднаних Ідеєю (СВОІ). URL: https://www.facebook.com/ngo.svoi (дата звернення: 25.04.2024).

4. Асоціація Heureka Generator. URL: https://heurekagenerator.pl/index.php/en/ (дата звернення: 25.04.2024).

5. Асоціація любителів фентезі «Кентавр» URL: https://spfcentaur.pl/ (дата звернення: 25.04.2024).

6. Замойский Волонтерський центр. URL: https://wolontariatzamosc.org/ (дата звернення: 25.04.2024).

7. ГО Lumen. URL: https://udruga-lumen.hr/?fbclid=IwY2xjawJ7UfxleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFPZlVKMXVIS2J1THRLMlJrAR5Or2cXTb2XUnDvfzw20L7csD0qU0OX7rZ0zVclg8J-Hpm-

c1gzs1Ed0mPxNQ_aem_0zytJGyvWhleaRc8FRyUYQ (дата звернення: 25.04.2024).

8. ГО Almádifjak. URL: https://www.facebook.com/Almadifjak/ (дата звернення: 25.04.2024).

Д'яченко Костянтин Сергійович,

аспірант кафедри соціології і публічного управління,
під науковим керівництвом д-ра держ. упр., професора Круглова В. В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА ТА В УКРАЇНІ

COMPARATIVE ANALYSIS OF LEGAL REGULATION OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE REPUBLIC OF POLAND AND IN UKRAINE

У сучасному світі та, зокрема, у сучасній системі державного управління, державно-приватне партнерство (ДПП) виступає ефективним механізмом для розвитку інфраструктури, покращення якості надання суспільних послуг та залучення інвестицій приватного сектору у реалізацію соціально важливих ініціатив. Це питання є особливо актуальним для країн колишнього соціалістичного табору, таких як Україна та Польща, які активно оновлюють економічні та управлінські моделі.

Хоча обидві держави мають схожий історичний досвід, їхні досягнення у сфері ДПП суттєво відрізняються, як і нормативне регулювання, яке еволюціонувало по-різному, що обумовлює потребу в порівняльному аналізі відповідних правових моделей та виявленні кращих практик. Дослідження правових основ та інституційних механізмів ДПП дає змогу виокремити

ключові відмінності між двома підходами та запропонувати шляхи вдосконалення на основі успішних кейсів.

У Польщі ключовими нормативно-правовими актами, що регулюють сферу ДПП, є Закон «Про державно-приватне партнерство» [1]. та Закон про концесії на роботи або послуги [2], які гармонізовані з директивами Європейського Союзу, зокрема Директивою 2014/23/EU [3].

Вищевказані законодавчі акти визначають загальні принципи співпраці державного та приватного секторів в рамках ДПП з метою здійснення проекту, заснованого на розподілі завдань і ризиків між державним і приватним партнером.

Також польська модель характеризується наявністю єдиного координаційного органу — Міністерства фондів та регіональної політики (Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju), функціонуванням національного Порталу ДПП [4], широкими повноваженнями органів місцевого самоврядування та активним залученням приватного сектору до реалізації інфраструктурних проєктів.

Така система дозволила Польщі реалізувати станом на 2025 рік понад 200 проєктів, охоплюючи управління водопостачанням і каналізацією, енергоефективність, спорт і туризм, транспортна інфраструктура, телекомунікації і т.п., що перелічені за зменшенням кількості проєктів в кожному з напрямків [4].

В Україні ж основним нормативним актом в сфері ДПП є Закон «Про державно-приватне партнерство» [5]. Хоча законодавство частково наближене до європейських стандартів, його реалбна гармонізація залишається слабкою.

За даними центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні станом на 01.01.2025 на умовах ДПП укладено 200 договорів, з яких реалізується 22 договори (9 - концесійних договорів, 6 - договорів про спільну діяльність, 7 - інші договори), 167 договорів не реалізується (114 - не виконується, 53 - розірвані / закінчився термін дії), 11 призупинені у зв'язку зі збройною агресією російської федерації [6].

Відсутність єдиного уповноваженого органу, складність процедур, низький рівень проєктної спроможності місцевих громад та брак стандартної документації сьогодні є ключовими бар'єрами до розвитку українського інституту ДПП. Порівняльний аналіз також виявив, що основними перевагами польської моделі є інституційна сталість та наявність єдиного координатора, підтримка муніципалітетів у підготовці проєктів, прозорість та доступність інформації та обов'язкова оцінка ефективності та управління ризиками проєкту в рамках ДПП.

Натомість в українській моделі спостерігається високий рівень формалізації, але недостатня реалізація на практиці. Потреба у вдосконаленні інституційного середовища та процедурної бази є очевидною.

Саме польська модель державно-приватного партнерства може служити прикладом для України у створенні ефективного нормативно-інституційного середовища ДПП. Серед ключових напрямів удосконалення української моделі варто виокремити створення централізованого органу з питань ДПП, запровадження типових договорів і національного порталу проєктів. Важливе значення також матимуть посилення аналітичної, методичної підтримки органів місцевого самоврядування та імплементація процедур оцінки вартості життєвого циклу та ефективності проєктів в рамках ДПП.

Незважаючи на наявність базового законодавства у сфері ДПП, правове регулювання в Україні залишається фрагментарним, з обмеженою практичною ефективністю. Відсутність єдиного органу координації, недостатня кількість уніфікованих інструментів реалізації (типових договорів, шаблонів, процедур), а також низький рівень правової і методичної підтримки місцевих ініціатив ускладнюють розвиток стабільного партнерства між державою та приватним сектором.

Наявні прогалини у правозастосовній практиці та недостатня правова визначеність суттєво знижують інвестиційну привабливість ДПП в Україні. Це потребує не лише запозичення кращих європейських практик, зокрема польської моделі, а й проведення глибокої ревізії українського законодавства в

контексті адаптації до реальних потреб публічного управління та розвитку інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym : Ustawa від 19.12.2008 № Dziennik Ustaw 2009 nr 19 poz. 100 : станом на 14 лют. 2023 р. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090190100.

2. Ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r. o koncesji na roboty budowlane lub usługi : Ustawa від 09.01.2009 № Dziennik Ustaw 2009 nr 19 poz. 101 : станом на 14 груд. 2016 р. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090190101.

3. Директива Європейського Парламенту і Ради про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004/18/ЄС : Директива Європ. Парламенту і Ради від 26.02.2014 № 2014/24/ЄС.

4. Partnerstwo Publiczno-Prywatne. Partnerstwo Publiczno-Prywatne. URL: https://www.ppp.gov.pl/.

5. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI : станом на 26 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text.

6. Стан здійснення ДПП в Україні | Міністерство економіки України. URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini&isSpecial=true.

Журавель Андрій Васильович,

здобувач другого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом д-ра держ. упр., професора Мороза В. М.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ЕЛЕКТРОННЕ ГОЛОСУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ

ДЕМОКРАТІЇ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

ELECTRONIC VOTING AS A INSTRUMENT OF DIGITAL DEMOCRACY: OPPORTUNITIES FOR UKRAINE

У контексті глобальної цифрової трансформації систем публічного управління все більшого значення набувають інноваційні форми взаємодії між державою та громадянами. Сучасне публічне управління тісно пов'язане з реалізацією принципів цифрової демократії, яка передбачає активну участь громадян в ухваленні державних рішень шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Успішне впровадження таких рішень вимагає наявності відповідної нормативно-правової бази, розвиненої цифрової інфраструктури, а також високого рівня суспільної довіри до нових інструментів. Цифрова демократія охоплює не лише доступ до інформації та електронних сервісів, але й інтерактивні механізми участі — електронні петиції, онлайн-консультації, бюджети участі, а також найскладніший інструмент — електронне голосування.

Особливо актуальним це питання стає для України в умовах високих ризиків проведення масових заходів. Навіть за умов завершення так званої «гарячої фази війни» буде існувати ймовірність терористичних актів під час організації великих публічних подій, включаючи вибори. Такий контекст вимагає впровадження інноваційних, адаптивних форм голосування, здатних мінімізувати потенційні загрози та забезпечити безпечну участь виборців.

Проблематика електронного голосування широко аналізувалася як українськими, так і зарубіжними науковцями, зокрема: Куйбіда В., Карпенко О., Бородін І., Темерецький В., Федорчак О., Грицяк Н., Соловйов С., Norris, P., Bruter, M., Harrison, S., Devaux, A., Lupiáñez-Villanueva, F. та рядом інших фахівців, що приділяють увагу викликам та перспективам впровадження сучасних цифрових технологій у публічне управління.

Електронне голосування — технологічний інструмент, який сприяє

розширенню демократичної участі, забезпеченню прозорості виборчих процесів і підвищенню довіри до інститутів влади. У Європейському Союзі електронне голосування розглядається як важливий етап розвитку цифрової демократії.

Для України, яка декларує курс на цифровізацію державного управління [1], електронне голосування становить логічний наступний етап розвитку цифрової демократії. Упровадження цієї форми участі громадян передбачає не лише технологічний прогрес, а й стратегічну можливість для модернізації демократичних механізмів, доступності, інклюзивності, підвищення прозорості виборчих процесів та зміцнення взаємодії між владою і суспільством.

Згідно з визначенням Ради Європи, електронне голосування (e-voting) — це «будь-яка форма голосування, в якій інформаційні та комунікаційні технології застосовуються на одному або декількох етапах виборчого процесу» [2]. Рівень його впровадження вважається одним із ключових індикаторів цифровізації публічного управління та демократичної зрілості суспільства. Електронне голосування трансформує саму політичну культуру та змінює модель взаємодії «громадянин — держава».

Основні переваги та недоліки е-голосування наведені у Таблиці 1.

Таблиця 1 – Переваги та недоліки електронного голосування

Переваги	Недоліки
Підвищення доступності голосування	Небезпека порушення таємниці голосування
Підвищення зручності голосування	Проблеми доступу для людей без цифрових навичок
Виключення помилок впливу людського фактору	Можливість технічних збоїв під час проведення голосування
Зменшення витрат на вибори в довгостроковій перспективі	Висока вартість впровадження і підтримки IT-систем
Можливість багаторазового	Ризик голосування під примусом

голосування (антипримусова міра)	
Інклюзивність голосування	Складність перевірки достовірності
Підвищення інтересу до участі серед молоді та мобільних виборців	Невизначений вплив на загальну явку виборців
Швидкість підрахунку голосування	Проблеми з довірою виборців та прозорістю процесу
Інтеграція з іншими цифровими сервісами	Технологічна залежність від пристроїв та інтернет покриття
Зменшення адміністративного навантаження для організації виборів	Ризики кібербезпеки

Якщо проаналізувати інформацію яка наведена у Таблиці 1, можна зробити висновок, що, незважаючи на існуючі виклики та ризики, електронне голосування демонструє суттєві переваги в порівнянні з традиційними способами голосування (наприклад, паперовим голосуванням). По-перше, електронне голосування значно підвищує доступність виборчого процесу, забезпечуючи можливість участі громадян незалежно від їхнього місцезнаходження або фізичних обмежень. По-друге, інтеграція цифрових технологій сприяє більшій інклюзивності та прозорості виборчого процесу завдяки використанню сучасних криптографічних засобів, що дозволяє зміцнити довіру до державних інститутів. Крім цього, система електронного голосування дозволяє оптимізувати витрати на проведення виборів, оскільки первинні інвестиції у впровадження технологічного рішення розглядаються як стратегічна інвестиція в розвиток демократичних процесів у довгостроковій перспективі.

Для забезпечення високих стандартів безпеки та довіри громадян електронне голосування має бути ретельно протестоване, піддане незалежним аудиту та представлено суспільству через ефективні інформаційно-

просвітницькі кампанії, які акцентують увагу на його перевагах. Таким чином, інтеграція електронного голосування відкриває нові стратегічні можливості для України, виступаючи як рушійна сила реформування виборчої системи та модернізації публічного управління. Цей інноваційний підхід сприяє подальшому розвитку цифрової демократії, відповідаючи сучасним вимогам відкритості, прозорості та орієнтації на потреби громадян, та створює фундамент для побудови ефективної цифрової держави.

Список використаних джерел

1. Council of Europe. Recommendation Rec (2004)11 on Legal, Operational and Technical Standards for E-Voting. Strasbourg: Council of Europe. 2004.

2. Закон України «Про національну програму інформатизації». Відомості Верховної Ради (ВВР), Київ. 2023. № 51. ст.127.

3. Розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації». № 98-р від 14.02.2018, № 123 від 05.02.2020, № 884 від 23.09.2020. Київ. КМУ. 2018.

4. Council of Europe. Recommendation CM/Rec(2017)5 on Standards for E-Voting. Strasbourg: Council of Europe. 2017.

5. Maurer A.D. Updated European Standards for E-Voting. In: Electronic Voting. Berlin: Springer International Publishing. 2017.

6. European Commission. Study on E-Voting Practices in the EU. Brussels: European Commission. 2023.

7. Rodriguez-Perez, A. My Vote, My (Personal) Data: Remote Electronic Voting and the GDPR. *In: E-Votin.* Vol. 12455. pp. 167–182. Berlin: Springer International Publishing. 2020.

8. Панкратова В. О. Електронне голосування як елемент електронної демократії: досвід країн ЄС. 2023. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.26

9. Compendium of e-voting and other ICT practices Non-Paper from the Commission services. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2023.

10. Study on E-Voting Practices in the EU / Bruter, M., Harrison, S., Vives, E., Gentile, G. European Union. 2023.

Козлова Єлизавета Костянтинівна,

здобувачка другого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом д-ра держ. упр., професора Круглова В. В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФІНАНСУВАННЯ СПІЛЬНИХ ПРОЄКТІВ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

INNOVATIVE APPROACHES TO FINANCING JOINT PUBLIC-PRIVATE PROJECTS IN THE FIELD OF PUBLIC SECURITY

В епоху нових викликів безпеці та обмежень державного бюджету інноваційні механізми фінансування проєктів громадської безпеки стають все більш критичними. Традиційні моделі фінансування часто виявляються недостатніми для вирішення складних загроз безпеці, які вимагають швидкої технологічної адаптації та багатогранних можливостей реагування. Державно-приватні партнерства (ДПП) пропонують альтернативу, що дозволяє державі використовувати ресурси приватного сектора, досвід і технологічні інновації, одночасно розподіляючи ризики та відповідальність.

Широкого використання набувають фінансові інструменти та механізми співпраці, які сприяють ефективним спільним проєктам між органами влади та комерційними структурами у сфері безпеки [1]. Зазначені підходи переосмислюють способи фінансування, впровадження та підтримки інфраструктури та послуг безпеки від соціальних інвестиційних контрактів до відновлюваних фондів та ініціатив спільного інвестування в технології. Ключовим постає питання можливостей інноваційних механізмів фінансування у підвищенні операційної ефективності, сприянні технологічному прогресу та

зміцненні загальних результатів безпеки, забезпечуючи при цьому фінансову відповідальність і стале управління.

За останні роки середовище фінансування державної безпеки зазнало значних змін, зумовлених як фіскальними обмеженнями, так і зростаючою складністю загроз безпеці. Традиційні моделі закупівель виявилися недостатніми для вирішення сучасних безпекових викликів, які вимагають гнучкого реагування та технологічних інновацій. Інтеграція гнучких структур, які пропорційно розподіляють ризики між державними і приватними зацікавленими сторонами, створює стійкі системи безпеки, здатні адаптуватися до нових загроз. Зазначена перспектива підкреслює важливість переходу від жорстких бюджетних витрат до більш адаптивних фінансових інструментів, здатних врахувати динамічний характер викликів безпеці.

Важливим нововведенням у фінансуванні ДПП у сфері безпеки є впровадження моделей, заснованих на результатах, які пов’язують структури платежів з вимірюваними результатами у сфері безпеки. Порівняння фінансової віддачі з відповідними показниками безпеки (рівень зниження злочинності, час реагування на надзвичайні ситуації або показники стійкості системи) створює потужні стимули для оптимізації приватного сектору.

Окремі сучасні моделі включають в себе складні механізми розподілу ризиків, які розподіляють фінансові ризики відповідно до можливостей зацікавлених сторін і прогнозованих вигод. Стратифікуючи інвестиційні надходження і створюючи диференційовані профілі ризиків і прибутковості, можливо залучати різноманітні джерела ресурсів, зберігаючи при цьому відповідність цілям громадської безпеки. Зазначене особливо доцільне в умовах невизначеності, потреб мінімізувати наслідки кризових ситуацій, захисту критичної інфраструктури та вирішення питань гуманітарної безпеки [2].

Сталість фінансування інфраструктури безпеки створює унікальні виклики через постійні потреби в технічному обслуговуванні та необхідній технологічній модернізації. Інфраструктура безпеки потребує постійних реінвестицій для підтримки ефективності проти нових загроз. Такий підхід

особливо важливий для технологій зі швидким циклом морального старіння, оскільки він інституціоналізує фінансування, необхідне для постійного вдосконалення, а не вимагає нових інвестицій для кожного циклу модернізації.

Транскордонні безпекові виклики стимулюють інноваційні підходи до міжнародного фінансового співробітництва. Поширюються змішані фінансові механізми, які поєднують допомогу в розвитку, фонди безпекового співробітництва, комерційний капітал і благодійні ресурси для вирішення транснаціональних проблем безпеки. Складність сучасних загроз безпеці – від кібербезпеки до тероризму і реагування на пандемії – потребує фінансових інституцій, які можуть діяти за межами юрисдикційних кордонів і задовольняти різноманітні вимоги зацікавлених сторін [3; 4].

Управління ризиками в ДПП, орієнтованих на безпеку, створює унікальні виклики з огляду на складність кількісної оцінки загроз безпеці та потенційні катастрофічні наслідки збоїв у роботі системи. Розвиток складних механізмів передачі ризиків має вирішальне значення для залучення приватного капіталу в сектори безпеки, які раніше вважалися неінвестиційними. Такі інструменти розширили коло потенційних приватних партнерів і дозволили створити структури ДПП у сферах безпеки, які раніше були обмежені прямим державним забезпеченням.

Еволюція механізмів фінансування державно-приватного партнерства у сфері безпеки відображає потребу в моделях, які забезпечують баланс між фіскальною відповідальністю і ефективним реагуванням на загрози. Використовуючи стимули, засновані на результатах, спеціалізовані інвестиційні інструменти, стійкі структури фінансування, механізми міжнародного співробітництва та сучасні інструменти зниження ризиків, держава може отримати доступ до фінансів, технологій і досвіду, необхідних для вирішення складних проблем безпеки, зберігаючи при цьому належний державний нагляд і стратегічне управління.

Список використаних джерел

1. Круглов В. В. Роль державно-приватного партнерства у сфері безпеки.

Інвестиції: практика та досвід. 2018. №12. С. 107-110.

2. Круглов В. В. Співробітництво державного та приватного секторів у сфері безпеки. *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у трьох томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15-28 квітня 2022 р.* Т. 1. К. : ДЗВО «УМО» НАПН України. 2022. С. 79-80.

3. Guitton M. J., Fréchette J. Facing cyberthreats in a crisis and post-crisis era: Rethinking security services response strategy. *Comput Hum Behav Rep.* 2023. №10. P. 100282. URL: https://doi.org/10.1016/j.chbr.2023.100282.

4. Pomerleau P. L., Lowery D. L. Countering cyber threats to financial institutions. A private and public partnership approach to critical infrastructure protection. 2020. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-54054-8.

Косарєв Марк Віталійович,

здобувач першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом д-рки держ. упр., професорки Терещенко Д.А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ

PROFESSIONAL TRAINING AS A COMPONENT OF THE ACTIVITY OF A PUBLIC SERVANT

Важливі зміни, які відбуваються в Україні, впливають і на систему професійного навчання державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування.

Відповідно до Стратегії реформування державного управління України на період до 2027 року «ефективна система професійного навчання державних службовців, голів місцевих держадміністрацій, їх перших заступників та

заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад (далі – система професійного навчання) є важливою складовою реформування державного управління в Україні та процесів децентралізації, що можливі лише за умови формування професійного, компетентного, вмотивованого корпусу управлінців, зорієнтованих на професійний розвиток для ефективного виконання функцій держави та місцевого самоврядування» [1].

Стаття 48 Закону України «Про державну службу» встановлює, що державним службовцям створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, яке проводиться постійно [2]. Загальні засади правового регулювання професійного навчання посадових осіб місцевого самоврядування закладено в Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [2]. Важливим кроком у частині розширення можливостей щодо належної організації професійного навчання публічних службовців є функціонування вебпорталу управління знаннями у сфері професійного навчання «Портал управління знаннями» [3].

Публічні службовці мають змогу пройти навчання у Вищій школі публічного управління та регіональних центрах підвищення кваліфікації. У рамках співпраці Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції України, НАДС, проєкту «Розвиток спроможності для інтеграції та реформ: підвищення адміністративної спроможності державної служби України до європейської інтеграції за допомогою комплексної освітньої програми» Natolin4Capacity Building, який фінансується ЄС та реалізується Коледжем Європи у Натоліні та відповідно до Угоди Вища школа публічного управління отримала в користування освітню онлайн платформу, яка була презентована 30 вересня 2024 року та отримала назву StudyiЯ [4].

Поряд з цим, серед проблем забезпечення ефективності професійного навчання публічних службовців в умовах воєнного стану працівники служб управління персоналом виокремлюють труднощі щодо: фактично повного припинення очного навчання, переходу виключно на дистанційне навчання (із

властивими йому недоліками), у тому числі трансформація навчальних візитів в онлайн-формат; відсутності або застарілості технічних засобів учасників навчання, проблем Інтернет-зв'язку (особливо у сільських громадах); недостатнього рівня цифрової грамотності окремих публічних службовців; неефективності навчання у синхронному режимі за умов, коли публічні службовці одночасно зайняті виконанням посадових/службових обов'язків; формального ставлення публічних службовців до навчання, їхньої невмотивованості; небезпеки через артилерійські та ракетні обстріли, перерви у навчанні через повітряні тривоги [5].

Отже, у сучасних умовах цифрової трансформації, євроінтеграції та реформування державного управління професійна компетентність публічних службовців є ключовим фактором ефективного функціонування системи публічного управління і потребує сучасних методів розвитку персоналу. Серед методів професійного розвитку найбільш прийнятними для України є: E-learning (Electronic Learning) – система електронного навчання, наставництво (Buddying та ін), Secondment, Shadowing, навчання на робочому місці, зовнішні конференції, аудіо та відео курси, внутрішні заходи щодо обміну знаннями, тренінги, семінари, курси підвищення кваліфікації, онлайн-платформи (Prometheus, EdEra, Національна платформа Дія.Цифрова освіта) та ін.

Питання формування професійних, компетентних, вмотивованих публічних службовців, зорієнтованих на особистий професійний розвиток та кар'єрне зростання для якісного виконання функцій держави та місцевого самоврядування, є вимогою сьогодення. Тому існує гостра необхідність удосконалення мотиваційного механізму управління людськими ресурсами в системі публічного управління, який не тільки зобов'язує, а й стимулює публічного службовця постійно оновлювати професійні вміння і знання; впровадження індивідуальних планів розвитку, регулярне оцінювання результатів навчання, механізмів стимулювання (кар'єрні бонуси, премії та ін.). Ефективна організація професійного навчання - запорука якісного надання публічних послуг та довіри громадян до влади.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих держадміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад до 2027 року. URL: https://bit.ly/4lKgABZ.
2. Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Вид-во «Право». 2024. 226с.
3. Портал управління знаннями. URL: https://pdp.nacs.gov.ua/.
4. Вища школа публічного управління. URL: https://study.hs.gov.ua/
5. Звіт про результати опитування щодо впровадження реформи системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування. URL: https://bit.ly/4cKWy6t.

Пакіна Ольга Миколаївна,

здобувачка другого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом д-рки держ. упр., професорки Терещенко Д.А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

PECULIARITIES OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF HEALTHCARE

В Україні сфера охорони здоров'я є стратегічно важливим елементом національної безпеки та сталого розвитку. Її дієвість залежить від якості публічного управління та адміністрування – системи управління, відповідальної за впровадження державної політики та забезпечення населення якісними й

доступними медичними послугами. В умовах триваючої російської агресії, процесу постпандемічного відновлення, активних реформ і прагнення до європейської інтеграції, вивчення особливостей публічного адміністрування в цій галузі стають особливо актуальними.

Дослідження особливостей публічного управління у сфері охорони здоров'я є вкрай актуальним з огляду на кілька визначальних факторів. Насамперед, потребує наукової оцінки ефективності управлінських стратегій та ідентифікації проблемних зон триваюча реформа системи, спрямована на посилення первинної медичної допомоги. Крім того, наслідки повномасштабної війни, включаючи руйнування медичної інфраструктури та зростання потреб у медичній і психологічній підтримці, зумовлюють необхідність розробки гнучких та дієвих моделей публічного адміністрування в контексті кризового реагування та відбудови. Нарешті, євроінтеграційний вектор України вимагає приведення національної системи охорони здоров'я у відповідність до європейських норм, що передбачає вивчення та адаптацію передового досвіду в публічному управлінні.

Публічне управління в охороні здоров'я розглядається як комплексна взаємодія державного, бізнесового та громадського секторів, спрямована на реалізацію законів і нормативних актів, прийняття адміністративних рішень та надання медичних послуг. На сьогоднішній день однією з ключових особливостей публічного управління в сфері охорони здоров'я України є триваючий процес реформування системи. Цей процес, розпочатий у 2017 році, спрямований на зміцнення первинної ланки, розвиток спеціалізованої допомоги та перехід до фінансування через НСЗУ за моделлю «гроші ходять за пацієнтом».

Бюджетні кошти на фінансування медицини розподіляються через новий, сучасний механізм стратегічної закупівлі медичних послуг. Відбувається перехід від фінансування постатейних кошторисів закладів охорони здоров’я - бюджетних установ, розрахованих відповідно до їх існуючої інфраструктури (кількості ліжок, персоналу тощо), до оплати результату (тобто фактично

пролікованих випадків або приписаного населення) закладам, які перетворюються на автономних постачальників цих послуг, а також аптекам як постачальникам призначених лікарями лікарських засобів. Таким чином, запроваджено принцип «гроші ходять за пацієнтом», а не за інфраструктурою закладів охорони здоров'я та іншими надавачами послуг [1].

Ця трансформація вимагає від публічних службовців нових підходів до розробки стратегії розвитку системи охорони здоров'я, ефективного використання фінансів та забезпечення якості медичних послуг, проте її впровадження ускладнюється недостатнім фінансуванням, нерівномірним розподілом ресурсів та труднощами адаптації медичних установ до змін зовнішнього середовища.

Іншою визначальною особливістю є вплив повномасштабної російської агресії**.** Війна призвела до значних руйнувань інфраструктури системи охорони здоров'я, міграції медичних працівників, збільшення потреб у медичній та психологічній допомозі, особливо серед військовослужбовців та внутрішньопереміщених осіб. Для ефективного управління в умовах кризи публічне адміністрування розвитком системи охорони здоров'я має забезпечити оперативне прийняття рішень, ефективну координацію між різними відомствами та міжнародними організаціями з метою розробки стратегій відновлення медичної інфраструктури на деокупованих територіях.

У 2025 році ключові напрями реформування української системи охорони здоров'я визначені Стратегією сталого розвитку до 2030 року, затвердженою Кабінетом Міністрів. Ця Стратегія розроблена з урахуванням сучасного стану охорони здоров'я, спрямована на вдосконалення державної політики у сфері здоров'я населення України, а також на здійснення всіх належних та доступних заходів для розв'язання проблем, забезпечення доступу населення до якісних послуг та розвиток системи охорони здоров'я [2].

Громадське здоров'я є одним із важливих напрямків цієї стратегії. У більш широкому контексті, реформа громадського здоров'я в Україні включає зусилля, спрямовані на зміцнення міжсекторальної співпраці, залучення

громадськості до формування та реалізації політики у сфері здоров'я, а також підвищення рівня санітарної грамотності населення. Успішна реалізація цієї реформи є критично важливою для покращення показників здоров'я населення, забезпечення епідеміологічної безпеки та сталого розвитку країни.

Важливу роль у публічному управлінні відіграє процес цифрової трансформації**.** Це включає розвиток електронних медичних записів, телемедицини, автоматизацію адміністративних процесів та підвищення прозорості управління. Особливо значущими для медичного сектору України стали ініціативи в галузі цифровізації. У рамках першого саміту eHealth 2024 року було презентовано нові проєкти цифрового здоров'я, які впроваджуються МОЗ України за підтримки міжнародних партнерів. Серед них: «Централізована медична інформаційна система», яка дозволяє створити єдину платформу для зберігання і передачі медичних даних, проєкт «Цифровий стаціонар» для автоматизації процесів у стаціонарних закладах, а також масштабування проєкту «е-Рецепт», що дозволяє забезпечити ефективний контроль за обігом лікарських засобів і зменшити корупційні ризики в медичній сфер [3].

Запровадження цифрової системи охорони здоров'я є важливим засобом для вдосконалення реєстрації медичних послуг, оптимізації обміну документами, забезпечення відкритості та підвищення дієвості управління. Тим не менш, невирішеними залишаються питання сумісності різних медичних інформаційних платформ, гарантування кібернетичної безпеки та збереження особистих даних пацієнтів.

Реформи системи охорони здоров'я в Україні є відповіддю на потребу покращення управління, зменшення корупції та підвищення якості послуг. Світовий банк підтримує ці зміни, вказуючи на низьку ефективність управління інформацією, жорстку бюджетну систему та поширені неформальні платежі. Таке стратегічне аудитування допомагає українській системі охорони здоров'я наближатися до стандартів Європейського Союзу, що відзначає важливість міжнародних стандартів та принципів [4].

Отже, публічне управління у сфері охорони здоров'я України здійснюється в надзвичайно складних та динамічних умовах. Ефективне реагування на існуючі виклики та реалізація стратегічних пріоритетів є ключовими для забезпечення сталого розвитку галузі та гарантування права громадян на якісну та доступну медичну допомогу.

Список використаних джерел

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1013-р «Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1013-2016-%D1%80 (дата звернення: 16.04.2025).

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2025 р. № 34-р «Про схвалення Стратегії розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/34-2025-%D1%80 (дата звернення: 16.04.2025).

3. Реформа охорони здоров'я в Україні в сучасних умовах. *Eu-scientists.* 2023. URL: https://www.eu-scientists.com/index.php/fag/article/view/119 (дата звернення: 16.04.2025).

4. Виклики системи охорони здоров'я України. URL: https://www.podii24.com.ua/novini-ukra%D1%97ni/vyklyky-systemy-ohorony-zdorovya-ukrayiny/ (дата звернення: 16.04.2025).

Рейндам Рената Костянтинівна
здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом д-рки держ. упр., професорки Терещенко Д. А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИРІШЕННЯ

INFORMATION SECURITY IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Інформаційна безпека в системі публічного управління є важливим аспектом функціонування сучасної держави, оскільки вона забезпечує захист конфіденційної інформації, збереження цілісності даних та доступність інформаційних ресурсів для громадян та публічних службовців. Проте, в умовах швидкого розвитку інформаційних технологій та зростання кіберзагроз, система публічного управління стикається з численними проблемами, які вимагають негайного вирішення.

Відповідно до Конституції України (стаття 17) інформаційна безпека є найважливішою функцією держави, справою всього Українського народу: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1].

У Стратегії інформаційної безпеки наведено наступне трактування поняття «інформаційна безпека України» – це складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії завданню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом [2].

Інформаційній безпеці в системі публічного управління відведена роль структурного елемента національної безпеки України, що захищає публічне управління від інформаційно-комунікаційних небезпек та проблем, разом з тим

завдяки самій системі публічного управління соціум, держава та громадяни отримують інформаційно-якісні послуги та важливу інформацію [3].

Інформаційна безпека розглядається поряд із кібербезпекою, захистом персональних даних, недоторканністю особистого життя і прав користувачів цифрових технологій, зміцненням та захистом довіри у кіберпросторі, визначається передумовою одночасного цифрового розвитку та відповідного попередження, усунення та управління супутніми ризиками [4, с. 100].

Однією з ключових проблем інформаційної безпеки в системі публічного управління є недостатня усвідомленість важливості інформаційної безпеки серед публічних службовців. Багато з них не мають належних знань та навичок для виявлення та запобігання кіберзагрозам, що робить їх вразливими до фішингових атак, шкідливого програмного забезпечення та інших форм кіберзлочинності. Крім того, недостатнє фінансування та відсутність кваліфікованих фахівців у сфері інформаційної безпеки ускладнюють процес впровадження ефективних заходів захисту.

Ще однією проблемою є застарілість інформаційних систем, які використовуються в органах публічного управління. Багато з них були розроблені давно і не відповідають сучасним стандартам безпеки, що робить їх вразливими до кібератак. Крім того, відсутність належної системи моніторингу та реагування на інциденти інформаційної безпеки ускладнює процес виявлення та усунення загроз. Нормативно-правова база відзначається розпорошенням і дублюванням напрямів діяльності органів виконавчої влади загальної та спеціальної компетенції щодо забезпечення інформаційної безпеки тощо.

Зростання кількості кібератак на органи публічного управління є наступною серйозною проблемою. Кіберзлочинці постійно шукають нові способи проникнення в інформаційні системи органів публічної влади з метою отримання конфіденційної інформації, порушення роботи критичної інфраструктури або поширення дезінформації. Ці атаки можуть мати серйозні наслідки для національної безпеки, економіки та суспільства в цілому.

Для вирішення вищезазначених проблем необхідно вжити комплексні заходи, які передбачають:

- підвищення рівня обізнаності та кваліфікації публічних службовців у сфері інформаційної безпеки шляхом проведення регулярних навчань та тренінгів;
- забезпечення належного фінансування та залучення кваліфікованих фахівців для розробки та впровадження ефективних заходів захисту інформаційних систем;
- модернізація застарілих інформаційних систем та впровадження сучасних стандартів безпеки;
- створення ефективної системи моніторингу та реагування на інциденти інформаційної безпеки;
- посилення співпраці між органами влади, приватним сектором та міжнародними організаціями у сфері інформаційної безпеки;
- удосконалення організаційно-функціонального забезпечення державної політики у сфері інформаційної безпеки (зокрема інформаційно-аналітичного забезпечення інформаційної безпеки);
- розробка та впровадження чітких законодавчих та нормативних актів, що регулюють питання інформаційної безпеки в системі публічного управління;
- впровадження сучасної системи кіберзахисту.

Вирішення окреслених проблем вимагає від органів державного управління, які виконують керівну та координуючу ролі, впровадження комплексних заходів щодо забезпечення надійного захисту інформаційних ресурсів системи публічного управління та гарантування безпеки громадян, створення умов для реалізації конституційного права громадян вільно отримувати й використовувати інформацію.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня1996 року № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року №685. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text.

3. Мінчеков А.Ю. Сутність поняття інформаційна безпека в сучасній науці публічного управління. *Наукові перспективи*. 2024. №4 (46). URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/10972/11031.

4. Бондаренко Р. В., Михальчук М. В. Інформаційна безпека держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 5. С. 95–101.

Сафонов Ростислав Юрійович,

здобувач другого рівня вищої освіти,

під науковим керівництвом д-рки держ. упр., професорки Терещенко Д.А.,

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,

м. Харків, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМИ ПРОЦЕСАМИ

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PUBLIC MANAGEMENT OF SOCIAL PROCESSES

Публічне управління є ключовим елементом, який впливає на формування суспільних процесів. Важливість психологічних аспектів у цій сфері важко переоцінити, адже вони визначають, як державні інституції взаємодіють з громадянами і як реагують на їхні потреби. Як зазначав Абрагам Маслоу, «людина – це не просто раціональна істота; вона також є істотою, що має емоції» [1]. Це підкреслює необхідність врахування емоційного контексту в управлінні.

Одним із центральних психологічних аспектів є теорія соціального навчання Альберта Бандури. Вона стверджує, що поведінка індивіда формується під впливом соціального оточення, що в контексті публічного управління означає, що дії державних органів можуть слугувати моделями для поведінки громадян [2]. Якщо уряд демонструє етичність і прозорість діяльності - це підвищує довіру до державних інститутів і спонукає громадян до активної участі в суспільних процесах. Позитивні соціальні моделі поведінки, що демонструються урядом, можуть суттєво впливати на формування громадської думки, заохочуючи громадян до волонтерства та участі у місцевих ініціативах [2].

Емоційний інтелект управлінців є важливим фактором ефективності публічного управління та адміністрування. Він включає вміння розпізнавати та управляти своїми емоціями, а також емоціями інших. Управлінці з високим рівнем емоційного інтелекту здатні ефективніше комунікувати з громадянами, підтримувати конструктивний діалог і вирішувати конфлікти. Деніел Гоулман зазначає, що «лідерство – це не просто управління, це здатність надихати»[3]. У кризових ситуаціях, таких як економічні труднощі або соціальні протести, емоційний інтелект стає критично важливим для збереження соціальної стабільності і підтримки надії серед населення. Управлінці, які виявляють емпатію та розуміння потреб громадян, підвищують рівень довіри до державних інститутів [3].

Групова динаміка також відіграє важливу роль у публічному управлінні. Курт Левін стверджує, що «неможливо зрозуміти індивідуума без врахування групи» [4]. Це означає, що управлінці повинні аналізувати потреби та інтереси різних соціальних груп для розробки політик, які враховують інтереси всіх членів суспільства. Інтеграція різних соціальних груп у процеси прийняття рішень є важливою стратегією. Залучення представників меншин або маргіналізованих груп може забезпечити більш об'єктивне бачення суспільних проблем і призвести до збалансованих рішень [4].

Мотивація громадян є критично важливим елементом у публічному управлінні. Теорія двох факторів Фредеріка Герцберга підкреслює, що для спонукання людей до дій потрібно враховувати як внутрішні, так і зовнішні фактори мотивації [5]. Успішні програми, які стимулюють участь громадян у громадському житті, можуть суттєво підвищити ефективність управлінських ініціатив. Наприклад, ініціативи, що підтримують розвиток локальних проєктів, можуть спонукати населення до активності, підвищуючи відчуття відповідальності за спільні справи.

Комунікативні стратегії в публічному управлінні також мають величезне значення. Ефективна комунікація може змінювати громадську думку, спонукати до дій і формувати позитивні уявлення про державні інституції. Як зазначає Нільс Бор, «прогнозувати важко, особливо щодо майбутнього», проте управлінці можуть використовувати психологічні принципи для створення комунікацій, які підвищують довіру між урядом і громадянами [6]. Відкриті діалоги та прозорість у комунікаціях можуть зміцнити взаєморозуміння і сприяти формуванню позитивного іміджу держави.

Психологічні аспекти також впливають на управлінську культуру в органах публічної влади. Створення позитивного робочого середовища, що підтримує інновації та співпрацю, може підвищити ефективність роботи публічних службовців. Коли працівники відчувають підтримку і визнання, вони більш схильні до активного залучення до реалізації державних програм [7].

Отже, психологічні аспекти публічного управління суспільними процесами є критично важливими для формування ефективних управлінських практик. Розуміння поведінки людей, їхніх емоцій і соціальних змін дозволяє формувати стратегії, що сприяють стабільному розвитку суспільства. Врахування цих аспектів допоможе управлінцям краще реагувати на виклики сучасності та забезпечити активну участь громадян у процесах, які визначають їхнє життя. У сучасному світі, де суспільні виклики стають дедалі складнішими, здатність реагувати на психологічні потреби населення стає невід’ємною складовою ефективного публічного управління. Це дозволяє

формувати здорові, стійкі і відкриті суспільства, які здатні до інновацій і розвитку.

Список використаних джерел:

1. Калениченко Р. А., Остаповський О. В., Телебенева Є. О. Психологічні аспекти публічного управління : навч. посіб. Київ : Київський національний університет будівництва і архітектури, 2025. 198 с. URL: https://repositary.knuba.edu.ua/items/9a177097-2fcd-4bc5-8a2b-0ad18b5234e8.

2. Когут Я. М., Пряхіна Н. О., Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І., Поцюрко О. Ю. Психологія управління : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 312с. URL: https://library.sspu.edu.ua/arhiv-vikonanih-dovidok/psyhologiya-upravlinnya-organizacziyeyu-ta-personalom/.

3. Старовойтенко Н. В., Осипенко В. І., Чемерис І. А., Білик Л. І., Ключка С. І. Психологія управління : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. – Черкаси : ЧДТУ, 2020. 144 с. URL: https://eprints.cdu.edu.ua/220/.

4. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 260 с. URL: https://library.sspu.edu.ua/arhiv-vikonanih-dovidok/psyhologiya-upravlinnya-organizacziyeyu-ta-personalom/.

5. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2005. 256с. URL: https://koha.tntu.edu.ua/bib/5584.

6. Кулініч І. О. Психологія управління : навч. посіб. – Київ : Знання, 2008. – 286 с. URL: https://koha.tntu.edu.ua/bib/52193.

7. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : навч. посіб. / 2-ге вид., доповн. Київ : Академвидав, 2010. 368 с. URL: https://www.socd.univ.kiev.ua/uk/library/psihologiya-upravlinnya-navchalniy-posibnik

8. Міненко М. Публічне управління: теорія та методологія. Київ : Академія управління при Президентові України, 2019. 244 с. URL:

https://www.socd.univ.kiev.ua/uk/library/psihologiya-upravlinnya-navchalniy-posibnik

Слісаренко Марія Сергіївна

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом д-ра держ. упр., професора Круглова В. В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ОСВІТНІХ СИСТЕМАХ: БАЛАНС МІЖ ТРАДИЦІЯМИ ТА ІННОВАЦІЯМИ

MANAGING CHANGE IN EDUCATION SYSTEMS: BALANCE BETWEEN TRADITION AND INNOVATION

У сучасному світі система освіти була і залишається однією з ключових ланок соціального розвитку, яка відіграє вирішальну роль у формуванні людського капіталу, розвитку національної економіки та забезпеченні сталого розвитку суспільства. Зокрема, в Україні освітня галузь зазнає значного впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, що вимагає гнучкої, системної та ефективної моделі державного управління. З одного боку, суспільство потребує модернізації освітніх процесів, впровадження інноваційних технологій, цифровізації навчання, розвитку критичного мислення й нових педагогічних підходів. З іншого – українська система освіти має глибокі історичні корені, багатий досвід та сформовані традиції, які є цінним ресурсом, що не можна ігнорувати або нівелювати.

Актуальність проблеми управління змінами в освітніх системах зумовлена необхідністю збереження балансу між інноваційністю та традиціоналізмом. Упровадження нових ідей і технологій без належного обґрунтування, адаптації до контексту та врахування потреб усіх учасників освітнього процесу може призвести до деструктивних наслідків, зокрема до зниження якості освіти, опору з боку педагогів, втрати культурної ідентичності.

Саме тому вкрай важливо формувати підходи до управління змінами, які б враховували специфіку освітнього середовища, особливості національної ментальності, правові та організаційні норми, а також глобальні тенденції розвитку.

Крім того, в умовах воєнного стану, кризи довіри до державних інституцій та економічної нестабільності, система освіти в Україні стикається з новими викликами. Це вимагає від управлінців не лише оперативного реагування на зміни, а й стратегічного бачення трансформаційних процесів. Проблема полягає також у недостатньо розроблених теоретичних та прикладних аспектах управління змінами в освіті, відсутності усталених моделей, які б узгоджували інноваційний розвиток з національними освітніми традиціями, з вимогами щодо розвитку національної економіки.

Усе це актуалізує потребу в глибокому науковому осмисленні даної проблематики та розробці ефективних стратегій управління змінами, що забезпечать не лише якісні перетворення, але й спадкоємність, стабільність і культурну ідентичність освітньої системи України.

Питання інноваційних процесів в освіті досліджувалися багатьма науковцями. Зокрема, І. А. Семенець-Орлова у своїй монографії «Державне управління освітніми змінами в Україні: теоретичні засади» аналізує процесуальні аспекти освітніх змін та пропонує інтегрований інструментарій для управління збалансованим розвитком освіти [1]. Авторка підкреслює важливість врахування місцевого контексту при впровадженні змін, оскільки успішні нововведення в одній освітній установі можуть не дати очікуваного ефекту в іншій.

У дослідженні І. Я. Жорової «Принципи та специфіка алгоритму управління змінами в освітньому процесі загальної середньої освіти» розглядаються механізми подолання опору змінам та підкреслюється роль керівника закладу освіти у впровадженні інновацій [2]. Авторка зазначає, що ефективне управління змінами можливе лише за умови залучення всіх учасників освітнього процесу та створення сприятливого середовища для

інновацій.

Управління змінами в освітніх системах передбачає низку етапів, кожен з яких потребує ретельного планування, моніторингу та зворотного зв'язку. У межах сучасної концепції управлінської діяльності класично виділяють такі ключові стадії: ініціювання змін, планування, реалізація, оцінка результатів та закріплення досягнутих результатів.

На етапі ініціації змін особлива увага приділяється ідентифікації актуальних проблем в освітньому процесі, які потребують вирішення. Зазвичай поштовхом до цього є аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища освітнього закладу, а також соціальний запит на оновлення змісту чи форми навчання. На думку Засєдатєлєвої Я. О., важливо, щоб ініціатива змін мала підтримку як з боку керівників закладу вищої освіти, так і педагогічного колективу, адже лише у випадку наявності спільної мети можна забезпечити ефективну реалізацію нововведень [3].

Етап планування змін включає розробку чіткої стратегії та формування цілей, яких необхідно досягти. Це також охоплює оцінку ресурсного забезпечення, потенційних ризиків та очікуваних результатів. На цьому етапі значну роль відіграє управлінська компетентність керівника закладу освіти, здатність його та його команди аналізувати, прогнозувати та приймати рішення. За даними OECD, чітка структура управління, прозорість процесів та ефективна комунікація є визначальними факторами успішної реалізації змін в освітньому середовищі [4].

У процесі реалізації змін особливої уваги потребує процес адаптації персоналу, який може стикатися з психологічними бар'єрами, пов'язаними з необхідністю змінювати звичні методи роботи. Для подолання цього опору доцільно застосовувати методи фасилітації, коучингу, регулярного професійного розвитку педагогів. Важливо створити безпечний простір, де працівники можуть відкрито обговорювати труднощі та пропонувати власні рішення щодо вдосконалення інноваційного процесу [3].

Ще одним важливим компонентом ефективного управління змінами є

постійний моніторинг та зворотний зв'язок з усіма ланками. Це дає змогу оперативно реагувати на виявлені проблеми, вносити необхідні корективи та уникати повторення помилок у майбутньому. У цьому контексті раціонально впроваджувати сучасні інструменти цифрового аналізу, оцінки ефективності навчальних програм та методів, а також соціологічні опитування учасників освітнього процесу.

Заключним етапом виступає закріплення змін, яке передбачає формування сталої культури інноваційності в закладі освіти. Це можливе за умови постійної підтримки нововведень, збереження успішних практик, а також готовності до подальшого вдосконалення. Як визначено в офіційному аналітичному звіті OECD, країни, які демонструють найвищі результати в освіті, мають системний підхід до змін, з урахуванням контексту, традицій та довгострокової перспективи [4].

Слід також наголосити, що зміни в освітній сфері не повинні бути самоціллю. Головна мета – це забезпечення якості освіти, її доступності, ефективності та відповідності потребам сучасного суспільства. У цьому процесі збереження традицій виконує роль не лише обмежувача, але й підґрунтя для сталого розвитку.

Забезпечення балансу між традиціями та інноваціями в освітніх системах є складним, але необхідним завданням. Ефективне управління змінами вимагає комплексного підходу, що включає врахування місцевого контексту, залучення всіх зацікавлених сторін та створення сприятливого середовища для інновацій.

З метою розв'язання поставленої проблеми, раціонально запроваджувати сучасні інструменти цифрового аналізу, оцінки ефективності навчальних програм та методів, а також проводити соціологічні опитування учасників освітнього процесу, забезпечуючи постійний моніторинг та зворотний зв'язок керівників закладів вищої освіти з науково-педагогічним персоналом.

Список використаних джерел

1. Семенець-Орлова І. А. Державне управління освітніми змінами в Україні: теоретичні засади. Монографія. Київ: ЮСТОН, 2018. 420 с. URL: http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/38242.

2. Жорова І. Я. Принципи та специфіка алгоритму управління змінами в освітньому процесі загальної середньої освіти. Імідж сучасного педагога. 2023. №4(211). С. 5–12. URL: https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-4(211)-5-12

3. Засєдателєва Я. О. Управління змінами в контексті інноваційного розвитку. *Сучасні проблеми науки: тези доповідей XXIV Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених.* Київ: НАУ. 2024. С. 112–114. URL: https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/63139

4. Державне управління в Україні: Оцінювання на відповідність Принципам державного управління. Париж: OECD Publishing. 2024. URL: https://doi.org/10.1787/b0dd70ef-uk

Соколов Ігор Андрійович,

здобувач другого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом д-ра держ. упр., професора Круглова В. В.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК: РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

SOCIAL RESPONSIBILITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT: THE ROLE OF HUMAN CAPITAL IN PUBLIC ADMINISTRATION

У сучасному світі, де глобальні виклики, такі як зміна клімату, соціальна нерівність та вичерпання природних ресурсів, набувають дедалі більшої гостроти, концепція сталого розвитку стає ключовим орієнтиром не лише для приватного сектору, але й для сфери публічного управління. Органи державної влади та місцевого самоврядування відіграють центральну роль у формуванні

політики та створенні регуляторного середовища, що сприяє сталому розвитку суспільства. У цьому контексті, управління людським капіталом у публічному секторі, як стратегічний інструмент, набуває особливої ваги. Ефективне використання потенціалу державних службовців та працівників державних підприємств є критично важливим для успішної реалізації державної політики у сфері сталого розвитку та забезпечення високого рівня соціальної відповідальності публічних інституцій перед громадянами та суспільством в цілому. Людський капітал у публічному управлінні, охоплюючи знання, навички, мотивацію та цінності державних службовців, є визначальним фактором їхньої здатності розробляти та впроваджувати ініціативи, спрямовані на сталий розвиток та соціальну справедливість.

Сьогодні існує необхідність розробки стратегічних заходів для забезпечення сталого розвитку людського капіталу, зокрема через модернізацію освітньої системи та підвищення доступності медичного обслуговування. Успішна реалізація вказаних завдань потребує чіткої координації між органами влади, громадськістю та міжнародними партнерами [1]. Підготовка державних службовців з питань екологічного менеджменту, соціальної інклюзії та етичного врядування сприяє прийняттю більш обґрунтованих та відповідальних рішень. Забезпечення гідних умов праці, можливостей для кар'єрного зростання та підтримка добробуту працівників публічного сектору підвищує їхню мотивацію та залученість до реалізації цілей сталого розвитку.

Концепція людського капіталу, що розглядає знання, навички, компетенції та інші особистісні якості працівників як ключовий ресурс для досягнення стратегічних цілей, набуває особливої значущості не лише в бізнесі, але й у сфері публічного управління. У контексті глобальних викликів сталого розвитку та зростаючої суспільної вимогливості до соціальної відповідальності, ефективне управління людським капіталом у державному секторі стає визначальним фактором успіху державної політики. Традиційно, управління персоналом у публічній сфері фокусувалося на забезпеченні стабільності та дотримання адміністративних процедур. Однак, у XXI столітті, парадигма

управління державними службовцями еволюціонує, інтегруючи в себе принципи сталого розвитку та соціальної відповідальності як ключові елементи ефективного та етичного державного врядування.

Сталий розвиток для публічного сектору передбачає не лише забезпечення економічного зростання, а й створення умов для соціальної справедливості та екологічної безпеки для нинішнього та майбутніх поколінь громадян. Соціальна відповідальність у публічному управлінні відображається у прозорості, підзвітності, етичності дій державних службовців та їхній здатності ефективно реагувати на потреби суспільства. Виходячи з зазначеного, людський капітал публічного сектору є інтелектуальним та інноваційним потенціалом, що визначає здатність держави формувати та реалізовувати політику сталого розвитку та демонструвати високий рівень соціальної відповідальності перед суспільством.

Практики управління людським капіталом у публічному секторі, такі як конкурсний відбір на посади, програми професійного навчання з питань сталого розвитку та соціальної політики, системи мотивації, що враховують внесок у досягнення цілей сталого розвитку, заходи з підтримки гендерної рівності та інклюзії в державних органах, а також впровадження кодексів етики та стандартів поведінки державних службовців, мають прямий та опосередкований вплив на сталість та соціальну відповідальність держави. Наприклад, навчання державних службовців з питань енергоефективності та управління відходами сприяє реалізації екологічної політики. Забезпечення рівних можливостей та підтримка різноманітності в державних органах підвищує рівень соціальної справедливості у суспільстві.

Стратегічний підхід у сфері управління державними підприємствами передбачає не лише оптимізацію системи управління на основі корпоратизації, а й розробку політики, спрямованої на залучення вимушених мігрантів та збереження українських трудових ресурсів. Вказаний напрямок щодо відновлення людського капіталу є важливим для подолання демографічних викликів і підвищення конкурентоспроможності країни [2]. Таким чином,

інтеграція принципів сталого розвитку та соціальної відповідальності в практику управління людським капіталом у публічному секторі є стратегічною необхідністю для забезпечення ефективного державного управління, підвищення довіри громадян та досягнення довгострокового сталого розвитку суспільства в умовах зростаючих глобальних та локальних викликів.

Ефективне управління державними службовцями, що враховує екологічні, соціальні та економічні аспекти, є визначальним фактором успішної інтеграції принципів сталого розвитку в державну політику. Інвестиції в професійний розвиток державних службовців з питань сталого розвитку, створення інклюзивного та справедливого робочого середовища в державних органах, забезпечення добробуту державних службовців, а також формування етичної культури державного управління, що базується на принципах прозорості та підзвітності, мають прямий позитивний вплив на екологічну стійкість, соціальну справедливість та економічну ефективність державної політики [3].

Отже, для успішного досягнення цілей сталого розвитку та підвищення рівня соціальної відповідальності, органам державної влади необхідно переосмислити традиційні підходи до управління людським капіталом у публічному секторі та інтегрувати в свої стратегії практики, що сприяють екологічній свідомості, соціальній інклюзії та етичній поведінці державних службовців. Усвідомлення та активне використання потенціалу людського капіталу є ключовим елементом на шляху до більш сталого, соціально відповідального та ефективного державного управління та розвитку суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1 Круглов В. В., Терещенко Д. А. Державна політика відновлення людського капіталу України в післявоєнний період. *Освітня аналітика України.* 2023. Вип. 2. С. 21-33.

2. Круглов В. В. Взаємодія механізмів публічного урядування у сферах корпоратизації державних підприємств та імміграційної політики: стратегічний

підхід до відновлення людського капіталу України. *Наукові перспективи.* 2024. № 9(51). С. 193-202.

3. Хім М., Данилович-Кропивницька М. Професійний і особистісний розвиток державних службовців України в контексті сталого суспільного розвитку (архетипний підхід). *Публічне урядування.* 2019. №3 (18). С. 490-500.

Терещенко Антон Анатолійович,

аспірант кафедри соціології і публічного управління,
під науковим керівництвом д-рки з держ. управл., професорки Мороз С. А
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ОЦІНКА ЯКОСТІ ОСВІТИ СТУДЕНТАМИ ТЕХНІКУМІВ, КОЛЕДЖІВ І УЧИЛИЩ ХАРКІВСЬКОГО ОСВІТНЬОГО РЕГІОНУ

EVALUATION OF THE QUALITY OF EDUCATION BY STUDENTS OF TECHNICAL SCHOOLS, COLLEGES AND SCHOOLS OF THE KHARKIV EDUCATIONAL REGION

У сучасних умовах зламу стійких соціальних устоїв, тотальних криз й війн, що охоплюють світ, пошуку нових форматів сталих соціальних інститутів якісна освіта залишається майже єдиним ключовим чинником, що забезпечує розбудову в Україні стандартів суспільства знань. Саме тому в Україні, яка перебуває в процесі збереження власної державності, реформуванню освітньої системи надається особлива увага.

Теоретико-прикладні аспекти дослідження інституту якості освіти є об’єктом аналізу сучасних вітчизняних науковців. Серед учених, які у своїх роботах розглядають як загальнотеоретичні, так і окремі прикладні аспекти забезпечення якості освіти (зокрема вищої), певні механізми та особливості її функціонування, слід зазначити таких, як М. Бірюкова, В. Круглов, В. Мороз, С. Мороз, Л. Сігаєва та інші [2-5].

Сутність якості освіти може розглядатися як з точки зору досягнення певних норм, стандартів та задоволення потреб, так і з позицій сучасної теорії та практики управління якістю [2; 3]. Л. Сігаєва вважає, що якість освіти треба розглядати як соціальну категорію, що визначає інтелектуальний потенціал суспільства [4, с. 224].

Відповідно до Закону України «Про освіту» [1], основною метою навчання є формування громадян, здатних усвідомлено здійснювати суспільний вибір, спрямовувати свою діяльність на благо суспільства, а також підвищення рівня освіти населення задля забезпечення сталого розвитку країни та її європейської інтеграції. Реалізація цього підходу вимагає від закладів освіти нових стратегій у підготовці висококваліфікованих фахівців, які відповідатимуть сучасним вимогам України.

Значну роль у забезпеченні ринку праці відіграють заклади фахової передвищої освіти. Вони покликані готувати спеціалістів середньої ланки, здатних виконувати виробничі завдання підвищеної складності та здійснювати управлінські функції. Для цього необхідно оволодіти методами й положеннями відповідної науки. Якість підготовки таких кадрів безпосередньо впливає на ефективність роботи підприємств, установ та організацій. Тому сьогодні особливо важливо забезпечити належне функціонування фахової передвищої освіти як невід'ємного елемента освітньої системи.

З метою визначення специфіки громадської думки щодо якості освіти в технікумах, училищах і коледжах Харківського регіону було проведено соціологічне дослідження, яке показало, що в цілому респонденти досить високо оцінюють освіту, що їм надають та вказують, що вона забезпечує здобуття необхідних знань та навичок як для професійної діяльності, так і для комфортного спілкування та взаємодії в суспільстві. Більше половини опитаних вважають, що освіта, яку вони отримують, майже повністю або навіть повністю забезпечує здобуття необхідних знань та навичок (31% поставили оцінку 4 (майже повністю) і 24% - 5 (повністю)). При чому представники незаможної частини здобувачів вищої освіти більш негативно оцінюють здобувану освіту, а

представники середнього прошарку й вищого більш позитивно.

Серед студентів-учасників опитування, які зараз знаходяться за кордоном, більша доля тих, хто повністю задоволений освітою (27%). Здобувачі вищої освіти, що брали участь в опитуванні, що навчаються за соціально-гуманітарним напрямом найгірше оцінили здобувану освіту, студенти економічного напряму також невисокої думки про освіту в технікумах, училищах й коледжах. Всупереч їм, представники комп'ютерних та інженерно-технічних наук високо оцінили свою освіту.

За результатами опитування якість освіти для респондентів означає бути конкурентним на ринку праці (42 %), отримати всебічний розвиток своєї особистості (18 %) й можливість отримати високий рівень заробітної плати (18 %). Між тим, такі оцінки характерні для представників комп'ютерних і інженерно-технічних наук. Для невеликої групи представників соціально-гуманітарних і економічних наук якість освіти пов'язано із можливістю забезпечити своє позиціонування у межах певної соціальної групи.

На думку студентів технікумів, училищ і коледжей, учасників опитування, розподіл потужності впливу окремих факторів на якість вищої освіти здійснюється так, що найважливішим виступає відповідність змісту навчальних програм та методик викладання вимогам часу та попиту ринку праці (загальна оцінка 4,1 – високе значення), характеристика науково-педагогічних працівників (кількість кандидатів та докторів наук; кількість доцентів та професорів) (3,9) й зв'язки ЗВО з реальним сектором економіки (взаємодія з підприємствами, організаціями та установами які є потенційними роботодавцями для випускників ЗВО (3,9). Рівень інтернаціоналізації освітньої діяльності (мобільність студентів та викладачів; наявність іноземних студентів та викладачів; участь ЗВО у реалізації міжнародних освітніх та наукових проектів тощо) отримала у відповідях студентів найнижчі оцінки (2,9 – середнє значення), що можна ідентифікувати як позицію, з якою студентам технікумів, училищ і коледжів не приходилося зустрічатися і вони не знають що це таке. Матеріально-технічне забезпечення навчального процесу (оснащення

лабораторій; якість аудиторного фонду тощо) отримало середню оцінку (3,3) як така що притаманна сьогодні багатьом вищим навчальним закладам. Між тим існують певні розбіжності в оцінках у представників різних соціальних прошарків за матеріальним становищем.

Розмірковуючи про майбутню кар'єру, студенти технікумів, училищ і коледжей, учасників опитування, зазначили, що важливим для неї є практичне навчання через співпрацю з роботодавцями та реальне проведення практик під час навчання; вільне володіння англійською мовою; здатність збирати, аналізувати, синтезувати та представляти інформацію; здатність брати на себе відповідальність за свою сферу діяльності; здатність працювати в команді; навички спілкування: вміння добре спілкуватися письмово та усно. Найнижчі оцінки в громадський думці студентів отримали рівень теоретичної підготовки й вільне володіння іншою іноземною мовою.

Згідно з результатами опитування, респонденти ототожнюють якість освіти насамперед із можливістю працевлаштування, комплексним особистісним розвитком і перспективою отримання достойної заробітної плати. Така інтерпретація якості є типовою для студентів технічних і комп'ютерних спеціальностей. Натомість представники гуманітарної та економічної галузей частіше пов'язують якість освіти із соціальним статусом та визнанням.

Таким чином, для студентів закладів фахової передвищої освіти (технікумів, коледжів, училищ) серед ключових чинників, що впливають на якість вищої освіти, значущими виступають: актуальність освітніх програм; професіоналізм викладацького складу та наявність стійких зв'язків освітніх установ з ринком праці. Інтернаціоналізація освіти, на думку більшості, має мінімальне значення, оскільки цей аспект часто залишається поза межами студентського освітнього досвіду. Матеріально-технічна база отримала помірну оцінку, що загалом відповідає типовому стану освітніх закладів. Плануючи професійне майбутнє, молодь акцентує на важливості практичного компоненту навчання, взаємодії з потенційними роботодавцями, проходженні стажувань, а також - на потребі володіння англійською мовою, аналітичних здібностях,

командній роботі, комунікативних навичках та високій особистій відповідальності.

Отже, якість освіти є багатогранною категорією, яка розглядається як сукупність властивостей освіти, що визначають її здатність задовольняти відповідні потреби особистості, суспільства, держави відповідно до призначення освіти. Система освіти, її зміст, структура мають змінюватися відповідно до викликів сьогодення. Серед факторів, що впливають на якість вищої освіти, сучасна молодь визначає налагодження співпраці між закладами вищої освіти та роботодавцями; стимулювання працевлаштування випускників, зокрема, через програми стажування та працевлаштування; розвиток професійної орієнтації для студентів – студенти мають мати можливість отримати інформацію про ринок праці та вимоги роботодавців до випускників.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 15.04.2025).

2. Круглов В. В., Терещенко Д. А. Інтеграція системи вищої освіти України в європейський освітній простір. *Публічне управління та митне адміністрування*. Спецвипуск. 2022. С. 70-77. URL: http://customs-admin.umsf.in.ua/vspec-2022.

3. Мороз С.А., Бука І.С., Бука С.А., Мороз В.М. Забезпечення якості вищої освіти: практика оцінювання та напрями вдосконалення державної політики у сфері вищої освіти: монографія / за заг. наук. ред. В.М. Мороза. Львів: Видавництво ПП «Новий Світ-2000». 2022. 454 с.

4. Сігаєва Л. Є. Сучасні підходи до якості освіти: теоретичний аспект. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології.* 2016. Вип. 4. С. 213-229.

5. Соціологічний супровід моніторингу якості вищої освіти в сучасному університеті: монографія / (М. В. Бірюкова, С. А. Мороз, О. О. Труш та ін.) за ред. В. М. Мороза, Д. А. Терещенко. Львів: Видавництво ПП «Новий Світ-2000». 2023. 489 с.

Тищук Олексій Михайлович

аспірант кафедри соціології і публічного управління,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ПОТЕНЦІАЛИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

POTENTIAL OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN ENSURING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION

Постановка проблеми. Оцінювання якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти, з огляду на відсутність у розпорядженні експертів та членів галузевих експертних рад НАЗЯВО інструментарію вимірювання рівня відповідності об'єкту експертної уваги визначеним критеріям, все далі частіше втрачає свою об'єктивність та набуває ознак суб'єктивності. На переконання Д.Л. Веймера та Е.Р. Вайнінга, дотримання принципу об'єктивності при оцінюванні того чи іншого об'єкту експертної уваги уявляється можливим лише внаслідок залучення тих фахівців, які мають не лише відповідний рівень професійної підготовки за фахом, а й неабиякий практичний досвід діяльності за фахом [1, С. 28-30]. Переважна більшість залучених НАЗЯВО для проведення акредитацій освітніх програм експертів та членів галузевих експертних рад не мають фахової освіти. Виконання цими суб'єктами пов'язаних з експертизою освітніх програм обов'язків відбувається у паралель до їх професійної діяльності, що неминуче відбивається як на якості проведеної експертизи так й на якості виконання ними своїх обов'язків за основним місцем роботи. Мінімізація впливу суб'єктивності залучених до проведення експертизи осіб може бути вирішена за рахунок створення інституту експертів освітніх програм на професійній основі або через механізм використання потенціалів інформаційних технологій. Обидві ці напрями набули свого розвитку у межах

наших попередніх публікацій [3-5], а отже зосередимось формулюванні узагальнень лише за другим з названих вище шляхів забезпечення об'єктивності експертизи якості.

У межах цієї публікації ми маємо намір з'ясувати потенціали використання інформаційних технологій в системі забезпечення якості вищої освіти, а саме в тій з її підсистем, яка безпосередньо пов'язана з акредитацією освітніх програм.

Скорочений виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Серед основних потенціалів інформаційних технологій у забезпеченні якості вищої освіти найбільш практично орієнтованими щодо свого можливого застосування є такі з них:

1) використання автоматичних пошукових баз для встановлення рівня відповідності компетенцій науково-педагогічних працівників тим освітнім компонентам які вони викладають (виключення людини-експерту з відповідного процесу дозволить уникнути суб'єктивізму в оцінюванні рівня кореляції авторських наукових публікацій науково-педагогічного працівника закріпленим за ним у межах відповідної освітньої програми навчальних дисциплін);

2) використання спеціалізованих комп'ютерних програм для визначення рівня спрямованості змісту навчального контенту за освітніми компонентами освітньої програми на забезпечення визначених стандартом результатів навчання (цілком очевидно, що використання спеціалізованого програмного продукту для встановлення рівня можливості навчального контенту забезпечити досягнення результатів навчання є більш ефективним у порівнянні із зусиллями людини-експерту механізмом);

3) використання автоматичних пошукових баз для встановлення рівня дотримання учасниками навчального процесу норм та правил академічної доброчесності (очікувано, що автоматична перевірка розміщених у репозитарії ЗВО кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти на наявність збігів та некоректно оформлених запозичень є не лише менш трудозатратним

механізмом проведення відповідної експертизи, й більш ефективним з огляду на співвідношення отриманого ефекту та витрачених для цього ресурсів);

4) використання потенціалів сучасних програм інформаційні технології для обліку навчального навантаження на науково-педагогічний персонал (автоматизоване зіставлення розкладу занять, розміщення якого на сайті ЗВО розглядається на рівні одного з обов'язкових елементів організаційного супроводу навчального процесу, дозволить, по перше, встановити або спростувати факт дотримання ЗВО норм законодавства щодо обсягів максимального навчального навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника, а по-друге – перевірити співвідношення між аудиторною та самостійною роботою здобувачів вищої освіти у межах конкретної освітньої програми);

5) використання потенціалів інформаційних технологій для встановлення рівня прозорості та публічності тієї інформації, яку ЗВО використовує для: забезпечення організації та проведення вступної компанії (розміщення правил вступу на освітні програми); ознайомлення широкого загалу з правами та обов'язками учасників освітнього процесу; презентації проєктів освітніх програм для обговорення та їх остаточних редакцій тощо.

Майже кожний з наведених вище напрямів може буди зіставлений з визначеними НАЗЯВО критеріями оцінювання якості освітньої програми. Наприклад, перший з визначених нами напрямів (відповідність науково-педагогічних праціників тим освітнім компонентам, які вони викладають) може бути дотичним до шостого критерію, а саме – «Людські ресурси». У свою чергу, другий з визначених нами напрямів (відповідність змісту освітніх компонент відповідному стандарту) може бути зіставлений з другим критерієм – «Структура та зміст освітньої програми».

Не дивлячись на неабиякі потенціали інформаційних технологій для забезпеченні якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти, їх можливості не є безмежними та такими які можуть повністю виключити участь людини-експерта з акредитаційних процедур. Очікувано, що жодна з

спеціалізованих комп'ютерних програм не зможе оцінити стан розвитку освітнього середовища та рівень забезпеченості освітнього процесу матеріальними ресурсами. Тут ми апелюємо до сьомого з визначених НАЗЯВО критеріїв – «Освітнє середовище та матеріальні ресурси» [2].

Висновки й напрями подальшого дослідження проблеми. Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні узагальнення. По-перше, інформаційні технології мають неабиякий потенціал у забезпеченні якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. Переважна більшість з визначених НАЗЯВО напрямів оцінювання освітніх програм може бути забезпечена за рахунок використання суб'єктом проведення експертизи спеціально розробленого для цієї мети програмного забезпечення. Використання якісно опрацьованого програмного забезпечення дозволить, з одного боку, уникнути суб'єктивності та (або) непрофесіоналізму з боку експертів при проведенні експертизи, а з іншого – значно зменшити витрати необхідних для цього ресурсів . По-друге, інформаційні технології не можуть замінити роботу людини-експерта у повному обсязі. Таке наше припущення пов'язано з тим, що не кожен з напрямів оцінювання (об'єктів експертної уваги) може бути оцінений виключно за допомогою інформаційних технологій. Іншими словами, інформаційні технології, щодо можливості використання їх потенціалу в системі акредитаційних процедур, є допоміжним інструментом людини-експерта, а не окремим самостійним механізмом.

Серед перспективних напрямів дослідження проблематики інформаційних технологій у забезпеченні якості вищої освіти є ті з них, які зосереджуються на з'ясуванні можливості використання штучного інтелекту під час проведення в акредитації освітніх програм.

Список використаних джерел

1. Веймер Д.Л., Вайнінг Е.Р. Аналіз політики. Концепції і практики. Київ : Основи. 1998. 654 с.

2. Критерії оцінювання якості освітньої програми. URL:

https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/09/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D1%97.pdf (дата звернення: 15.04.2025).

3. Мороз В.М., Тищук О.М., Мороз О.В., Мороз С.А. Якість вищої освіти як об'єкт публічного управління: обґрунтування та особливості актуалізації. *Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління*. 2024. №1. С. 281-295.

4. Мороз С.А., Домбровська С.М., Мороз В.М. Рейтинг науково-педагогічних працівників, як складова системи державного управління якістю вищої освіти. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2017. Вип. 2. С. 294-309.

5. Тищук О.М., Мороз О.В. Публічне управління забезпеченням якості вищої освіти в Україні: актуальність проблематики щодо норм програмних документів міжнародного рівня та міжнародних зобов'язань України. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*. 2024. №1. С. 83-88.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Moroz Oleksandr – студент 2-го курсу магістерської програми Хуачжунского університету науки і технології, м. Ухань, Китай;

Tkachenko Marharyta Viktorivna – аспірант кафедри соціології та публічних комунікацій Українського державного університету ім. Драгоманова, м. Київ, Україна;

Байдакова Анастасія Євгенівна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Байрамкулова Дар'я Володимирівна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Богун Дарина Юріївна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Бондарчук Дмитро Володимирович – здобувач вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Бортнік Іліна Олександрівна – здобувачка вищої освіти, ХНУ імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна;

Гайдук Поліна Олексіївна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Гетта Злата Олегівна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Гонтар Анастасія Олександрівна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Григор'єва Світлана Василівна – аспірантка кафедри соціології і публічного управління Національного технічного університету «Харківський

політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Дегтяр Анастасія Олегівна – студентка групи СГТ-322 Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Демченко Дар'я Михайлівна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Д'яченко Костянтин Сергійович – аспірант кафедри соціології і публічного управління Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Журавель Андрій Васильович – здобувач вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Іщенко Олексій Вікторович – здобувач вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Калініченко Катерина Вадимівна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Калюжний Денис Леонідович, – здобувач вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Козлова Єлизавета Костянтинівна **–** здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Косарєв Марк Віталійович – здобувач вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Кремінь Дмитро Андрійович – здобувач вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Кулієва Анастасія Расімівна – здобувачка вищої освіти, Національний

технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Мантула Сніжана Петрівна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Молчанова Софія Романівна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Моргун Марк Андрійович – здобувач вищої освіти, Харківський національний автомобільно-дорожній університет «ХНАДУ» м. Харків, Україна;

Музика Ярослава Сергіївна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Осадчук Олександр Сергійович – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Пакіна Ольга Миколаївна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Парафіло Тарас Олександрович – здобувач вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Прокопова Юлія Олександрівна – здобувачка вищої освіти, ХНУ ім. В.Н. Каразіна м. Харків, Україна;

Радченко Ігор Олександрович – аспірант кафедри соціології і публічного управління Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків, Україна);

Радюк Павєл Костянтинович – здобувач вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Рейндам Рената Костянтинівна – здобувачка вищої освіти,

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Сафонов Ростислав Юрійович – здобувач вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Сидоренко Євгенія Андріївна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Сизоненко Тетяна Сергіївна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Слісаренко Марія Сергіївна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Сметана Аріна Віталіївна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Соколов Ігор Андрійович – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Терещенко Антон Анатолійович – аспірант кафедри соціології і публічного управління Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Тищук Олексій Михайлович – аспірант кафедри соціології і публічного управління Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Тимченко Олександр Артемович – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Ткаченко Максим Сергійович – здобувач вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Федорова Дар'я Валеріївна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Хекало Анна Юріївна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Шморгун Артем Сергійович – здобувач вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;

Яненко Марія Андріївна – здобувачка вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна;.

Наукове видання

МОЛОДІЖНИЙ СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФОРУМ НТУ «ХПІ»

Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів
(присвячена 140-річчю Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»)

16 травня 2025, м. Харків, Україна

Українською, англійською мовами.
Відповідальність за зміст, точність поданих фактів, цитат, цифр, прізвищ,а також за помилки несуть автори матеріалів

Відповідальний за випуск проф. Мороз В. М.

План 2025 р., поз. 59.

Підп. до друку 19.05.2025 р. Друк цифровий. Гарнітура Таймс.
Ум. друк. арк. 7,2.

Видавничий центр НТУ «ХПІ».
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5478 від 21.08.2017 р.
61002, Харків, вул. Кирпичова, 2

Самостійне електронне видання